

MŪSU SPARKAI

H. Pavillonis '87

OUR WINGS
PUBLISHER
ADDRESS

Lithuanian Protestant Journal, est. 1951
Lithuanian Ev. Reformed Church, est. 1555
5230 So. Artesian Ave., Chicago, IL, 60632, U. S. A.

TURINYS

Dail. inž. H. Pavilionis	PER GIRIĄ Į BIRŽUS (Viršelis ir vinjetės)	
Kun. Povilas Dilys	NUO ŠIRDĮ MALDA	2
Kun. Dr. V. Bagdanavičius, MIC	LIETUVOS REFORMACIJA, PRISIMENANT	6
Kun. Dr. Eugenius Gerulis	SAVIŽUDYBĖS MĮSLĘ, APMAJSTANT	13
M. Z.	MES GYNĖJAI	19
H. Y. P.	1987 METŲ SINODAS	20
Arėjas Vitkauskas	MIELS TAŪTIETI	23
Algirdas M. Budreckis	KULVIETIS-PIRMASIS LIETUVOS INTELEKTU- ALAS	25
P. N-nas	DEBESIS VIRŠ MŪSŲ	34
Vaclovas Prūsas	TRUPUTĮ DAUGIAU TIESOS	35
J. Sondeckis-Sonda	PIRMOSIOS LIETUVIŠKOS KNYGOS SUKAKTĮ PRISIMINUS	43
P. N-nas	VĖJAS NUO JŪROS	49
Jurgis Jašinskas	GENEROLAS SILVESTRAS ŽUKAUSKAS	50
M. Z-kas	BALTA MANO BAŽNYČIA	69
J. Šakinis	KALĖDŲ VARPAI	70
Vilius Nastopka	LAIMĖS GRIUVĖSIAI	71
P. N-nas	ŽEMĖS KAITRA	75
H. Y. P.	HYPATIA YČAS ZURIS	78
M. P.	KUN. PETRAS DAGYS	79
A. D.	OLGA PAVILONYTĖ-BATAITIENĖ	81
H. P.	PAUL JACOBS (POVILAS JAKUBAUSKAS)	82
Arėjas Vitkauskas	TĖVYNĖ	85
Ona Jasienė	LIETUS	91
* * *	KRONIKA	83

LEIDĖJAS
REDAKCIINĖ KOMISIJA

Lietuvos Evangelikų Reformatų Bažnyčios Kolegija
Petras BRUŽAS, kun. Eugenius GERULIS, generali-
nis superintendentas kun. Stasys NEIMANAS, Jonas
PALŠIS, Arvydas RAMONIS, Jonas VARIAKOJIS

REDAGUOJA

Petras BRUŽAS, 4429 S. Talman Ave., Chicago, IL,
60632, U. S. A.

ADMINISTRUOJA

Jonas PALŠIS, 5718 S. Richmond St., Chicago, IL,
60629, U. S. A.

KAINA

A U K A

REDAKCIJA rankraščius taiso, trumpina savo nuožiūra. Autorių pageidavimai ger-
bami. Straipsniai su autoriaus pavarde, slapyvardžiu ar inicialais nebūtinai reiškia
redakcijos ar leidėjo nuomonę.

 MŪSU SPARNAI
LIETUVIŲ EVANGELIKŲ REFORMATŲ ŽURNALAS

ĮSTEIGTAS 1951

1987 GRUODIS

Nr. 63

Prieškarinis paminklas žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę Biržuose.

KUN. POVILAS DILYS

NUOŠIRDI MALDA

Apaštalas Jonas savo laiškuose rašo:
"Žiūrėkite, kokia meile apdovanojo
mus Tėvas: 'mes vadinamės Dievo
vaikais ir esame!' " Amen.

Evangelijoje pagal Luką, 18 perskyrime, 9-14 skirsniuose taip skaitome: "O jis sakė taip pat kai kuriems, kurie pasitikėjo savimi, kad jie esą teisūs, ir visus kitus niekino, šitą prilyginimą:

"Du žmonės užėjo į šventovę melstis: vienas farizėjas, o kitas muitininkas. Farizėjas stačias šitaip meldėsi: 'Dieve, aš dėkoju tau, kad aš nesu toks, kaip visi kiti žmonės - prievartautojai, sukčiai, svetimoteriautojai, arba ir toks pat, kaip šitas muitininkas. Aš pasninkauju du kartu per savaitę. Aš duodu dešimtinę nuo viso, ką pelnau'. Bet muitininkas, iš tolo stovėdamas, nedrįso nė akių pakelti į dangų, tik mušėsi į krūtinę, sakydamas: 'Dieve, būk gailestingas man, nusidėjėliui!' Sakau jums, šitas, lyginant su anuo, nuėjo žemyn į savo namus pateisintas; nes kiekvienas, kuris pasiaukština, bus pažemintas, o kas pasižemina, bus paaukštintas". Amen.

Viešpatie, palaimink Tavo žodį. Tavo žodis yra mūsų gyvenimo šaltiniu. Amen.

Brangieji klausytojai! Visos keturios Evangelijos turi tikslą aprašyti Jėzaus gyvenimą ir jo veikimą. Bet kiekvienas evangelistas rodo aprašymuose savo individualybę. Morkus pabrėžia stebuklingą Jėzaus, kaip Dievo Sūnaus, galybę. Matas atkreipia dėmesį į Jėzaus teisingumą ir Senojo Testamento potvarkių prisilaikymą. Jonas kalba apie amžinąją šlovę, Jėzuje Kristuje apreikštą. Evange-

listas Lukas tačiau daugelyje vietų pristato mums Išganytoją, kaip sielos ir kūno gydytoją, varguolių gynėją, muitininkų ir nusidėjėlių draugą, Dievo meilės ir mielaširdystės skelbėją. Tik Evangelijoje pagal Luką rasime aprašymą apie muitininkų viršininką Zachiejų, apie Išganytojo apsilankymą jo namuose. Lukas taip pat paliko mums nemirtingus Jėzaus žodžius: "Sakau jums, danguje bus daugiau džiaugsmo dėl vieno atsivertusio nusidėjėlio, negu devyniasdešimt devynių teisiųjų, kuriems nereikia atsiversti". Lukas aprašo palyginimus apie gailestingąjį samarietį, apie pamestą drachmą, apie paklydusią avelę, apie sūnų palaidūną ir šiandien apie fariziejus ir muitininko maldas. Atrodo, kad Lukas, statydamas mielaširdingą dievišką meilę savo Evangelijos centre, yra artimiausias istorinio Jėzaus draugas. Pagal seną padavimą, Lukas iš profesijos buvo medicinos daktaru, artimu apaštalo Pauliaus bendradarbiu. Jo raštuose jaučiame Pauliaus religinio nusistatymo įtaką.

Šiandieniniame Dievo Žodyje yra aiškiai matoma priešingybė tarp religinio moralumo, net moralumo bendrai ir Evangelijos.

Du žmonės atėjo į šventovę melstis. Vienas jų buvo fariziejus, kuris reprezentuoja to laiko žydišką moralumą. Mes šiandien esame pasiruošę tuoju pasmerkti tą fariziejų. Jis gi nėra atviras žmogus, jis yra melagis. Mes žinome, net Naujojo Testamento laikais žmonės nenorėjo su fariziejais reikalo turėti. Būkime atsargūs. Jėzaus laikais fariziejai buvo dievobaimingi, atsidavę savo tikėjimui žmonės. Savo maldoje mūsų tekste fariziejus pareiškė: "... Aš pasninkauju du kartus per savaitę, atiduodu dešimtinę iš visko, ką įsigyju". Fariziejai, ta skaitlingiausia religinė partija tuo metu Palestinoje, moraliai gyveno, aukštai vertino žydų bažnyčios autoritetą. Fariziejų pažiūra į religiją, į religinių nuostatų praktiškame gyvenime įkūnijimą buvo labai rimta. Jie buvo tie, kurie dažnai meldėsi žydų sinagogose ir giliai tikėjo į savo maldas. Jų maldos paprastai baigėsi psalmių žodžiais: "Aš juk laikiaus Viešpaties kelių ir neatsitraukiau nuo savo Dievo nusikalsdamas. Juk visus jo paliepimus aš turėjau prieš save ir jo nuostatų neatstūmiau nuo savęs. Nepeiktinas aš jam buvau ir sergėjau nuo kaltės. Todėl Viešpats man atmokėjo pagal savo teisumą, pagal mano rankų švarumą jo akyse."

Panašiai elgiasi ir mūsų fariziejus iš palyginimo. Pagal Jėzaus išsireiškimą jis nuėjo į namus nepateisintas. Kodėl, kur yra paslėpta klaida? Fariziejus mūsų tekste džiaugiasi, kad galėjo eiti išstatymo keliu savo gyvenime. Jis dėkojo Dievui už ištvermę, už moralinę stiprybę nenuklysti nuo to kelio. Iki to momento mes galime su juo eiti kartu, net jį sekti; bet staiga kažkas su juo atsitinka, atsitinka su moralumo ir padorumo atstovu. Jis pradeda lyginti save su kitais, visų pirma su muitininku, kalbėdamas: "Dėkoju tau,

Dieve, kad nesu toks, kaip kiti žmonės - plėšikai, sukčiai, svetimoteriautojai arba kaip šis muitininkas. "Toks palyginimas savęs su kitais yra tikroji priežastis, kodėl Viešpats Dievas nuo jo atitolsta ir jau jo maldos nebeklauso.

Iki šios dienos problema, kaip melstis, kankina tikinčiuosius. Juk kiekvienoje religinėje bendrijoje yra nemažai padorių, gerų, atsidasvusių ir atvirų žmonių; aktyvus dalyvavimas savo bendrijos veikloje yra dažnai lemiančiu faktorium, kad ta organizacija iš viso gali egzistuoti. Mes visi gerbiame tokius narius, vertiname jų pasišventimą. Į tuos visus tarp mūsų mes šiandien kreipiamės su klausimu: Argi mes į mūsų maldas, į mūsų bendravimą su kitais neįdedame minčių, kurios priešinasi Dievo valiai, todėl, kad ir mes lyginame mūsų pasielgimą su kitais. Išstirkime save ir sau atsaky-sime. Muitininkas, tačiau, nežiūrint abejingos moralės, tik todėl, kad tikėjo į mielaširdingą Dievą, kalbėdamas: "Dieve, būk gailėstingas man nusidėjėliui", nuėjo į namus pateisintas. Tarp jo ir mielaširdingo Dievo nėra kitų, su kuriais muitininkas norėtų save palyginti. Šiame palyginime pats Dievas apreiškė savo Evangeliją, kuri yra gera, džiaugsminga naujiena visiems. Visų pirma, tai naujiena nusidėjėliams; nežiūrint, kad jie nusižengė įstatymams, jiems leista pergyventi Dievo meilę jų klaidingame gyvenime. Bet mūsų palyginime įtarpintas perspėjimas, kokia malda yra svetima Viešpačiui, net tada, kai jaučiame Dievo didybę, Jo šventumą ir Jo šlovę. Tokia Dievui svetima malda turi savyje kažką, kas kliudo mum tiesioginiai kalbėti su Dievu. Tai visuomet vyksta, jeigu mes pradame įtraukti į tokias maldas mintį apie savo artimus, pradame lyginti save su kitais. Neužmirškime, Dievas yra meilė, nebandykime Jį vertinti tik kaip mūsų teisėją. Iš to taško žiūrint, mūsų šiandieninis tekstas yra visiems žmonėms neapsakoma viltis. Koks tu, žmogai, bebūtum net ir fariziejiškos moralės žmogum, jeigu tu išjungsi iš tavo maldos išdidumo ženklus, arba jeigu esi nusidėjėlis, tu gali pergyventi didžiausią gyvenime stebuklą - rasti tavo sielai nuraminimą. Didžiausias ir vienintelis religiniame gyvenime stebuklas yra: mums dovanota ramybė Kristuje. Nešvari, nuodėminga žmogaus siela gauna atleidimą.

Šio pasaulio religinio gyvenimo milžinai, apaštalai Petras, Jonas, Paulius, Bažnyčios tėvas Augustinas, mistikas Eckhartas, reformatoriai Martynas Liuteris, Jonas Kalvinas ir kiti asmeniškai pergyveno tą stebuklą. Mes visi esame pakviesti sekti jų pėdomis.

Kokią išvadą mes galime iš šios dienos palyginimo padaryti?

Mes turėtume pradėti vadovautis sekančiais pagrindais:

1. Atkreipti rimtą dėmesį į Kristaus žodžius: "Neteiskite kitų, kad patys nebūtumėte teisiami".
2. Neužmiršti apaštalo Pauliaus minties: "Jei mes patys save tyrinėtume, nebūtume teisiami".

Neužmirškite, mes negavome nuo Dievo teisės daryti sprendimą apie kitus. Negalima pilnai ir išsamiai susipažinti su psichologiniu kito žmogaus nusistatymu. Jeigu dar mumyse paliko nekrikščioniškos praktikos 'teisti kitus' likučiai, kuo greičiau atsikratykime nuo jų.

Dvasinė žmonijos istorija paliko mums nemažai pavyzdžių, kaip net toli nuo krikščionybės veikiantieji asmenys geriau suprato Kristaus Evangeliją, negu bažnyčios reprezentantai.

Taigi, kur mes norime būti? Eiti fariziejaus ar muitininko keliu? Tegu Dievas duoda mums stiprybę, išmintingumą ir ištvermę sekti tuos, kurie jau pergyveno Dievo mielaširdystę ir nuėjo į namus pateisinti. Amen.

Nemunėlio Radviliškio bažnyčia.

LIETUVOS REFORMACIJĄ PRISIMENANT

(1987 m. sinode pasakyta kalba)

Ivadas

Aš laikau didele garbe kalbėti lietuviams reformatams jų 450 metų sukakties proga. Aš turiu prisipažinti, kad kalbėti šia iškilminga proga aš nesu pakankamai pasiruošęs. Bet, iš kitos pusės, šią temą aš laikau labai reikšminga, norint suprasti krikščionybę moderniaisiais amžiais. Tiek pats garbingasis Jonas Kalvinas, tiek visa reformatų veiklos istorija yra toks objektas, kurio negali praleisti iš akių joks moderniųjų amžių religijos kultūros istorikas.

Viena iš priežasčių, kodėl kalvinizmas pasidarė toks populiarus lietuviškoje visuomenėje, netrukus po to, kai ji priėmė krikščionišką tikėjimą, buvo tarptautinis kalvinizmo pobūdis. Jis atkreipė dėmesį į tautų rūpesčius tais laikais (Ernst Troeltsch, *The Social Teaching of the Christian Churches*, London & New York George Allen & Mac Millan, vol. 2, 576 ir 577 psl.). Tačiau kalvinizmas jokios tautos nesuabsoliutino. Kalvinizmas šiandien yra laikomas demokratiškumo ugdytoju naujaisiais amžiais. Kai liuteronizmas labai stipriai ryškino asmeninį žmogaus santykį su Dievu, tai kalvinistiškoji kryptis rado reikalo atkreipti dėmesį į bendruomeninį krikščionybės pobūdį. Ir tas jo pasireiškimas buvo labai reikalingas vakarų krikščionybei. Kalvinizmas sugebėjo persunkti politinį ir ekonominį krikščioniškų Vakarų tautų gyvenimą. Jeigu mes šiandien turime J. A. Valstybes tokias, kokios jos yra, tai pagrindinį nuopelną už tai reikia pripažinti reformacinei krikščionybei.

Tačiau į savo uždavinių šiandien aš žiūriu, kaip į pirmoje eilėje, religinių uždavinių. Man rūpi galimai geriau suprasti reformacinę krikščionybę. Žodį reformacija, ar reformacinis, aš čia suprantu ne plačia prasme, būtent ne taip, kad jis apimtų liuteronus ir kalvinistus, bet siauresne prasme, būtent, turint galvoje tik tą reformaciją, kuri kilo iš gerb. Jono Kalvino.

Šiam uždaviniui aš esu pasirinkęs suprastintą kelią: iškelti keletą bruožų iš šio reikšmingo sąjūdžio ir, pasiremiant keliais duomenimis, atkreipti dėmesį į tai, kuo labiausiai reformacinė krikščionybė šiandien yra reikšminga.

Bruožai, prie kurių aš noriu šiandien sustoti, yra šie: 1) Jono Kalvino sakramentų mokslas, 2) gili Kalvino pagarba Dievui ir 3)

kalvinizmo dorovės mokslas, paremtas tampriu tikinčiojo santykiu su Dievu.

Kalvino sakramentų mokslas

Labai verta atkreipti dėmesį į Kalvino sakramentų mokslą. Man tai idomu dėl to, kad sakramentų atžvilgiu dabar katalikiškoje visuomenėje jaučiama kai kurių krizės reiškinių. Dabar čia norima Dievo malonę gauti vien dvasiniu būdu, be jokių regimų ženklų tarpininkavimo. Turint tai prieš akis, labai vertingas yra Kalvino mokslas apie sakramentus.

Sakramentų mokslą jis tampriai jungia su Bažnyčios samprata. Į Bažnyčią, pasak Troeltsch, jis žiūri kaip į malonės lobyną, nepriklausomą nuo individo". (881 psl., papildančioje išnašoje). Ir toliau Kalvinas papildo, kad sakramentų veiksmingumas nepriklauso nuo to, kas sakramentus teikia. Sakramentus Kalvinas supranta kaip priemonę stiprinti tikėjimui. "Visų pirma" - čia cituoju paties Kalvino žodžius - "sakramentai buvo įsteigti, kad mes patirtimi geriau pajustumė, kaip jie yra naudinga pagalba tikėjimo stiprinimui" (Ketvirtoji Kalvino institutų knyga 1, 1), (cit. iš Troeltsch 881 psl.). Verta atkreipti dėmesį, kad šiais laikais, net mes, kurie naudojames sakramentais, esame kitoje medalio pusėje negu Kalvinas. Mums šiandien reikia gyvo tikėjimo, kad mes galėtume naudotis sakramentais. Kalvinui, tuo tarpu, dar patys sakramentai buvo tikejimo stiprinimo priemonės.

Iš Kalvino pasisakymų aiškėja labai religingas ir antgamtinis jo žvilgsnis į Bažnyčią. Šalia to, jis Bažnyčią supranta kaip matomą dalyką. Šiandien taip pat, priešingai, daugelio yra atstovaujama pažiūra, kad Bažnyčia yra nematomas, vien dvasinis dalykas. Toje pačioje savo nuostatų knygoje Kalvinas rašo: "Kadangi dabar yra pramatyta kalbėti apie matomąją Bažnyčią, mokykimės gerai iš vieno motinos pareiškimo, kaip naudinga yra mums ją pažinti ir net būtina. Nes nėra kito kelio įeiti į gyvenimą kaip tai, kad ji pradėtų mus savo iščiose, kad pagimdytų, kad maitintų savo krūtimis ir, pagaliau, savo sargyba ir valdymu mus prižiūrėtų ligi, išėję iš mirtingo kūno, būsime panašūs angelams." Ir truputį toliau jis sako: "Pridėk, kad šalia jos glėbio nėra ko tikėtis nei nuodėmių atleidimo, nei kokio išganymo."

Nėra čia galimybės gilintis, kuriuo atžvilgiu Kalvino Bažnyčios samprata skyrėsi nuo Liuterio. Reikia manyti, kad diskusijos tuo klausimu tada buvo labai gyvos. Taip pat kai kurie reformatai matyt turėjo skirtingą sakramentų sampratą. Apie tai Kalvinas užsimena savo laiške prieš anabaptistus (nr. 36, Troeltsch 881 psl.) Tačiau, nepaisant to, pirminis kalvinizmo sakramentų supratimas

nesiskyrė nuo katalikiško. Dėl to modernus tyrinėtojas Troeltsch sako, kad "Dvasinis sakramentų pobūdis, kurį kalvinizmas moko, niekuo nekeičia Bažnyčios sampratos" (881 psl.). Pasak to paties Troeltsch, "Viešpaties vakarienių moksle kalvinizmas pasilaikė objektyvaus dvasinio maisto idėją, nors suprastą tik dvasiniu būdu Bažnyčios reikalui ir dėl to jis save laikė liuteronišku".

Kalvinas reikalavo, kad sakramentas būtų priimamas, vertai, būtent, laikantis teisingo tikėjimo mokslo. Jis pasisakė prieš sektantus. Pasak Troeltsch, "Kur yra žodis ir sakramentas, ten yra Bažnyčia Kalvinui ir Liuteriui" (881 psl.).

Kalvinas savo laiškuose išsireiškęs, kad "Bažnyčia yra visur, kur yra žodis ir sakramentas, net pas katalikus" (Briefe, I, 352, 371, 437; Troeltsch 883 p.). Apie pasauliečius Kalvinas buvo nuomonės, kad jie nėra laikomi tuo pat, kaip kunigai. Tačiau N. Testamente minimus seniūnus jis laikė kunigais (Troeltsch 882 psl.).

Taigi, iš šių ištraukų galime susidaryti nuomonę, kad Kalvinas buvo institucinės Bažnyčios atstovas. Tačiau tuo pačiu laiku jis Bažnyčią suprato labiau dvasiškai, panašiai į Liuterio supratimą. Tačiau vėliau jo galvosenoje vietoj institucinio Bažnyčios supratimo stiprėjo bendruomeninis jos supratimas (Troeltsch, 883 psl.).

Gili Kalvino pagarba Dievui

Priežastis, dėl kurios mums šiandien yra reikalinga kalvinistiška krikščionybės tradicija, yra jos gili pagarba Dievui. Mūsų laikais, kaip romantizmo palikimas, daugelyje krikščionių Dievas yra linkęs pasidaryti arba mano Dievas, arba mūsų Dievas, bet ne visos žmonijos ar visatos Dievas.

Reikia pripažinti, kad reformatų tikėjimas buvo tokio pobūdžio, kad jis priešinosi religiją suplakti su įvairiomis žmogaus idėjomis. Tikėjimas, jų supratimu, buvo ne žmogaus dvasios padaras, bet supratimas, gautas iš Dievo, net kaip tam tikras stebuklas (Troeltsch 581 psl.). Paties Kalvino Dievo samprata yra didelė vertybė.

Plačiau yra žinomas Kalvino predestinacijos mokslas, dėl kurio galima būti vienokios ar kitokios nuomonės, tačiau pagrindinis ir pats būdingiausias Kalvino asmens religijos bruožas yra gilus jo pamaldumas Dievui. Ir pati Dievo samprata ir jos reiškimasis žmonijoje yra kažkas virš žmonių nuopelnų, kaip gryna Dievo valios dovana žmonijai.

Kalvinas buvo labai plataus išsimokslinimo žmogus. Jis nuo 1523-1529 m. studijavo filosofiją ir teologiją Paryžiuje. Vėliau studijavo teisę Orleane ir Buorges, Belgijoje. 1541 metais jis vėl Paryžiuje studijavo humanitarinius mokslus. Taigi, į Kalviną tenka

žiūrėti, kaip į savo laiko labai plačiai išsilavinusių žmogų. Dėl to ir jo Dievo samprata pasižymi platesniu žvilgsniu.

Reikia pripažinti, kad reformacijos kilimo laikais Dievo idėja dominavo visus. Liuterio Dievo samprata yra ne mažiau tvirta. Tačiau jo Dievo idėja labiau susiveda į Dievo meilę, kai tuo tarpu kalvinistiškas Dievas yra labiau majestotiškas ir galingas. Dievo pasaulio kūrimo planas nėra sugadintas žmogaus laisvos valios. Neįžvelgiama Dievo valia tebeglūdi pasaulio pagrinduose. Dievas vadovauja, bando ir gelbsti Bažnyčią.

Stipri Dievo samprata nėra savaime suprantamas dalykas reformaciniuose sąjūdžiuose. Yra pagrindo kelti klausimą, iš kur ji yra. Ir jos kilmės tenka ieškoti ne kur kitur, kaip viduramžinėje krikščionybėje ir jos teologinėse studijose. Nei kalvinizmas nei liuteronizmas nėra įmanomi be viduramžinės gerai pastatytos Dievo sampratos. Iš niekur kitur ji negalėjo atsirasti.

Dievo visagalybė reformatoriškoje galvosenojeėjo taip toli, kad net žmogaus nusikaltimą įėmė į Dievo planą ir, nepaisant to, tai nepažeidė Dievo gerumo (Troeltsch 582 psl.).

Žmonijos išgelbėjimas Kalvino buvo suprastas kaip Dievo garbės apsiareiškimas. Kalvinui pagrindinis dalykas buvo ne tai, kad kūrinija pati išsigelbsti, bet tai, kad tuo būdu pasirodo Dievo garbė, kuri pasireiškia ir išrinktųjų žmonių veikla ir atmestųjų tuščiu pykčiu.

Dievo malonė gelbėti žmonijai kyla iš Dievo teisingumo, tačiau ji yra priklausoma nuo žmonių priėmimo (Troeltsch, 583 psl.).

Kalvinui Dievo pažinimas yra virš žmogaus proto ta prasme, kad jis negali būti išmatuotas žmogiško proto logikos. "Dievas, pasak Kalvino, davė mums protą, kad padėtų mums veikti pasaulyje ir garbinti Dievą. Dėl to aukščiausias ir labiausiai išlavintas protas ir aiškiausiai suformuluotas mokslas yra naudingi tik kaip priemonės tiems tikslams, kurie yra virš mūsų, kad tai padėtų mūsų veikimui" (585 p. Troeltsch).

Kai mes pastebime, kad Kalvinas Dievo predestinaciją priveda ligi tol, kad ir nusikaltimai pasidaro nulemti dalykai, tai moderniai galvosena atrodo per toli. Tačiau iš kitos pusės, mes šiais laikais esame pavojuje nueiti per toli į kitą pusę, kai mes blogybę laikome visiškai nepriklausoma nuo Dievo, mes iš jos padarome "Quasi" Dievą, jį padarydami bejėgiu blogybės atžvilgiu. Turint tai prieš akis, kalvinistinė Dievo visagalybė šiandien yra naudingas vaistas visai krikščionijai, kurioje Dievo visagalybė, ypač laisvės studijų dėka, yra sumenkėjusi.

Kalvinizmo dorovės mokslas

Pastebėjus, kad kalvinistinis Dievas yra visagalis veikėjas, kyla

klausimas, kaip šioje bendruomenėje reiškiasi žmogus kaip veikėjas. Ar Dievas nenustelbia šioje krikščionybėje žmogaus kaip veikėjo?

Tačiau čia pasirodo esama visai priešingai. Žmogus čia pasidaro aktyviu Dievo veikėju. Reformatas, būdamas tikras, kad jis yra Dievo išrinktas ir net predestinuotas, padaro praktišką išvadą, kad jis turi tvarkyti pasaulį taip, kad jis duotų Dievui garbę. Tikėjimas Dievu reformacinėje krikščionybėje yra pagrindinė atskiro asmens veikimo jėga. Individualus asmuo visose gyvenimo aplinkybėse rūpinasi pasaulio pašventimu. Ir pats reformuoto krikščionies rūpinimasis Dievo garbe yra jam jo religinės reikšmės laidas (588 p. Troeltsch).

Jeigu liuteronas nuolat rūpinasi, kad neprarastų Dievo malonės, panašiai ir katalikas, tai reformatas tokio rūpesčio neturi dėl savo tikėjimo į predestinaciją. Jis dėl to nesirūpina nei jausminiu savo tikėjimo sustiprinimu. Kalvinistas tokiu būdu pasidaro saugesniu krikščioniu. Tas kalvinisto tikrumas savo pagrindą turi visuomet veiksmingoje Dievo veikloje (Troeltsch 588 p.).

Reformatas netiki, kad jis gali prarasti Dievo malonę. "Kai kalvinistas žino, kad jo pašaukimas ir išrinkimas yra tikras, tai jis visą savo dėmesį gali skirti savo pastangoms formuoti pasaulį pagal Dievo valią" (Troeltsch 589 p.). "Jis neturi reikalo nuolat patikrinti Dievą, kad jo neprarastų. Priešingai, jis žino, kad jis absoliučiai priklauso nuo jį palaikančios Dievo malonės" (589 psl.).

Tai yra pagrindas, kuris reformuotą krikščionį padaro nuolat veikliu. Dėl to jis, jokių abejonių nekliudomas, jungiasi į pasaulio ir visuomenės gerinimą savo konkrečioje situacijoje. Dėl to reformuotas krikščionis neturi religinių krizių ir reakcijų prieš jas, kas yra būdinga liuteronizmui (Troeltsch 589 p.) ir iš dalies katalikybei.

Kalvinistiškas individualizmas labai skiriasi dėl to nuo liuteroniško, katalikiško ir apšvietos individualizmo. Kaip "išrinktasis individualus asmuo, jis neturi vertės savyje, bet yra įrankis, kuris turi būti panaudotas Dievo karalystei. Šia prasme individo reikšmė yra begalinė" (589 p. Troeltsch).

Tačiau kalvinistas turi gyvą sąmonę, kad jis veikia tokioje tikrovėje, kuri yra naikinama nuodėmės. Jo pažiūra, kad pasaulis yra pasmerktas taip pat yra aiški. Tačiau jam viską atsveria gilus jo atsakomybės supratimas, būti asmeninėje Dievo tarnyboje (Troeltsch 589 p.).

Tokiu būdu kalvinizmas yra išugdęs savitą dvasinę aristokratiją. Jis yra žmogus griežtų reikalavimų savęs atžvilgiu ir turįs nuolatinę sąmonę savo priklausomybės nuo Dievo malonės. Iš kitos pusės, šis pamaldumas yra labai nepriklausomas nuo pasau-

lietiškumo (Troeltsch 590 p.).

Žinoma, negalima išvengti klausimo, koku būdu išsigyti tą tvirtumą, kad esi išrinktas. Ir tas klausimas skatino ir reformuotą krikščionių į savęs tyrinėjimą ir į dėmesį savo veiklai.

Keletas pastebėjimų

Reformatų religinė kultūra duoda labai logiškai ligi galo išbaigtos sistemos vaizdą. Taip stipriai pastatyta Dievo globa žmogui reformatiškoje krikščionybėje, išreikšta nekintama predestinacija, sukuria savaimingą krikščionies tipą. Kalvino religinė sistema primena senąsias viduramžines "Summas". Ne be reikalo Kalvinas yra ilgai studijavęs Paryžiuje. Sakoma, kad geriausią Kalvino biografiją yra parašęs katalikas, o geriausią Igno Lojolos biografiją yra parašęs protestantas. (Owen Chadwick, *The Secularisation of the European Mind...* Cambridge univ. Press, Cambridge 1977 m., 194 psl.).

Reformato krikščionies gilus persiėmimas mintimi, kad jis yra Dievo neatšaukiamai išrinktas, išlaisvina jį nuo rūpesčių užsitikrinti ar jis yra Dievo malonėje. Ir tas tikėjimas ilgainiui padaro jam nebereikalingu dažną sakramentų praktikavimą, kuris tačiau Kalvino buvo suprastas, kaip vertingas dalykas.

Kita išvada reformatų buvo padaryta iš jų dorinio principo, kuriuo einant, žmogus, kaip veikėjas, veikia ne savo garbės vedinas, bet rūpindamasis Dievo garbės įgyvendinimu žemėje. To pasekoje reformacija neišugdė savo tarpe didvyrio kulto. Tuo yra pagrįstas ir reformatų nusistatymas prieš šventųjų garbinimą ir jų vaizdavimą. Į tai reformacija pažiūrėjo kaip į tam tikrą šešėlių Dievo garbei.

Reformatui, save suprantant Dievo garbės atstovu žemėje ir ne tiek savęs išsipildymu, atpuolė reikalas kalbėti apie nusižeminimą. Kai nėra didvyriškumo ryškinimo, nėra reikalo kalbėti apie nusižeminimą. Katalikui tuo tarpu nuolat reikia priminti, kad jis per daug apie save nemanytų, dėl to kad jis yra labiau savęs atstovas savo veikloje, ne tik gera bet ir bloga prasme.

Kalvinistiškas žmogaus tikėjimas Dievo veiksmingumu apsugojo reformuotą krikščionių nuo išvidinio suskilimo, kuris Vakarų krikščionybėje naujaisiais amžiais pasidarė labai ryškus. Čia iš kilo tragiško krikščionies vaizdas, kuris vienaip reikėsi kaip Dievo malonės veikiamas ir kitaip, kaip individas, būdamas biofizine būtybe. Šitokios tragikos reformatas nepatyrė. Kalvinizmas neišastrino žmoguje skirtumo tarp jo biologinės ir dvasinės prigimties. Tai viduramžių pabaigoje padarė nominalistinė filosofija, ypač atskirdama žmoguje jo tikėjimą nuo jo protingumo. Pasak T.

F. Torrance, Kalvinas ir reformuoti teologai nominalizmą atmetė. (Piet Francen, Intelligent Theology, vol, three Franciscan Herald Press, Chicago, 1968 m. 74 p.).

Tuo, žinoma, nenorima pasakyti, kad kalvinizmas yra išsprendęs visas krikščionybės problemas. Kai išimtinu būdu susitelkiama į kurias vienas vertybes, kitos vertybės pasilieka be atitinkamo dėmesio.

Kalvino Bažnyčios samprata kelia klausimą, kaip galėjo atsitikti, kad jis, turėdamas tokią aktyvią Bažnyčios kaip bendruomenės ir kaip antgamtinio veiksnio sampratą, pats iš jos vienybės išsijungė. Į tą klausimą atsakyti mes negalime. Tam reiktų gilesnės pažinties to laiko idėjinės ir politinės situacijos. Tačiau į vieną to meto aplinkybę galima atkreipti dėmesį. Bažnyčios samprata, kuri pasidarė gyva liuteronizme ir kalvinizme, vis dėlto, nemažai skyrėsi nuo katalikiškos. Katalikiškoje sampratoje Bažnyčia yra vertybė pati savyje, kai tuo tarpu reformatų ir liuteronų Bažnyčia yra giliai priklausoma nuo šv. Rašto, o ne jos įsteigimas yra kas nors naujo, kylančio iš Dievo Sūnaus įsikūnijimo.

Jeigu galima ko linkėti lietuvių reformatų Bažnyčiai jos 450 metų jubiliejaus proga, tai tą linkėjimą gal būt geriausiai galima išreikšti von W. A. Viser't Hooft mintimi. Pasak jo, pasaulis šiandien laukia iš Bažnyčių, "kad jos pasektų įsikūnijimo pavyzdžiu"... (Oekumenische Bilanz, Evang. Missionsverlag, Stuttgart, 1966 m. 176 psl.). Visert Hooft buvo Ekumeninės Bažnyčių Tarybos generalinis sekretorius. Dėl to ir į Bažnyčių vienybę jis žiūri per Kristų. Kristocentrinė vienybė yra atsiektina "per Jėzaus Kristaus, kaip įsikūnijusio Dievo suteiktą vienybę". (187 psl.).

Reikia dėkoti lietuviams reformatams, kad jie suruošė šį minėjimą. Jis yra vertingas savyje, nes liudija, kad 16-to šimtmečio lietuvių visuomenė buvo krikščioniškai sąmoninga ir aktyvi. Bet jis yra vertingas ir apskritai Lietuvos krikšto supratimo atžvilgiu. Yra lietuvių, kurie dar mano, kad krikščionybę lietuvių tauta priėmė arba nežinodama, ką daro, arba prievarta. Tačiau labai gyvas lietuvių susidomėjimas teologinėmis diskusijomis Vakarų Europoje liudija priešingai. Didelis paplitimas reformacinių idėjų Lietuvoje kaip tik liudija, kad lietuvių tauta krikščionybei buvo labai pribrendusi. Lietuvių studentų skaičius Vakarų universitetuose antroje 16-to šimtmečio pusėje ir pirmoje 17-to šimtmečio pusėje siekia 400 asmenų. Tai yra neapeinamas lietuviškos visuomenės ne tik religingumo bet ir kultūringumo liudijimas. Ir lietuvių reformatų 450 metų sukaktis apie tai gyvai liudija.

SAVIŽUDYBĖS MĮSLĘ APMAŠTANT

Kriminaliniai ir herojiniai savižudybės aspektai

Lygiai prieš 15 metų (1972. V. 14) pasaulį apskriejo žinia: Sovietų pavergtoje Lietuvoje susidegino vienas jaunas lietuvis, šaukdamas: "LAISVĖS LIETUVAI!"

To jaunuolio vardas ROMAS KALANTA, Jo amžius - 19 metų. Įsidėmėtina, kad šis jaunas asmuo, gimęs 1953 metais, nebuvo mėtęs laisvosios Lietuvos. Jis gimė ir augo sovietų pavergtame krašte. Nežiūrint okupanto komunistinės ir ateistinės propagandos, jis užaugo tikinčiu krikščioniu ir Lietuvos patriotu!

Reikalai taip susiklostė, kad po Kalantos mirties, praslinkus vos kelioms savaitėms, aš vizitavau Lietuvą, buvau Kaune, aplankiau susideginimo vietą. Iš vietinių žmonių girdėjau apie Kalantą daugiau ir plačiau, negu kad buvo skelbiama spaudoje. Dabar, po 15 metų, gal ne viską tobulai atsiminsiu, bet bandysiu savo žiniomis pasidalyti su jumis.

1972 metais birželio mėnesio 13 dieną, šeštadienį, Kaune įvyko slaptas lietuvių jaunimo susirinkimas, posėdis. Kiek čia dalyvavo asmenų, nebepprisimenu. Gal keli ar keliolika? Šiame susirinkime buvo vieningai nutarta: pasaulio sąžinės pažadinimui viešu susideginimu skirti Lietuvos laisvės atstatymui vieną gyvybės auką. Burtų keliu ši pareiga atiteko Romui Kalantai. Kai kas priekaištauja burtų traukimui, nes tuo esą nusikalstam Dievui. Į šį kaltinimą galime atsiliepti sekančiais: jei "mesdami burtus" nenusikalto apaštalai, tai nenusikalto ir lietuviai.

Kalanta, gavęs minėtą uždavinį, žvelgė į jį su nepaprasta rimtimi, drąsa ir pareigingumu. Susideginimo dienos rytmetį, kad būtų švarus kūnu, jis išsimaudė, o kad būtų švarus savo sąžine, siela ir dvasia, aną susideginimo dienos rytmetį, tai buvo sekmadienis, bažnyčioje atgailaudamas priėjo prie išpažinties ir, šv. Komunijos formoje, priėmė KRISTŪ.

Būdamas švarus kūnu ir siela, jis atvyko į sodelį prie Laisvės alėjos, kad paaukotų savo brangiausią turtą - gyvybę. Skęsdamas liepsnose, jis šaukė okupantui ir pasauliui: "LAISVĖS LIETUVAI" Kad suvoktume kiek šiame Kalantos šūkyje yra tyro pozityvizmo, palyginimui prisimintinas sovietų šūkis, kurį jie šaukdavo Hitlerio-Stalino karo metu, pradėdami ir baigdami savo radijo transliacijas. Jie vis rėkdavo: "SMERT FAŠISTKIM ZACHVA TČIKAM" (Mirtis fašistiniams grobikams). Kiek šiame sovietų šūkyje yra

Operos rūmų soldelis Kaune, kur susidegino Romas Kalanta.

negatyvizmo, neapykantos, keršto, neatlaidumo, sadizmo, kraujo troškimo... Juk ir Kalanta galėjo šaukti: "Mirtis komunistams išibrovėliams! Lauk bedieviai, ateistai! Mirtis rusams kolonistams! Prakeikimas okupantams!"

Bet Kalanta taip nesielgė. Skęsdamas liepsnose, jis šaukė: "Laisvės Lietuvai", atseit - pasauli, pažink tiesą, kad tiesa nešty laisvę. Ir KRISTUS, mirdamas ant kryžiaus, neprakeikė savo priešų, bet meldė jiems atleidimo.

Kalantos susideginimas, lyg koks griausmas, pritrenkė Kauno ir Vilniaus raudonuosius viršininkus; jie susirūpino, kaip šį įvykį pristatyti Maskvos ponams. Kremliuui buvo pranešta, kad tai nesvarbus vėjavaikio jaunuolio pienburniškas išsišokimas...

Maskva nusprendė pasaulio viešajai opinijai pristatyti Kalantą, kaip chuliganą, palaidūną, nepilnaprotį, narkomaną, psichopatą.

Privačiais kanalais teko man patirti, jog rusai inteligentai apgailestavo Kalantos mirtį, bei kartu gėdinosi, kad jie, rusai, yra Lietuvos okupantai. Laisvasis pasaulis Maskvos melui nepatikėjo. Maskvos melui nepatikėjo žmonės už Geležinės Uždangos. Ypač regavo įvairių pavergtų tautų jaunimas, studentija. Nepaisant pavojų, vyko delegatai, nešė gėles estai, latviai, ukrainiečiai, maldavai, kaukaziečiai. Reagavo ir užsienio išeivijos lietuviai. Buvo ruošiami Kalantos minėjimai, rašomi straipsniai, piešiami portretai. Kalantos vardu ėmė vadintis įvairios lietuvių institucijos. Buvo statomi paminklai.

Deja, vieniems besirūpinant Kalantos paminklo pastatymo ir pašventinimo reikalais, kiti pradėjo kelti spaudoje abejones: "Ar tin-ka ant šventos kapinių žemės statyti ir šventinti paminklą nusižudėliui?!" Nedelsdamas tuo reikalu parašiau keliems laikraščių re-daktoriams paaiškinančius laiškus. Opozicija nusiramino. Pamink-las Kalantai buvo pastatytas ir pašventintas šv. Kazimiero kapinė-se Čikagoje.

Nežiūrint opozicijos nusiramavimo, verta grįžti prie jų iškelto klausimo: Kaip žvelgti į Kalantos mirtį? Kokia yra žmonijos ir Bažnyčios nuomonė apie savižudžius? Ką apie savižudybę sako Dievas?

Savižudybė yra savavališkas - tyčiomis daromas veiksmas, ku-riuo žmogus nutraukia savo gyvybę. Savižudybės paslaptis dar nė-ra pilnai atskleista, nors šių sritį nagrinėja medicina, etiologija, sociologija, psichologija, filosofija, doros ir teisės mokslai, teolo-gija. Vien tai rodo, kaip plati yra savižudybės mįslė.

Savižudybės priežastys yra randamos šeimyninėse, tikiybines, kultūrinėse, ekonominėse, valstybinėse sąrangose, o taip pat indi-vidualinėse ir socialinėse priežastyse. Dažnai lemia ne kuris nors vienas veiksnys, bet jų daugybė, pradedant fiziniaisiais, biologiniais ir baigiant psichologiniais, sociologiniais. Prie nusižudymo žmogus prieina arba būdamas nepilno proto psichinis ligonis, arba būda-mas narkomanas, alkoholikas, arba verčiamas baimės, kančių, skausmų, beviltiškumo, nusivylimo, beprasmybės, nihilizmo, arba siekdamas idėjinių, herojinių tikslų. Todėl žmonijos įvairios reli-gijos ir kultūros apie savižudybę sprendžia dvejopai, atsižvelgiant į nusižudymo aplinkybes, motyvus ir tikslą.

Sociologai savižudžius skirsto į dvi grupes: į egoistus ir altru-istus. Kas nusižudo dėl egoistinių motyvų, patenka į kriminalinių nusikaltėlių sąrašą. Jiems nėra vietos net kapinėse. Kas nusižudo dėl altruistinių motyvų, tampa herojais, didvyriais, šventaisiais. Jiems statomi garbės paminklai.

Kaip į nusižudymą žvelgia įvairūs kraštai, įvairios kultūros, įvairios religijos? Hinduizmas, seniausia žmonijoje tebeegzistuo-janti religija, gerbia asmenis, kurie mirtimi savavališkai išsilais-vina iš kūno. Brahmanai ypač gerbia našles, kurios per savo vyro laidotuves nusižudo. Tas jų paprotys yra vadinamas "suttee" arba "sati" vardu. Hinduizmo šaka BUDIZMAS altruistinio nusižudy-mo nesmerkia. Budistų vienuoliai ar vienuolės, protestuodami dėl socialinio neteisingumo arba dėl kitų panašių blogybių, nusižudo viešai susidegindami.

MAHOMETONŲ islamo Koranas į savižudybę žvelgia kaip į di-delį nusikaltimą, tačiau savanoriškai žūti kovos lauke jiems yra didžiausias heroizmas tiek religine, tiek ir patriotine prasme.

Senovės pagonys GRAIKAI į savižudybę nežvelgė kaip į kriminalinį veiksma. Prisiminkime nusinuodijusį Sokratą. Graikai savo pasmerktiems nusikaltėliams leisdavo "garbingai" nusižudyti. Tačiau didieji graikų mąstytojai, pvz. Platonas, Aristotelis savižudybės nepateisino.

JAPONIJOJE prasižengęs asmuo, kad išvengus gėdos ir pažeminimo, arba reiškiant ištikimybę mirusiam - žuvusiam valdovui, arba, kad priešas negalėtų tavęs išniekinti, turi teisę garbingai pasitraukti iš gyvųjų tarpo "harakiri" (seppuku) mirtimi. Šis nusižudymo būdas japonuose turi išvystę net savo tradicines ceremonijas. Japonų kariai, savanoriškai žuvę "banzai" arba "kamikaze" būdais, yra laikomi tautos herojais.

ŽYDŲ Senajame Testamente Dievas savo penktuoju ar šeštuoju įsakymu aiškiai ir trumpai visus perspėja: "NEŽUDYK!" Už kiekvieną gyvybės nutraukimą Viešpats pareikalaus atskaitomybės. Tačiau tiesioginiu potvarkiu savižudybė nebuvo uždrausta. Samsono nusižudymas laikomas heroišku; Ahithophelis pasikorė; Saulius ir jo ginklanešys nusižudė kardais; Zimris susidegino. Nežiūrint šio tariamo savižudybės toleravimo, žydų Talmudas, reikšdamas gyvybei pagarbą, savižudybę smerkia, ypač, jei ji yra egoistinio tipo. Altruistinę savižudybę žydai priskiria prie herojinių. Pavyzdžiui, prisiminkime Masados tvirtovę, kuri buvo prie Mirties jūros pietvakarių kranto. Tai paskutinė žydų tvirtovė, kuri ilgiausiai priešinosi romėnams. 960 žydų, matydami kad tenka pralaimėti, visi nusižudė. Tai įvyko 73 metais. Šį įvykį žydai ir šiandieną mini su ypatinga pagarba.

Panašus įvykis buvo ir senovės LIETUVIŲ tarpe. Nemuno žemupyje, gal ties Nevėžio upės žiotimis, 6000 kryžiuočių buvo apsupę gal 4000 lietuvių, kuriems vadovavo Margiris Pilėnų pilyje. Artėjant pralaimėjimui, visi lietuviai nusižudė. Tai įvyko 1336 m. vasario mėn. 24-25 d. Šį skaudų įvykį lietuviai mini su pagarba.

MASKVOS komunizmas savižudybę smerkia, tačiau sovietiniai įstatymai savižudybės nelaiko nusikaltimu. Sovietinėje Lietuvoje baudžiamasis kodeksas daugiau smerkia nusižudėlio priešastininką negu patį nusižudėlį.

Atkreiptinas dėmesys, kad Eisenhowerio-Chruščiovo laikais 1960 metais amerikietis lakūnas Powers skridimo misijos metu valdžios buvo aprūpintas nusinuodijimo vaistais. Jis tų nuodų nepavartojo. Sovietams, kaip įprasta, savo statistikas slepiant, pasaulyje maždaug prieš 30 metų daugiausia savižudybių buvo V. Berlyne, iš 100,000 - 40. Po to seka Japonija (25), Austrija (23), Danija, Suomija (22), Šveicarija (21), Vengrija (20), Prancūzija, V. Vokietija, Švedija (19-15), JAV, Anglija, Urugvajus (12-10), Ispanija, Italija (9-5). Mažiausia savižudybių islamiškame Egipte, pagoniškoje For-

mozoje, katalikiškoje Čilėje, Airijoje ir protestantiškoje Norvegijoje (iš 100,000 - 5 ar 3).

Sociologai ir kiti mokslininkai svarsto, kodėl protestantų tarpe savižudybių daugiau, negu katalikų tarpe? Esą, savižudžių skaičius yra atvirkščiai proporcingas visuomenės tikybos, šeimos, bendruomenės integracinės jungties laipsniui. Pavyzdžiui, protestantų šalyse išsivystė kapitalizmas, pramonė, plėtėsi miesčionizmas, o su visu tuo augo gyvenimo įtampa, augo ir savižudybė.

Katalikų šalims buvo daugiau tipiškas feodalinis, ramus ūkiškas kaimo gyvenimas. Čia įtampa daug mažesnė, todėl mažiau ir savižudžių. Be to, kaip vaizdžiai atskleidė Antanas Maceina, katalikizmas formuojąs laimingą masės tipo žmogų, kuriam masė - kolektyvizmas yra lyg kokias rami, saugi užuovėja. Čia žmogus patenkintas ir laimingas, o laimingi žmonės juk nesižudo. Tuo tarpu protestantizmas, esą, remiasi asmens laisvu individualizmu, kur pareigų ir atsakomybės našta kartais tampanti kaikam nebepakeliamą, ir žmogus nutraukia savo gyvybės siūlą.

Gal dėl panašios persitempimo priežasties pasaulyje vyrų nusižudo 3 ar net 5 kartus daugiau, negu moterų. Nesėkmingais bandymais nusižudyti moteris viršija vyrus.

Ekspertų nuomone savižudybei daug įtakos turinti aplinka. Pavasarį ir vasarą savižudžių padaugėja, rudenį ir žiemą - sumažėja. JAV-bių pietuose, kur vyrauja žemės ūkis, nusižudoma mažiau, o šiaurėje, kur vyrauja pramonė, nusižudoma daugiau. Baltųjų nusižudo 3 kartus daugiau negu juodukų. Emigrantų tarpe savižudžių daugiau negu tarp čia gimusiųjų. Vaikai ir paaugliai iki 15 metų amžiaus nesižudo, nors JAV-bėse kas 90 minučių nusižudo vienas jaunuolis arba jaunuolė. Našlės, našliai ir išsiskyrusieji linksta į savižudybę greičiau negu vedusieji arba viengungiai. Žmonės virš 65 m. amžiaus nusižudo 4 kartus daugiau negu vidutinio amžiaus. Įdomu, kad Amerikoje savižudžių yra mažiau vidurinėje klasėje, daugiau turtuolių ir vargšų.

Kaip į savižudybę žvelgia krikščionybė? Ką sako šv. Raštas? Kokia yra Bažnyčios tradicija?

Įsidėmėtina, kad visi monoteistai, t. y. žydai, mahometonai ir krikščionys, labai aiškiai savižudybę smerkia, nors tiesioginio potvarkio dėl savižudybės šv. Rašte nėra. Šv. Rašto nepritarimą savižudybei išvelgiame šiuose ap. Povilo žodžiuose: "Nė vienas iš mūsų negyvena tik sau ir nė vienas sau nemiršta. Kai gyvename, Viešpačiui gyvename, o kai mirštame - Viešpačiui mirštame. Tai gi, gyvi ar mirę - esame VIEŠPATIES" (Rom. 14:7-9). "Argi nežinote, kad jūsų kūnas yra šventovė jumyse gyvenančios Šv. Dvasios, kurią gavote iš Dievo, ir kad jūs nebepriklausote patys sau?! (1 Cor. 6:19). "Mes juk esame KRISTAUS kūno nariai"(Eph. 5:30).

DIEVAS juk yra gyvybės kūrėjas, davėjas ir palaikytojas, todėl gyvybė yra JO nuosavybė. Gyvybė mums yra Dievo patikėta dovana. Žmogus neturi teisės šią dovaną, šią DIEVO nuosavybę sunaikinti. Dievas savo plane kiekvienam žmogui yra paskyręs gyvenimo misiją ir tikslą. Kas nutraukia savo gyvybę, tas nevertina DIEVO dovanos, tas negerbia DIEVO išminties.

Krikščionybė pabrėžia gyvybės šventumą, todėl niekas neturi teisės tą šventą gyvybės liepsną užgniaužti!

Savižudybės nepateisino Platonas, Aristotelis, Ciceronas. Nepateisino ir Augustinas su Tomu Aquinu. Nepateisino Descartes, Rousseau, Kantas ir daugelis kitų mąstytojų.

Bet, kaip žinome, nėra taisyklės be išimties. Tam tikrose aplinkybėse krikščionija savižudybę toleruoja. Pirmieji krikščionys, savo gyvybės nesaugodami, ėjo mirti už tikėjimą. Bažnyčia jų nepasmerkė. Taip savo gyvybę paaukojo Steponas ir visi apaštalai, išskyrus Joną. Mirties nevengė ir Povilas, kol jam buvo nukirsta galva Romoje 68 metų vasarą. Husas ir kiti geriau ėjo sudegti ant laužo, negu kad nusilenkti korupcijai. Maksimilijonas Kolba savanoriškai sutiko būti nacių sušaudytas, kad išliktų gyvas penkių vaikų tėvas. Juk ir pats JĖZUS KRISTUS, žinodamas kas Jo laukia, savanoriškai atėjo į šį pasaulį kančioms ir mirčiai.

Apie KANČIĄ šv. Raštas mums daug ką sako. Kančia, tai žmonių ir visos tvarinijos laikina dalis (Gen. 3:14-17; Rom. 8:19-23). Kančia tai laimės priešingybė. Visi trokšta laimės. Visi vengia kančios. Kančios neidealizuoja. Tačiau kančia nėra beprasmė. Jei kančia išplaukia iš meilės, iš altruizmo, ji tampa moraliniu veiksmu. Kančia yra prasminga ir yra lydima Dievo malonės bei Jo palaimos, jei kenčiama DIEVO garbei pagal Jo valią, jei kenčiama dėl JĖZAUS KRISTAUS vardo, jei kenčiama dėl EVANGELIJOS ir dėl Dievo karalystės, jei kenčiama už TIESĄ, sekant sąžinės balsą.

Šv. Raštas skelbia, kad kelias į laimę veda per skausmus, vargus, kančias. Kalanta galėjo mirti, paskelbęs bado streiką. Arba galėjo nusižudyti beskausmiai, tai yra eutanaziškai. Bet jis pasirinko pačią skaudžiausią mirtį - liepsnose. Kas skaito šv. Raštą, žino, kad LIEPSNA - UGNIS yra Dievo emblema.

KRISTUS savo kančiomis ir mirtimi atsiekė pergalės sau ir savo artimiesiems; Kalanta, sekdamas savo VIEŠPATIES kančių ir mirties pėdas, irgi troško pergalės bei laimės savo artimui. Teisusis Jobas kentėjo už save, Kalanta kentėjo už kitus.

Kalanta ieškojo ne kas jam gerai, bet kas gera kitiems. Jis siekė naudoti ne sau, bet kitiems. Jis troško laimės Lietuvai, nevertindamas savo gyvybės, nevengdamas net mirties. Jis aukojo save dėl kitų. O auka juk yra maldos papildymas; Kalanta meldėsi ir

aukojo. Jei kūno dvasiniu aukojimu garbiname DIEVĄ, tai ar kūno fizinė auka yra menkesnis VIEŠPATIES pagarbinimas?

Kalanta susideginimo vietoje nenumirė, nes buvo nuvežtas ligininėn. Čia savo artimiesiems jis sakė, kad jo kančios yra neapsakomos. Kęsdamas didžiausius skausmus, jis niekam negrasė, negrūmojo, nieko nekeikė. Kaip žinote, prieš susideginimą Kalanta bažnyčioje priėmė šv. Komuniją. Komunijos priėmimas yra žmogaus bendravimas, susijungimas su Kristumi. Todėl Kalanta, eidamas atnašauti savo gyvybės auką, ėjo ne vienas, kentėjo irgi ne vienas.

Apaštalas Petras sako, jei kas kenčia dėl teisybės, yra palaimintas. O jei kas kenčia gera darydamas, tas pelno DIEVO pripažinimą. Apaštalas Povilas sako, kad dabarties vargai ruošia amžiną garbę, nes kas iškentėjo kūnu, tas pametė nuodėmę.

Jėzus sako, kad kenčiantiems dėl teisybės priklauso dangaus karalystė. Kada Kalanta mirė, tą patį sekmadienį, ar pirmadienį - neprisimenu. Okupantas sąmoningai paskelbė žmonėms klaidingą laidojimo valandą, kad suklaidintų mirusio gerbėjus. Kalanta buvo palaidotas kukliai, garbingai krikščionių kapinėse, nes Bažnyčia pažino savo sūnų.

Mylėti Dievą, mylėti artimą - tai aukščiausias įsakymas. Šį įstatymą Kalanta vykdė; jis mylėjo Dievą, jis mylėjo artimą, savo tautą, savo tėvynę. Pats Kristus sako, kad "nėra didesnės meilės, kaip gyvybę už savo draugus atiduoti". (Jn. 15:13; plg. 10:11). Kalanta, vykdydamas aukščiausiąjį įsakymą, atidavė savo gyvybę už savo draugus, už savo tautiečius, už LIETUVĄ. Telydi jį amžina Viešpaties malonė!

MES GYNĖJAI!

Mes kariai ir mes gynėjai
Brangios laisvės Lietuvos.
Visad budim, kaip budėję,
Kad neliestų niekas jos!

Mums nebaisūs sunkūs žygiai,
Nebauginą jie, oi ne!
Lietuvos narsių karžygių
Griausmu aidi eiseną!

Plieno salmas galvas dengia,
Trykšta ugnys iš akių,
Jeigu priešai smaugt nevengia,
Tai ir mes nevengsim jų!

Jaunos degančios krūtinės
Priešo kulkos nepajaus,
Ir nei žygiai, nei kautynės
Mūsų dvasios nepalauš!

M. Z.

1987 METŲ SINODAS

Lietuvių Evangelikų Reformatų Sinodas, arba metinis suvažiavimas, šiais 1987 m. įvyko Chicagoje birželio 20-21 dd. Tai buvo iš eilės 40-tasis Sinodas tremtyje, o nuo Lietuvos Reformacijos pradžios - 450-tasis. Lietuvos Nepriklausomybės laikais sinodai vykdavo kasmet.

Sinode, kuris visada vyksta maždaug apie Jonines, pagal tradiciją dalyvavo ne vien dvasiškiai, bet ir daug pasauliečių, turinčių didelę reikšmę Bažnyčios gyvenime. Posėdžiauta nuosavose patalpose 5230 S. Artesian Av. Be savų kunigų-Generalinio Superintendente St. Neimano ir Supt. P. Dilio - dalyvavo kuratoriai (arba įgaliotiniai) ir reformatų atstovai iš įvairių JAV vietovių nuo Marylando iki Kalifornijos ir Floridos, taip pat iš Ohio, Wisconsin ir Kanados. Dalyvavo svečiai kunigai: K. Burbulys (Metodistų), H. Dumyps (Ev. Liuteronų Tėviškės par.), J. Juozupaitis (Ev. Liuteronų Ziono par.) ir E. Fricke (Am. Presbyterian), ir vėliau - mielas svečias R. katalikų, kun. dr. V. Bagdanavičius.

Sinodo direktorium išrinkta H. Yčaitė Petkus (Kalif.), cenzorium - Kun. P. Dilys, į sekretoriatą - R. Neimanaitė ir R. Pipynė. Be gražių sveikinimų iš broliškų parapijų atstovų bei kitų organizacijų, sveikino ir Mažlietuvių Sąjungos atstovas V. Žiobrys, buvo daug sveikinimų ir raštu. Kolegijos reikalų vedėjas J. Indriūnas skaitė laiškus iš bendraminčių plačioje Amerikoje, Kanadoje, Anglijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Švedijoje, N. Zelandijoje ir kt.

Ilgiau apsisotą prie Kun. Dr. E. Gerulio sveikinimo (jis Floridoje vadovauja tenykščiai Liet. Evangelikų parapijai ir perdavė jos sveikinimus). Apgailestavo šįmet negalėsiąs dalyvauti sinode, nes rengiasi kelionėn į Romą, į mūsų tautos Krikščionybės Sukaktuvių iškilmes. Savo laiške Kun. Dr. Gerulis smulkiau papasakojo apie numatytą audienciją su Popiežium Jonu Paulium, kurion jis vyksta kaip Liet. Ev. Ref. Bažnyčios ir Lietuvių Evangelikų Tarybos delegatas. (Kaip paaiškėjo, ši ekumeninė dvasios kelionė š. m. birželio mėn. buvo sėkminga ir atsiekė savo tikslą). Inž. G. Šernas, sveikindamas iš Toronto, patiekė įdomių, vėliau svarstytų, sumanymų dėl Bažnyčios, kunigijos ir ateities veiklos.

Kun. P. Dilio paskaita "Lietuvos Krikšto sukaktis ekumeninio amžiaus šviesoje" buvo išklaudyta su dideliu dėmesiu. Pasak jo, keičiasi laikai ir pradeda viešpatauti graži savitarpio sugyvenimo dvasia - ekumeninė idėja - tarp įvairių konfesijų. Dabar R. Katalikai ima vis draugiškiau atsiliepti apie mus: reikia ir mums daugiau tolerancijos parodyti. Dar ne taip seniai, 1948 m. vykstant Pasaulio Bažnyčių Sąjungos suvažiavimui Olandijoje, Popiežius liepė

1987 m. Lietuvos ev. reformatų sinodo dalyviai ir svečiai Čikagoje.

Foto M. Nagio

R. Katalikams nedalyvauti ir nebendrauti su protestantais (mūsiškai tariant evangelikais), O šiandien R. Katalikų pareigūnų kvietimu mes siunčiame savo atstovą į Krikščionybės iškilmes Romoje. Mes, evangelikai, turime tokius kvietimus priimti ir parodyti, jog mes norime dirbti kartu. Kaip sakė Šv. Povilas savo laiške korintiečiams: "Yra viena dvasia, bet skirtingos yra mūsų dovanos".

Kolegijos prezidentas M. Tamulėnas pabrėžė, jog sinode labai pasigendame sergančio, nenuilstamo darbuotojo, P. Bružo, "Mūsų Sparnų" redaktoriaus. Su džiaugsmu pasitinkame dar vieną žurnalo numerį, išleistą sinodo proga, nežiūrint redaktoriaus ligos. Ev. Reformatai pasižymi savo ištverme ir sugebėjimu atsistatyti iš naujo, kaip tos skruzdėlės, kurios vėl ir vėl susitaiso audrų išdraskytą savo lizdą. Štai vandalams apgadinus mūsų Bažnyčios patalpas, bematant atsirado gerų žmonių (ir ne vien reformatų) talka ir viskas buvo prieš pat Sinodą atitaisyta. M. Tamulėnas taip pat pasidžiaugė draugiška, tolerantiška aplinka, paminėdamas š. m. gegužės mėn. "Drauge" pasirodžiusį B. Kviklio straipsnį apie išseitą lietuvių evangelikų kelią.

Apie praeitų metų Kolegijos veiklą pranešė Kolegijos reikalų vedėjas. Kasininkė R. Neimanaitė patiekė finansinę apyskaitą. Šalia eilinių fondų, veikia Viliaus ir Bronės Variakojų Bažnyčių remontui fondas. Kun. St. Neimažas apibrėžė praeitų metų parapijos gyvenimą. Paminėta mirusieji: Ev. Liut. Vyskupas A. Trakis (Chicaga, 1986 m.) ir J. Aukštikalnis, buv. papilietis, (New York, 1987 m.). Kun. P. Dilys plačiai nušvietė Toronto Išganytojo jungtinės Ev. Liuteronų ir Reformatų parapijos padėtį. Ten priklauso apie 350 parapijiečių. Kun. P. Dilys dabar ten tarnauja, nors palaiko glaudžius ryšius su Chicaga. Apie "Mūsų Sparnų" žurnalą referavo administratorius J. Palšis. Nuo pat įsteigimo, 1951 m. (red. E. Gerulio) žurnalas išeina du kartus per metus ir išsilaiko laisvos aukos pagrindu.

D. Bobelienė (Fla.) pateikė Devenių Kultūrinio fondo įstatus, kuriuos Sinodas užtvirtino. Šis fondas, išleidęs eilę knygų, veikia Sinodo ribose. Jis buvo įsteigtas Dr. Mykolo ir Alenos Devenių. Paskutinis leidinys yra skulptoriaus J. Dagio (Toronto) meno darbų albumas. Nušvietė planus būsimiems leidiniams. Sinodas pareiškė pageidavimą, kad būtų leidžiamas bendras evangelikų giesmynas; daugiau literatūros jaunimui ir ypač veikalai anglų kalba apie Lietuvos Reformaciją, apie reformatus ir apskritai apie lietuvius evangelikus.

Pranešta, jog Kun. P. Dilys yra dabartinis Liet. Evangelikų Tarybos pirmininkas. Jis kalbėjo plačiau apie Tarybos veiklą ekumeninėje plotmėje. H. Dilienė pranešė apie parapijos Moterų Draugijos veiklą, dėkodama už talką mieloms pagalbininkėms: M. Plačie-

nei, E. Brooks, Ald. Dagienei, R. Neimanaitei, R. Hollenderytei ir G. Josuweith.

Posėdžiaiai užbaigti gyvomis diskusijomis ir gana atvirų nuomonių pasikeitimu. Prisiminta, jog buvo nuo seno sakoma, kad sinodai mūsų Lietuvoje ilgą laiką buvo beveik vienintelė tikrai demokratinė institucija, kur visi galėjo išsikalbėti.

Sekmadienį buvo iškilmingos pamaldos su Šv. Vakariene. Pamokslus sakė Kun. P. Dilys ir svečias katalikų kun. dr. V. Bagdanavičius. Svečias sulaukė didelio dėmesio, nes jis itin gražiai kalbėjo apie Reformacijos ir pačių reformatų toleranciją ir prakilnias dvasines vertybes. Kun. P. Dilys jautriai apibrėžė A. A. Vysk. A. Trakio pasišventimą ir veiklą, prisimindamas, kad jo mirtis (lygiai prieš metus) paliko nuostolį visam protestantiškam pasauliui. Vargonais grojo p. D. Mieliulytė-Banda. Solo puikiai giedojo p. A. Buntinaitė, akomponuojant p. E. Sakadolskienei.

Vėliau buvo tradiciniai sinodiniai pietūs. Buvo matyti ne tik žilagalvių, bet ir šeimų su vaikais. Svečių tarpe buvo istorikė Dr. V. Sruogienė, svečių kunigų, įskaitant kun. dr. V. Bagdanavičių; iš Biržėnų klubo vadovybės dalyvavo sekr. agr. I. Andrašiūnas ir ižd. V. Janulis, kuris daug padėjo Bažnyčios patalpas remontuojant. Tam Klubui priklauso daug vietos reformatų. Sinodo direktorė pristatė svečius ir kvietė kalbėti iš tolimesnių vietovių dalyves: E. Railienę (Maryland) ir A. Devenienę-Grigaitienę (Kalif.)

Visiems padėkojus už dalyvavimą ir suteiktą pagalbą, Sinodas uždarytas presbyterijonų kun. E. Fricke malda. Dalyviai džiaugėsi pavykusi Sinodu ir nenoriai išsiskirstė, dalindamiesi išpūdžiais ir laukdami malonaus susitikimo sekančiais metais.

H. Y. P.

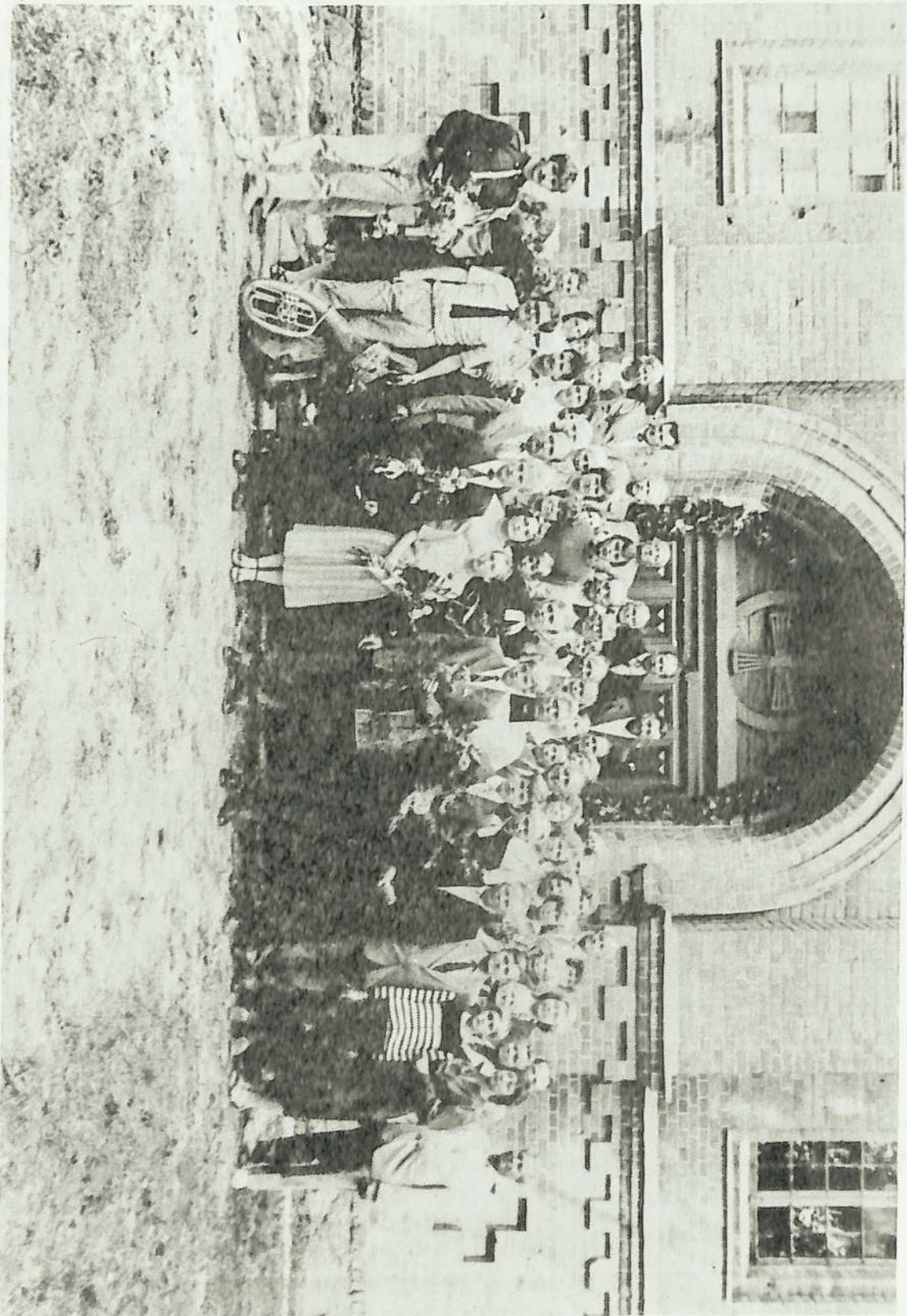
MIELS TAUTIETI

Tu, skaitytojai, lietuvi,
Venk prakeikto nuodų tvaiko-
Tuo pakelsi savo būvį
Ir nežūsi kur be laiko!

Mūsų kraštas iškovojo
Laisvę be kitų gyventi,
Taigi darbui laikas stojo-
Yra daug dirvų parenti.

Tu, lietuvi, savo kraštą
Blaivas į gerbūvį veski-
Tu pamilki darbą, raštą,
Ir nuodų tvaikumą meski!

Arėjas VITKAUSKAS

Nemunėlio Radviliškio bažnyčios kertinio akmens pašventinimo 100 m. jubiliejų minint
1987 m. liepos 26 d.

KULVIETIS — PIRMASIS LIETUVOS INTELEKTUALAS

Lietuviška kilmė

Abraomą Kulvietį galima laikyti pirmuoju Lietuvos intelektualu. Tai nėra tuščias pasididžiavimas. Nors ir anksčiau būdavo išmoksintų lietuvių bajorų, Kulvietis buvo pirmas iš lietuvių, pasisėmęs mokslo ir kultūros svetur, kuris stengėsi ją skleisti, kiek galėdamas, lietuviuose, savo tėvynėje. Visi Kulviečiai buvo kilę iš smulkaus bajoro Ginvilos, kuris turėjo 4 sūnus: Radvilą, Mačį, Stonkų ir Joną. Visi vėlesnieji bajorai Kulviečiai buvo tų 4 Ginvilaičių įpėdiniai. Petras Jonaitis Ginvilaitis-Ginvilonis buvo Abraomo tėvas. Abraomo motina buvo Elzbieta Jodotaitė iš Sudervių valsčiaus bajorų Jodotų. Augant vidurio bei rytų Lietuvoje, rytų aukštaičių tarmė turėjo įtakos į Kulviečio lietuviškų raštų kalbą.

Abraomas Kulvietis gimė Kulvos dvarelyje, Jonavos valsčiuje, Kauno pavieta 1510 metais. Mokėsi privačiai Jono Bilevičiaus dvare, Viduklėje, Stanislovo Rapolionio vadovaujamas.

Išsimokslinimas

1528 m. liepos 6 d. jis įstojo į Krokuvos akademiją, čia įsirašydamas "Abraham Petri de Krosz dioc. Vylnensis", nurodęs čia Kražius, kaip artimiausią prie Viduklės plačiau žinomą vietą, o vyskupiją tą, iš kurios jis tikrai buvo kilęs, nes Kulva tuo laiku priklausė Vilniaus vyskupijai. Po metų Kulvietis gavo bakalauro laipsnį; pažymėtas čia "Abraham de Kolva". Po to, apie 1530 m., išvyko studijų į Vakarų. Studijavo Liuveno ir Vitenbergo universitetuose. Apie 1535 m. jis grįžo į Lietuvą ir, tuo laiku dar katalikas, čia buvo katalikų kunigu išventintas.

1536 m. gavęs Vilniaus vaivados Alberto Goštauto rekomendaciją Prūsijoje hercogui Albrechtui Hohencolernui, Kulvietis išvyko į Karaliaučių, o Albrechtas jį nukreipė į Leipcigą, kur jis 1536 m. pavasariį stojo į universitetą. Po dviejų semestrų, 1537 m. gegužės mėn., Kulvietis išsikėlė į Vitenbergo universitetą, nepaisant to, kad jau 1537 m. vasario 4 d. Lenkijos-Lietuvos valdovas Zigmuntas Senasis buvo uždraudęs Lietuvos ir Lenkijos jaunuoliams lankyti šį protestantizmo židinį. Vitenberge klausėsi M. Liuterio ir P. Melanchtono paskaitų. Kulvietis čia ir gavo teologijos daktaro

laipsnį.

Gal norėdamas išvengti galimų dėl karališko uždraudimo nemalonumų, jau tais pačiais 1537 metais išvyko Italijon. Kurį laiką užtruko Romoje, iš ten nuvyko į Sienos universitetą; nepilnus metus pastudijavęs, gavo teisių daktaro laipsnį. Kulvietis gerai mokėjo lietuvių, lenkų, vokiečių, graikų, lotynų ir hebrajų kalbas, buvo susipažinęs su daugelio humanistų raštais, studijavęs teologiją, filosofiją ir literatūrą. Išlikęs jo bibliotekos knygų sąrašas rodo ten buvus visus žymiuosius antikinės literatūros veikalus, taip pat daugelio žymiųjų to laiko humanistų.

Grižimas į tėvynę ir atsivertimas

1538 m. pradžioje grįžo į Lietuvą, tikėdamasis savo žinias pritaikyti tėvynėje. Tuo metu jis gavo skaudžią žinią, kad jo tėvai, gyvenę Kulvos dvare, uždaryti kalėjime neva už tai, kad jis, studijuodamas protestantų universitetuose, nusikaltęs karaliaus įsakymui. Iš tikro tuo metu, kada jo tėvai buvo kalinami, jis studijavo katalikiškame Sienos universitete. Literatūros istorikas Vaclovas Biržiška aiškino, kad tėvai buvo kalinami dėl savo sūnaus mokslui paremti nesumokėtų skolų.

Į Lietuvą Kulvietis grįžo tuo metu, kai Vilniuje viešėjo karalienė Bona su savo sūnumi Zigmuntu Augustu, kuris 1529 m. Vilniuje sušauktame Lietuvos bajorų seime buvo paskelbtas didžiuoju kunigaikščiu. Italų Sforzų Bona tada rūpinosi savo dvarais Lietuvoje ir dėjosi Lietuvos kultūrintoja. Kiekvieną iš Vakarų, ypač jeigu atvykdavo iš Italijos, priimdavo. A. Kulvietis tuomet kaip tik parvyko iš Sienos. Jį maloniai pasitiko Lietuvos kancleris ir Vilniaus vaita Albertas Goštautas ir pristatė Bonai kaip labai mokytą žmogų. A. Kulviečio tėvai tuo metu buvo paleisti iš kalėjimo.

Tuomet Vilniuje buvo ketinama steigti gimnazijos arba kolegijos tipo mokyklą. Kulvietis, padaręs Bonai gerą įspūdį savo humanistiniu išsilavinimu, gavo iš jos leidimą atidaryti Vilniuje mokyklą. Kulviečio kartu su draugu Jurgiu Zablockiu atidaryta mokykla, kurioje buvo parengiami bajoraičiai aukštajam mokslui eiti, turėjo apie 60 mokinių, kelis mokytojus ir veikė 1539-1542 metais. Toji mokykla buvo pirmoji Lietuvoje aukštesnioji mokykla.

Tuo pačiu laiku, hercogo Albrechto ir karalienės Bonos rekomenduojamas, Kulvietis (dar būdamas katalikų kunigu) buvo paskirtas ir Vilniaus vokiečiams skirtosios Šv. Onos bažnyčios pamokslininku.

Tiek iš sakyklos, tiek iš mokslo pulsto, Kulvietis pradėjo skelbti protestantizmo idėjas. Tai sukėlė prieš jį Vilniaus aukštąją katalikų dvasininkiją. Kulviečio mokykla susilaukė griežto Vilniaus

vyskupo Povilo Alšėniškio ir didžiojo kunigaikščio Zigmunto Senojo pasipriešinimo. Zigmunto Senojo dekretas skelbė:

"Gerbiamas Kristuje tėvas ponas Vilniaus vyskupas Povilas sužinojo, jog kažkoks lietuvis Abraomas iš Kulvos, mūsų pavaldinys, ir pats nuo Šventosios Romos Katalikų Bažnyčios vienybės atsisikiria, ir kitus, kiek tik galėdamas, traukia naujais mokslais į savo klaidą... nutarė kuo didžiausiu rūpinimusi ir uolumu ištirti Abraomo gyvenimą, papročius, mokslą, ir ištyrė, ir iš tam tikrų ir vertų pasitikėjimo prisiekusių žmonių liudijimo sužinojo, kad jis atvirai tiek žodžiais, tiek darbais išpažįsta svetimą mokslą, Romos Katalikų Bažnyčios pasmerktą; jis netgi stengiasi, kad su juo kartu ir visi kiti žmonės didžiojoje kunigaikštystėje jobedieviškam įsitikinimui nusilenktų. Jis taip pat sužinojo, kad šis išėlęs baisiais keiksmiais puola senosios šventos Katalikų Bažnyčios įstatymus, pasninkus, Mišias, eucharistijos priėmimą ir jos šventą vartojimą, visas bažnytines apeigas, kunigų šventinimus, šventoves, iškilmes ir net katalikiškos administracijos vyresnybę, ir daug neatsargių žmonių ir nesuvokiančių žmonių yra suvedžiojęs".

Rūstus valdovas įsakė, kad Abraomas Kulvietis ir jo bendrininkai skubiai stotų prieš vyskupo teismą, išpažintų savo hereziją ir priimtų skirtą bausmę. Sprendime toliau sakoma:

"Jeigu jis šių teismų tarnų, vykdytojų, nebūtų surastas arba jeigu jo nebūtų galima atvesti į teismą dėl to, kad jis būtų pasislėpęs, norime, kad jis būtų ištremtas iš visų mūsų valdomų kraštų (bani-tas bausme), taigi ir pagal tą aukščiau nurodytą sąlygą šiuo raštu išstremiame ir nutariame konfiskuoti visą jo turtą, kokį jis turi, kilnojamąjį ir nekilnojamąjį, - dalis jo turės atitekti mūsų išdui, dalis ponui vyskupui, dalis bažnyčiai prie Vilniaus pilies sutinkamai su visų kanonų nustatymu, kad šio maištingo žmogaus bausmės kiti būtų atgrasinti nuo tokios rūšies vaidingų mokslų, kurie, kaip matome, labiausiai klestinčias krikščioniškas valstybes išjudina iš pamatų".

Pabėgimas į užsienį

Nors karalienė Bona buvo griežta katalikė, ji neatsisakė ir toliau globoti Kulvietį. Ji ketino laviruoti tarp įvairių politinių ir tikybinių srovių. Bonos įspėtas 1542 m. gegužės mėn. pradžioje Kulvietis paliko Vilnių ir išsikėlė į Lenkiją. Viename laiške Prūsijos hercogui Bona rašė, kad dar prieš išvykimą ji patarusi Kulviečiui su savo padėjėjais pasitraukti iš Vilniaus į saugesnę vietą, nes, netekęs jos globos, atsidursięs dideliame pavojuje.

Matyt, kad, karalienei Bonai tik ką išvykus iš Vilniaus, vyskupas Alšėniškis ir išprašė iš karaliaus 1542 m. gegužės 19 d. dekretą,

nukreiptą prieš A. Kulvietį ir jo mokyklą. Mokykla buvo uždaryta. Tačiau Alšėniškis nesuspėjo dekretu galutinai pasinaudoti. Mat, Kulviečio jau nebuvo Lietuvoje. Jis rado prieglobstį Prūsijoje, kurios hercogas Albrechtas nuo 1525 m. pats buvo liuteronas ir ketino steigti Prūsiose universitetą.

Vos įsikūręs su J. Zablockiu Karaliaučiuje, A. Kulvietis sužinojo, kad staiga mirė jo tėvas, o motina ir keli jo šalininkai vyskupo Povilo Alšėniškio įsakymu vėl įmesti į kalėjimą. Tada jis pasiryžo grįžti į Lietuvą, stoti prieš bažnytinį teismą ir tuo būdu išgelbėti motinos turtą ir ją pačią išvaduoti iš kalėjimo. Kely jį pasivijo hercogo pasiuntinys ir įteikė laišką. Kulvietis skubiu reikalu kviečiamas atgal į Karaliaučių. Jo asmeninių ir šeimyninių reikalų sutvarkymu pasirūpinsiąs pats hercogas. Kulvietis sugrįžo.

Albrechtas pavedė Kulviečio reikalus Lietuvoje sutvarkyti savo atstovui Krokuvoje Liudvikui Decijui (Dietz). Šis kreipėsi į Boną, kaip į buvusią Kulviečio globėją. Paaiškėjo, kas atsitiko Kulvos dvarelyje. Kulviečio motina uždaryta į kalėjimą už tai, kad ji atsisakė nutraukti bet kokius santykius su sūnum eretiku, nerašyti jam laiškų ir iš jo nieko nepriimti. Kulvietienės turtas, kaip konfiskuojamas, remiantis karaliaus dekretu, buvo grobstomas pašalinių.

Bona ėmė veikti. Ji pareikalavo iš vyskupo Alšėniškio visus suimtuosius paleisti, nes suimti, paneigiant Lietuvos Statutą. Suimtieji yra Kauno pavieta bajorai, o bajoro be teismo negalima suimti. Be to, Kulvietienė negali būti baudžiama už savo sūnų, nes Statutas to neleidžia. Pagal Statutą kiekvienas nusikaltėlis atsako tik pats už save. Vyskupas aiškiai peržengęs savo jurisdikciją.

Vyskupas buvo priverstas paklusti karalienės įsakymui. Be to, Decijus išgavo iš Zigmunto Senio raštą, kuriuo Kulvos dvaras perleidžiamas Elzbietai, Kulviečio motinai, iki bus sutvarkyti turto paveldėjimo reikalai.

Pabėgęs į Karaliaučių, Kulvietis 1542 m. birželio 23 d. buvo paskirtas hercogo Albrechto tarėju. Ruošdamasis steigti universitetą Albrechtas sumanė pirmą įkurti paruošiamąją mokyklą, pavadintą partikuliaru. 1542 m. gruodžio 11 d. hercogas paskyrė Kulvietį Karaliaučiuje įkurto partikuliario rektoriumi. Įdamas vadovauti protestantiškai mokyklai už savo tėvynės ribų, jis jautė ne tik pasmerkimo, bet ir prakeikimo pavojų. Tada jis 1542 m. spalio mėn. parašė laišką savo geradari karalienei Bonai, Zigmunto Senojo žmonai. Negavęs iš jos atsakymo, laišką paskelbė viešai, t. y., išspausdino Karaliaučiuje. Tai buvo tarsi jo išpažintis ne tiek karalienei, kiek prieš visuomenę.

Kulviečio Confessio

1543 m. Karaliaučiuje pasirodė 6 puslapių knygelė "Confessio

fidei Abraham Culvensis, scripta ad serenissimam reginam Poloniae etc. "(t. y., "Abraomo Kulviečio tikėjimo išpažinimas, parašytas Šviesiausiai Lenkijos karalienei ir t. t.). Seka kas joje lotyniškai buvo parašyta. Šis sklandus lietuviškas teksto vertimas paimitas pažodžiui iš Juozo Jurginio "Istorija ir poezija", Vilnius, 1969, pp. 58-63. Atseit:

"KULVIEČIO TIKĖJIMO IŠPAŽINIMAS

Siunčiu sveikinimą, nuolankiausiai pareikšdamas savo atsidavimą.

Šviesiausioji Karaliene ir Maloningiausioji Ponia, nors ankstesniuose laiškuose užsiminiau Jūsų Didenybei apie savo reikalų būklę; tačiau nuolatinės mano nelaimės verčia apie tuos pačius dalykus vėl ir vėl rašyti. Mūsų tėvų laikais, Maloningiausioji Ponia, nebuvo girdėta, kad kas nors nenusikaltęs ir be teismo sprendimo būtų pasmerktas. O mano priešai ne tik mane pasmerkė, bet ir diena po dienos per pamokslus šmeižia, pajuokia, plūsta ir niekina. Dėl to ir draugai yra nepalankiai man nusiteikę, o priešai tuo drąsiau ir išžūliau puola. Juk globėjai tų mokinių, kuriuos Vilniuje mokiau, išskyrus poną Sandomirietį ir kaikuriuos kitus, man labai negražiai atsidėjo. N. už savo sūnaus ir seserėno mokymą ir išlaikymą man nesumokėjo 16 kapų lietuviškų grašių. Jo pavyzdžiu pasekė kiti. Bet man ne taip skaudus piniginis nuostolis, kaip už mano triūsą parodytas nedėkingumas. Prie to prisideda šeimos skriaudos: mano kaimynai, pasinaudoję proga, kad aš nebūnu namie, vienas per kitą, kiek įstengdami, grobsto mano turtą. Tarnai, grasindami pabėgsią, nebenori klausyti mano motinos; lauko darbai uždelsiami, ūkis apleidžiamas. O labiausiai mane kankina tai, kad brangiausioji motina, ir neseniai ištikusios tėvo mirties, ir skriaudų namuose, ir mano ištrėmimo prislėgta, vos vos besilaiko. Net budelis galėtų atjausti mano sielvartą, vien priešai negali pasisotinti mano nelaimių. Jie priekaištauja, kad dėl to taip kenčiu, jog nusikaltau herezija. Atsakau. Priekaištauti ir neįstengti įrodyti yra grynas šmeižtas ir akiplėšiškumas. Liudininkas Dievas ir visi teisieji, kad man patikėtus mokinius sąžiningai mokiau Dievo baimėje ir drausmėje. Tai patvirtins Jūsų Didenybei apie mane daugelis mano mokinių, jų tarpe ir pono Povilo Naruševičiaus sūnus. O kad įsigytų Jūsų Didenybių pasitikėjimą ir nuteiktų prieš mane, jie klastingai apsimeta tai darą iš uolumo tikėjimo dalykuose. Bet iš tikrųjų ne uolumas, o nelabumas, šventasis pelnas, pilna kišenė, ne Kristus yra priežastis, kad jie taip įtūžę šėlsta prieš mane. Suprantama, epikuriečiai bijo savo pilvų suveržti, bijo, sakau, kad jų, - kadangi niekuo nenaudingi valstybei - nepristatytų prie arklo. Vienu žodžiu, jie bijo, kad apgaulės ir veidmainystės, kuriomis tiek amžių valstybę mulkino, nebūtų į viešumą iškeltos. Iš čia tas jų

Restauruotos Biržų pilies vaizdas iš lėktuvo.

šventasis uolumas pilvo, jų Dievo, labui, iš čia tie šauksmai: nukryžiuok! nukryžiuok! ant laužo! Jis piktžodžiavo Kristui, Šventčiausiajai Panelei, šventiesiems, nusikalto didenybės ižeidimui! Ant laužo! Jis neigė Katalikų Bažnyčią! Taip šūkaloja jie per pamokslus, taip šmeižia sueigose, Jūsų Didenybės apkalba. Todėl aš nesistebiu ir nepykstu, jeigu kartais Jūsų Didenybės mano atžvilgiu kiek griežtesnės, negu esu nusipelnęs. Kristus liepia tikrus bažnyčios mokytojus pažinti iš vaisių. Tad pažiūrėkime, kokie puikūs tie jų vaisiai. Povilas nori, kad bažnyčios mokytojas būtų apsišarvavęs mokslu, idant galėtų mokyti tikinčiuosius ir atsispirti prieš heretikus, ne gobšas, ne atsidavęs šlykščiam godumui, ne piktadarys, bet toks kilnus, kad niekas nedrįstų skleisti apie jį melagingų gandų. O dabar matome, kad jie didesni nemokšos už neišprususius vienuolius. Jie netinka net vaikų mokyklai vadovauti, ką jau bekalbėti apie tai, kad būtų verti bažnyčios mokytojo vardo. Ką besakysi apie jų nepasotinamą gobšumą, pūtimąsi, garbės troškimą ir daugybę kitų nedorybių, kuriomis yra aptekę. O Kristus juos vadina žemės druska, pasaulio šviesa. Jau kada pati šviesa virsta tamsybe, kuo reikia laikyti žemesnius, jei ne dar didesne tamsybe? Kadangi jie taip nenusivokia Šventajame rašte, tokie nedori ir tokie žiaurūs, jog, jeigu jų teistų, net ir Kristus negalėtų būti nekaltas, ir kadangi jie yra teisėjai savo byloje, priešingai teisingiausiam teisės dėsniui, kuris sako, kad niekas negali būti teisėju savo byloje, aš kreipiuos į Jūsų Didenybės ir Dievo vardu prašau,

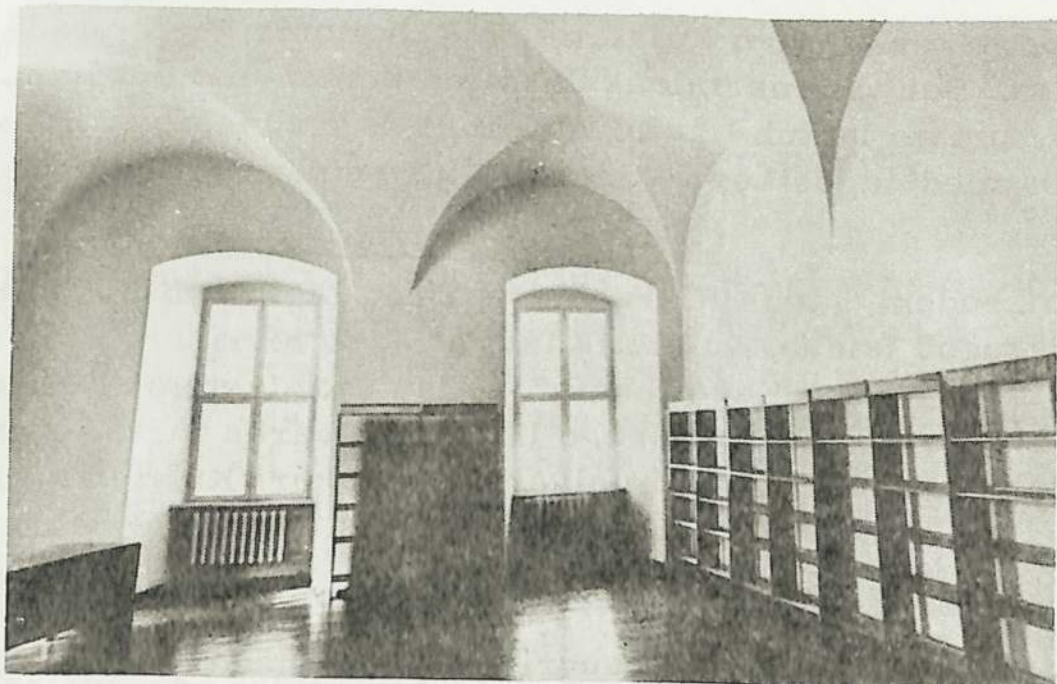
kad Jūsų Didenybės ištirtų mano ginčą su priešais. Jeigu man bus leista, ko prašau, tikiuosi, Dievui padedant, aiškiai įrodyti jų suktybes, kuriomis jie Dievo garbę žemina ir valstybę silpnina. Jeigu jūsų Didenybės mane atiduotų jų jurisdikcijai, tai aš, kadangi jie, kaip priešingoji pusė, negali būti teisėju savo byloje, apeliuoju į artimiausią visuotinę bažnyčios suvažiavimą, nuolankiai prašau Jūsų Didenybės, kad man tai leistų. Teprisimena Jūsų Didenybės, kad visi valdovai sėdi Dievo soste kaltiesiems bausti. nekaltiesiems ginti. Jeigu Jūsų Didenybės į tai nekreips dėmesio ir priešai gers mano kraują, bijausi, kad Dievas nepareikalautų manęs iš Jūsų. Iš savo pusės, jeigu tai reikalinga Dievo garbei, aš esu pasiruošęs gyvybę atiduoti. Tačiau, kad Jūsų Didenybė galėtų spręsti apie mano tikėjimą daugiau iš mano paties rašto, negu iš jų šmeižtų, manau būsiant pravartu pridėti savo tikėjimo išpažinimą. Todėl pirmiausia prisiekiu slėpiningąja ir nedaloma Šventąja Trejybe, kad tiesą sakysiu. O jeigu ką prieš sąžinę pasakyčiau, tekrinta ant manęs Dievo rūstybė, Jūsų Didenybės apmaudas, tenustojtu turto, teištinka mane staigi mirtis ir tegul būsiu amžinai prakeiktas. Visų pirma, tikiu visomis tikėjimo tiesomis, kurios yra apaštaly tikėjimo išpažinime. Taip pat tikiu, kad sakramentai yra įstatyti evangelijoje ir kad jais Dievo įsakymu visi turi naudotis. Tikiu ir tuo, kad evangelijos skelbimas, sakramentų teikimas, bažnyčios raktai pirmiausia priklauso Dievo tarnams, arba kunigams. Čia su priešais sutinku. O nesutinku štai kuo. Pirma. Tikiu, kad esame išganomi vien Dievo gailestingumu dėl Kristaus kančios, dovanai, be jokių mūsų nuopelnų. Reikia daryti gerus darbus, nereikia jais pasikliauti, nes jie yra per menki ir negryni, - kaip Izajas sako, sutepti skarmalai. O nuodėmių be galo daug. Septynis kartus per dieną nusideda teisingasis. Kiekvieną dieną Šventoji Bažnyčia meldžiasi: atleisk mūsų kaltes. Ribotas dalykas negali atsverti begalinio. Pirmasis tėvas Adomas už vieni vieną nuodėmę negalėjo atsisteisti, nei visi angelai, nei pagaliau visas pasaulis. Kristaus kančia atpirko. Antra, dėl ko mano priešai nesutinka su manimi. Aš manau, kad švenčiausiųjų eucharistijos sakramentą pasauliečiams reikia teikti dviem pavidalais, kaip Kristus įstatė ir kaip buvo daroma apaštaly bei senosios bažnyčios; sakramento teikimas antruoju pavidalu ne taip jau seniai yra uždraustas. Trečia. Aš tvirtinu, kad kunigams, kurie negali susilaikyti, reikia vesti. Jokios vertės neturi jų argumentas, kad santuoka suteršiant šventąją luomą. Jeigu santuoka yra Dievo įstatyta, ji negali suteršti šventojo luomo. Pranašai, šventieji tėvai, Cheremonas, Spiridonas ir kiti. buvę vedę. Tai patvirtina ir senieji kanonai. Ketvirta. Tvirtinu, kad bažnytinis turtas bažnyčių rektorių gėdingai eikvojamas, užrūstinant Dievą ir darant didžiulių nuostolių valstybei. Turtai

bažnyčioms tam yra dovanoti, kad, visų pirma, iš jų santūriai ir taupiai gyventų bažnyčios tarnai, paskui, kad būtų padedama beturčiams mokiniams, pagaliau, kad, reikalui esant, būtų teikiama pagalba valstybei. Kad iš tikrųjų taip yra, galėčiau akivaizdžiai įrodyti, jeigu būtų leista. Dėl šių keturių punktų buvo diskutuota tiek daugelyje ankstesnių bažnyčios susirinkimų, tiek paskutiniajame, dalyvaujant Jo Ciesoriškajai Didenybei ir imperijos luomams, o taip pat popiežiaus legatui, ir buvo prieita beveik tokia pat nuomonė. Jeigu ir aš tokio garbingo susirinkimo laikausi, tai negali būti laikoma nusikaltimu. Apie Švenčiausiąją Mergelę Mariją taip galvoju: ji yra nekalčiausioji ir švenčiausioji mergelė, Dievo motina, kuriai nė viena šventųjų mergelių arba moterų negali prilygti. Mano nuomone, šventuosius reikia gerbti ir jų gyvenimą, papročius šlovinti viešai bažnyčioje, tačiau maldauti ir garbinti tik vieną Dievą, remiantis žodžiais: neturėk kitų dievų, tiktai mane vieną" ir "negarbink kitų". Į priešų šauksmus, kad tokiais klausimais diskutuoti nepriklauso mano kompetencijai, atsakau: per krikštą išpažinau, kad esu Dievo tarnas ir jo bažnyčios narys. O kada gavau daktaro laipsnį, man buvo suteita teisė aiškinti, diskutuoti, mokyti Šventojo Rašto. Taigi teisėtai elgiuos, jeigu Viešpaties ir savo sutvėrėjo mokslą ginu. Bet apie tai užteks. Jeigu atrodytų, kad rašiau karščiau ir aitrau, negu derėjo, dėl to prašau kaltinti mano skausmą. Kas nešaukia mušamas? Kad Jūsų Didenybė aiškiausiai suprastų, ką galvoju ir ko mokau, maniau būsiant pravartu tai vietoj išpažinimo rašyti viešai. Meldžiu amžinąjį tėvą, kad Jūsų Didenybę ilgai sveiką laikytų.

1543 metais.

Yra daug Jūsų Didenybės pavaldinių lietuvių, labai išsimokslinusių, kurie galėtų būti naudingi valstybei. Bet, mano likimo įbauginti, jie apsigyveno Vokietijoje. Kai kuriuos jų priglobė šviesiausias Prūsijos hercogas, kai kuriuos kiti kunigaikščiai. Šviesiausias hercogas, nesigailėdamas didelių išlaidų, įsteigė puikią mokyklą, iš visur prisikvietė mokytų vyrų: profesoriams kasmet išmoka tūkstančius florenų; daugeliui neturtingų mokinių duoda nemokamą išlaikymą. Jis nori mane paskirti šios mokyklos rektoriumi. Todėl, jeigu Jūsų Didenybės viešpatystėje man nebus vietos, šį skyrimą priimsiu. Bet, Maloniausioji Ponia, skaudu, kaip Dievą myliu, mums visiems, kad, trokšdami dirbti saviesiems, dabar dirbame svetimiesiems. "

1543 m. paskelbtame visuomenės filosofinės minties požiūriu atvirlaiškį Kulvietis pasirodė, kaip reformacijos šalininkas, aktyviai propagavo liuteronizmą. Pasisakė už teisingesnius ir humaniškesnius santykius Lietuvos didžiojoje kunigaikštijoje, kritikavo valdžią už išsilavinusių žmonių neįvertinimą, už nerūpestingą pa-

Restauruotos Biržų pilies vidus.

žiūrą į naudą, kurią jie gali suteikti valstybei, smerkė teisėjų nemokšišumą ir neteisingumą. Kaltinimus ir priekaištus be įrodymų vadino šmeižtu. Neigiamai vertino celibatą, tačiau pasisakė už dievobaimingumą ir drausmę. Reikalavo pagerinti mokymą mokyklose, duoti nemokamą išlaikymą neturtingiems mokiniams. Reformacijos idėjų dvasia skatino grįžti prie senosios Bažnyčios tradicijų.

Kulviečio įnašas į lietuvišką rašliavą

Šalia visuomeninės ir religinės veiklos ir profesoriaus darbo Kulvietis pats pirmasis lietuvių raštų istorijoje pradėjo versti psalmes į lietuvių kalbą. Jis mirdamąs prašęs, kad jo išverstas psalmes giedotų jo laidotuvėse. Liaudžiai reikėjo tučtuojau duoti tai, kas jai galėtų įrodyti protestantizmo ir katalikybės skirtumą, o tikibinės lietuviškos giesmės buvo labiausiai liaudžiai suprantamos ir jai visiškai prieinamos. Todėl jas ir pradėjo ruošti Abraomas Kulvietis. 1570 m. Mažvydo "Giesmyne" yra išspausdinta Kulviečio išversta Martyno Liuterio 24 eilučių giesmė - "Malonus dėkavojimas Ponui Dievui". Jis buvo paruošęs ištisą rinkinį Lietuviškų giesmių, kurių bent viena, be jo vardo, buvo įdėta į Mažvydo "Katekizmą". Greičiausiai, tarp bevardžių Mažvydo "Giesmyno" giesmių buvo ir daugiau Kulviečio parašytų. Taip pat jis parašė apie 20 psalmių, kurios buvo išspausdintos giesmyne "Ant Rita meta".

Prūsuose buvo sumanyta paruošti lietuvišką katekizmą. Jo nu-

matyti redaktoriai buvo Kulvietis ir Rapolionis, kurie pradėjo darbą 1544 m. Bet abiems mirus 1545 m., sumanymo vykdymas buvo atidėtas kuriam laikui. Ilgainiui bent dalis Kulviečio ir Rapolionio surinktos medžiagos buvo atiduota Mažvydui.

Grižimas į tėvynę

1543 m. rudenį, gavęs Albrechto iš DLK Zigmunto Augusto išrūpintą apsaugos laišką, Kulvietis išvyko savo tėviškėn. 1544 m. balandžio mėn. grįžęs Karaliaučiu, toliau ėjo dėstytojo, bet ne rektoriaus pareigas partikuliare, o 1544 m. vasaros metu partikuliaras buvo perorganizuotas į universitetą, į kurį Kulvietis buvo pakviestas graikų kalbos katedros vedėju. Jis dar dėstė hebrajų kalbos gramatiką ir komentavo Dovydo psalmes.

Pakitus sąlygoms Lietuvoje, joje apsilankė Kulviečio bičiulis Jurgis Zablockis. Laimingai sugrižęs į Karaliaučių, 1544 m. pabaigoje jis prikalbino draugą vėl vykti į Lietuvą ir vykti ne šeimos reikalų tvarkyti, bet savo pažiūrų skelbti, tikybinės protestantizmo propagandos vesti, nes Zigmuntui Augustui tapus Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, ten jai susidarė palankesnė dirva. Leidimą išvykti iš hercogo Albrechto nesunku buvo gauti, nes jam pačiam rūpėjo liuteronizmo platinimas. Prūsų hercogas paprašė Mikalojų Radvilą pagloboti į tėvynę vykstantį Kulvietį.

1545 m. sausio mėn. grįžo Lietuvon. Trumpai Kulvos dvare teužtrukęs, A. Kulvietis išskubėjo į Vilnių, į karščiausių ginčų centrą. Jo priešas vyskupas Povilas Alšėniškis jam nieko negalėjo padaryti. Porą mėnesių Kulvietis karštai dalyvavo Vilniuje vykstančioj tikybinėje kovoje. Deja, Kulvietis jau buvo ligonis, sirgo plaučiais. Varginanti kelionė žiemos metu sveikatai dar labiau pakenkė. 1545 m. balandžio mėn. jo sveikata pablogėjo. Be reikalo kai kurie jo draugai galvojo, kad Kulvietį užnuodijo katalikai. Draugai jį išgabeno pas motiną, į Kulvą, kur jis 1545 m. birželio 6 d. džiova pasimirė. Pagal jo norą ir valią, laidotuvių apeigos buvo atliktos draugų bajorų lietuvių kalba.

DEBESIS VIRŠ MŪSŲ

Per javų platybes, per atolus
Bėga jis lengvu šešėliu tartum vaikas
Ir neklausia, ar jo laukia tolumos,
Kur jo broliai debesėliai draikos.

Jį palydim ir ilgiausiai sekam,
To šešelio vedini per lauką,
O ant prieklėčių netyla šnekos:
„Ak, ir mes kaip debesėliai plaukiam“...

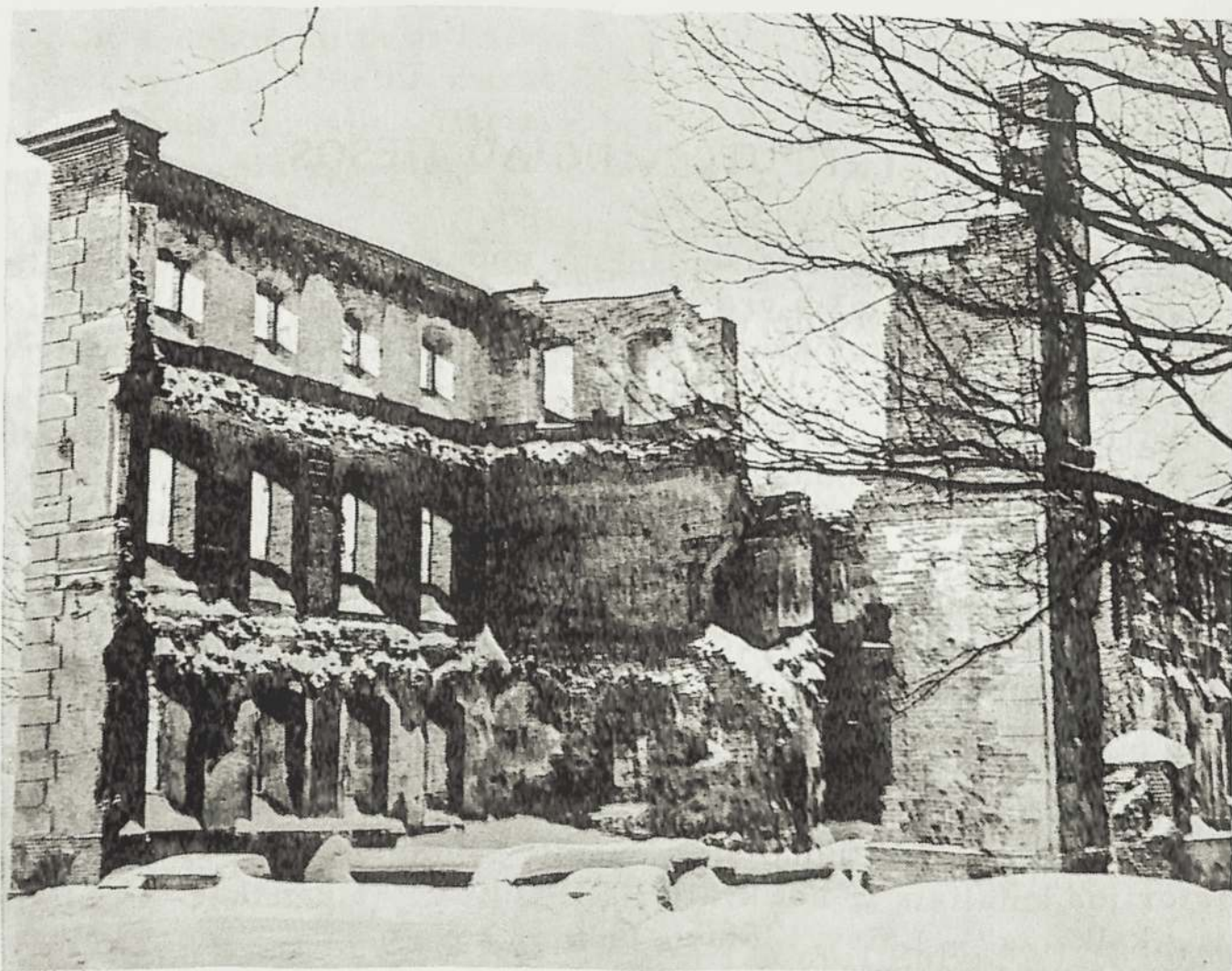
P. N-nas

TRUPUTĮ DAUGIAU TIESOS

Nors per lenkams pataikaujančius mums įpirštas 600 metų Lietuvos krikšto jubiliejus yra jau praeityje paskendęs, reikia vis dėlto pripažinti, kad Romoje 1987 m. atšvęsta taip vadinama Lietuvos krikšto sukaktis yra tik jogailinių laikų lenkų politinės gudrybės pakartojimas: grįžti prie nelemtos su lenkais unijos ir per katalikiškas dievones lenkinti lietuvių tautą. Taigi, ne tuo 600 metų "krikšto" jubiliejumi reikia mums džiaugtis, anot kun. Kosto Burbulio ("Evangelijos Šviesa", 1987 m. vasarą), bet verkti ir skelbti atgailos pasninką, jog mūsų tarpe yra dar tokių lietuvių tautos nesusipratėlių, o pagal dr. J. Šliupą - naujalenkų, kurie, kaip tos musės prie medaus, puola lenkui pirštą tik pajudinus... O jei tame piršto judesyje pramatomai pavojingi tautai kėsmai ir pradedama prieštarauti tvirtai istoriniais duomenimis remiantis, tuomet prieštaraujantieji viešai apšaukiami lenkiška liga sergančiais alergikais, gandų skleidėjais, nepasitikėjimo sėjėjais, kiršintojais, istorijos knisliais ir net kvailiais (Paulius Rabikauskas: 1. "Lietuvos krikštas" - Laisv. Lietuva, 1986 m. kovo 6 d.; 2. "Liet. krikšto jubiliejui artėjant" - Aidai, 1987 m. 2 nr.; 3. "Ar tikrai 1387 m. nebuvo Lietuvos krikšto?" - Laiškai Lietuviams, 1987 m. sausio mėn., 20 psl.).

Nors tokiais užgauliais argumentais jėzuitiškai svaidomasi, vis dėlto drąsiai galima teigti, kad Lietuvos karalijoje įvestoji karaliaus Mindaugo Romos apeigų krikščionybė neišnyko, bet pamažu vystėsi ir plėtėsi, kad religija ir pomindauginiais laikais nebuvo visoje Lietuvos karalijoje varžoma, kad karaliui Mindaugui žuvus ir karaliui Jogailai karaliaujant, visuotino Lietuvos krikšto, tokio kaip dabar reklamuojama, nebuvo ir t. t. . . Jei Jogaila šlakstė vandeniui vilniečius ar tik savo sekto "bohofilus", tai dar nereiškia, kad tuomet jau ir buvo įvykdytas v i s u o t i n a s Lietuvos krikštas, kuriuo nei popiežius, nei popiežių remiamas militarinis organas ir net tie patys lenkai neparodė jokio džiaugsmo bei susidomėjimo; atvirksčiai: kryžiuočiai, kaip anksčiau, taip ir po "Lietuvos krikšto" tebešmeižė lietuvius laukiniais pagoniais, o lenkai tik kun. J. Dlugosz'iaus 1455-75 metais parašytame veikalė "Historiae Polonicae" buvo išgarbinti "poganskos Litvos" krikštytojais.

Kad tai buvo tik Jogailos ir Lenkijos politikierių grynai politinis sąmokslas, per katalikybę paglemžti ir pajungti Lietuvą ir jos valdovų valdomas sritis, tai nedviprasmiškai įrodo pačių lenkų

Biržų pilies griuvėsiai prieš restauraciją.

Kriavos akto paskelbtas turinys: "... Mes lenkai pasisavinom, sujungėm, suliejom, suvienijom, surišom Lietuvą su visais jos gyventojais, žemėmis ir turtais su mūsų Lenkijos karalyste..." (Jokūbas Kregždė, "Reformacija Lietuvoje", 1980 m., 30 psl.), taipogi tai patvirtina ir karaliaus Jogailos paskelbtų privilegijų dvasia ir tikslas; o ir istorijos prof. kun. P. Rabikauskas, kad ir pats sau prieštaraudamas, visgi neišvengia nepatvirtinęs: "... Kito krikšto (Mindaugo - V. P.) mums švęsti nereikia..., nes jau pati krikšto sąvoka apima tai, kad jis tegali būti vienkartinis, nepakartojamas". Ir kad jogailinis Liet. krikštas nebūtų "pakartojamas", tai Rabikauskas teigia, nors ir be įrodymų, kad "Mindaugo krikštas, įstatytas į istorijos vyksmo rėmus, buvo tik jo a s m e n i š - k a s krikštas". Esą, "tautos krikštu jis nebuvo". ("Aidai", 1987 m. 2 nr.), nes "čia bažnytinė organizacija, nė šaknų gerai nesuleidusi, išnyko, - daugiau kaip šimtą metų nebuvo jokios vyskupijos, nebuvo parapijų. Lietuviai buvo pagonys, jos valdovai buvo pagonys, Lietuva kaip kraštas visų buvo laikomas pagonišku kraštu".

Šiuo klausimu visiškai teisingai Aleksandras Mauragis pastebi:

"Be abejo, paneigdami Mindaugo krikštą, paneigiame ir pačio krikščionybės 136 m. sunkias kovas dėl krikščionybės ir tuo pačiu nutriname tamsią dėmę nuo Bažnyčios, vedusios ir organizavusios prievartinio krikšto karus su jau apkrikštytą tautą. Tas absurdas tur būt ir privedė prie apsižiūrėjimo, kad Mindaugo krikštą reikia panaikinti ir Lietuvoje pradėti krikščionybę iš naujo".) "Pasaulio Lietuvis", 1987 m. sausis, 1-207 nr.).

Kad religija Lietuvos karalijoje nebuvo varžoma ir pomindauginiais laikais, tai nedviprasmiškai įrodo valdovo Gedimino laišakai, rašyti popiežiams, imperatoriams, herzogams, pranciškonų ir dominikonų vienuoliams, kviečiant juos atvykti misijų darbams, ir net kreipiantis į visus krikščionis - universis Christianis (1323, I. 25 d.). Laiškų rinkinys yra dabar atspausdintas okupuotoje Lietuvoje.

Neturint duomenų, niekas negali įrodyti, net ir jėzuitišką suktumą pavartojant, kad Lietuvos karalijoje valdovai varžė religinę laisvę. Tai matyti iš valdovo Gedimino pareiškimo popiežiaus Jonu XXII į Vilnių atvykusiems delegatams 1324 metais: "I do not forbid the Christians to worship God according to the manner of their faith, the Russians according to theirs, the Poles according to theirs, while we ourselves will worship God according to our customs; and we all have one God - omnes habemus unum Deum" ("Enc. Lit.", II t., 289 p.).

Valdovas Vytenis (1295-1315) ir valdovas Gediminas (1275-1341) ne tik pilis statė, bet taipogi ir dievones (slaviškai tariant, - bažnyčias): Vilniuje - in civitate nostra regia, Naugarduke, Gardine, Zapiškyje ir kitur, kurias valdė ir prižiūrėjo valdovo Gedimino atkviestieji pranciškonai ir dominikonai. O valdovas Vytenis, esą, buvo net nuvykęs į Konstantinopolį ir tenais iš rytų apeigų krikščionių valdytojo gavo sutikimą ir pripažinimą nepriklausomos Lietuvos bažnytinės provincijos, ir dar Vyteniui gyvam esant, rytų apeigų bažnytinės provincijos centras ir taipogi valdovo Vytenio rūpesčiu pastatyta katedra buvo Naugarduke. Kad taip tikrai buvo, tai matyti iš Konstantinopolyje esančių patriarchų aktų. Juose sakoma, kad 1317 metais, vos metams praslinkus nuo valdovo Vytenio mirties, Lietuvos rytų apeigų krikščionių metropolitas dalyvavęs Konstantinopolyje sukviestame bažnytiniame sinode. ("Mūsų Vytis", 1986 m. 2 nr.).

Gi valdovo Gedimino (rex lithuanorum et multorum ruthenorum) atkviestieji pranciškonai tame pačiame Naugarduke, kuriame rytų apeigų krikščionys turėjo katedrą ir kuriame rezidavo Lietuvos bažnytinės provincijos metropolitas, buvo pasistatę Šv. Marijos vardu dievonę; o 1321 metais, tai yra, 66 metais anksčiau, negu

Jogaila spėjo "apkrikštyti" Lietuvą, pranciškonų vienuoliai įsteigė Vilniuje Šv. Mikalojaus vardu pašventintą vienuolyną ir Mažųjų Brolių namus, kurie nevaržomai veikė Gedimino ir valdovo Kęstučio valdymo laikais. Jie nesužlugo ir Jogailai bei jo motinai Julianai įsakius jį nužudyti, kas ir buvo padaryta Kriavos pilies rūsyje 1382 m. rugpiučio 14 d.

Kad Šv. Mikalojaus vienuolynas ir Mažųjų Brolių namai veikė jau prieš jogailinį Lietuvos "krikštą", liudija mums paties karaliaus Jogailos 1387 m. vasario 17 d. paskelbtoji privilegija, būtent:

"... Atiduodamą miesto dalių skiria iš vienos pusės takas, einąs nuo Vilniaus pilies tiesiog į kalną pro dešinę pusę Vilniaus miestiečio Čečkaus namų, paliesdamas Mažųjų Brolių (pranciškonų) namus, ir kelias, kuris eina iš kitos pusės to paties Čečkaus namų, esančių ties pylimu ir Šv. Mikalojaus bažnyčios šventoriumi ir tęsiasi ir apima iš kairės pusės iki kelio, einančio į Trakų pilį ir nuo kitų miesto dalių atskiria minėtojo Čečkaus namus su priklausančiais jiems sklypais ir sodų, kurie įeina į tą (vyskupo) miesto dalių"... ("Codex Diplomaticus Ecclesiae Cathedralis necnon Diocesis Vilmensis", vol. I, Krakow, 1932 m.).

Kas įdomiausia, kad prieš atvykstant į Vilnių karaliui Jogailai 1387 m. "pagonių" krikštyti, Vilniuje jau buvo apie 12 graikų apeigų bei bizantinio tikėjimo krikščionių pastatytų dievonių, Romos katalikų vyskupija, katedra ir viena ar dvi katalikiškos dievonės. Aiškumo dėlei, prašom pasiskaityti lenkų istoriko J. Ochmanskio knygą "Dawna Litwa", kuri 1986. 6. 3 d. buvo aptarta "Draugo" skiltyse, ir teisininko-istoriko Jono Dainausko studiją "Lietuvos bei lietuvių krikštas ir 1387 metai". ("Mūsų Vytis", 1986 m. 4 nr.). Šitai dar paliudija ne tik pateikiama fotostatinė kopija statistinės lentelės, paimtos iš Boston College archyve esančio "Atlas Hierarchy", bet ir popiežiaus Inocento IV bulės, pasiųstos 1251 m. liepos mėn. 17 d. Kulmo vyskupui ir 1252 metais Livonijos ir Mažosios Lietuvos vyskupams. 1251 metų bulėje popiežius įsako: "Mes tau pavedame (...), kad minėtai Lietuvai paskirtum vyskupą ir ganytoją ir pasiėmęs du ar tris vyskopus atliktum jo konsekracijos apeigas, tačiau prieš tai išsirūpintum, kad tas minėtas garbingas karalius (Mindaugas - V. P.) būsimai katedros bažnyčiai paskirtų laisvą žemės sklypą ir apdovanotų ją garbingais ir tinkamais turtais". (A. J. Turgenev, "Historica Russiae Monumenta", I t., Petropoli, 1841., 75-77 p.).

Svarbu priminti dar vieną istorinį faktą, būtent: išlikusioje XIV-XV a. dokumentų sandūroje, kur kalbama apie XIII šimtmečio Vilnių, randasi, kad kryžiuočių Ordino 1388 metais popiežiui rašytame rašte nedviprasmiškai pasakyta, jog karalius Mindaugas įstei-

gęs vyskupystę, kad 1399 m. Torunėje Kryžiuočių Ordino atstovai, derybų metu su Lenkijos derybininkais, patvirtinę Mindaugo įsteigtos Vilniuje vyskupystės esimą; ir dar daugiau: katalikų dignitorių visuotiniame susirinkime, įvykusiame Konstancoje 1414-1418 metais, Kryžiuočių Ordino generalinis teisių gynėjas Paul von Vormdit, ginče su Jogaila, liudijo, kad yra Vilniuje Mindaugo pastatyta katedra ir kad jis yra įsteigęs reziduojančią Vilniuje vyskupystę. ("Kultūros Barai", 1986 m. 5 Nr.).

Kad popiežiaus Inocento IV bulėmis remdamasis, Mindaugas buvo įsteigęs popiežių globojamą vyskupystę ir kad buvo pastatęs Vilniuje katedrą, įrodė ne vien esamieji dokumentai, bulės, laiškai ir raštai, ir to paties Lietuvos niekintojo bei naikintojo Kryžiuočių Ordino liudijimai, bet ir šių dienų įvykdyti ir tebevykdomi Vilniaus Universiteto sudarytos mokslininkų grupės (archeologų, istorikų ir kt.) kasinėjimai ir tyrinėjimai. ("Kultūros Barai", 1986 m. 4, 5, 6 ir 7 nr.).

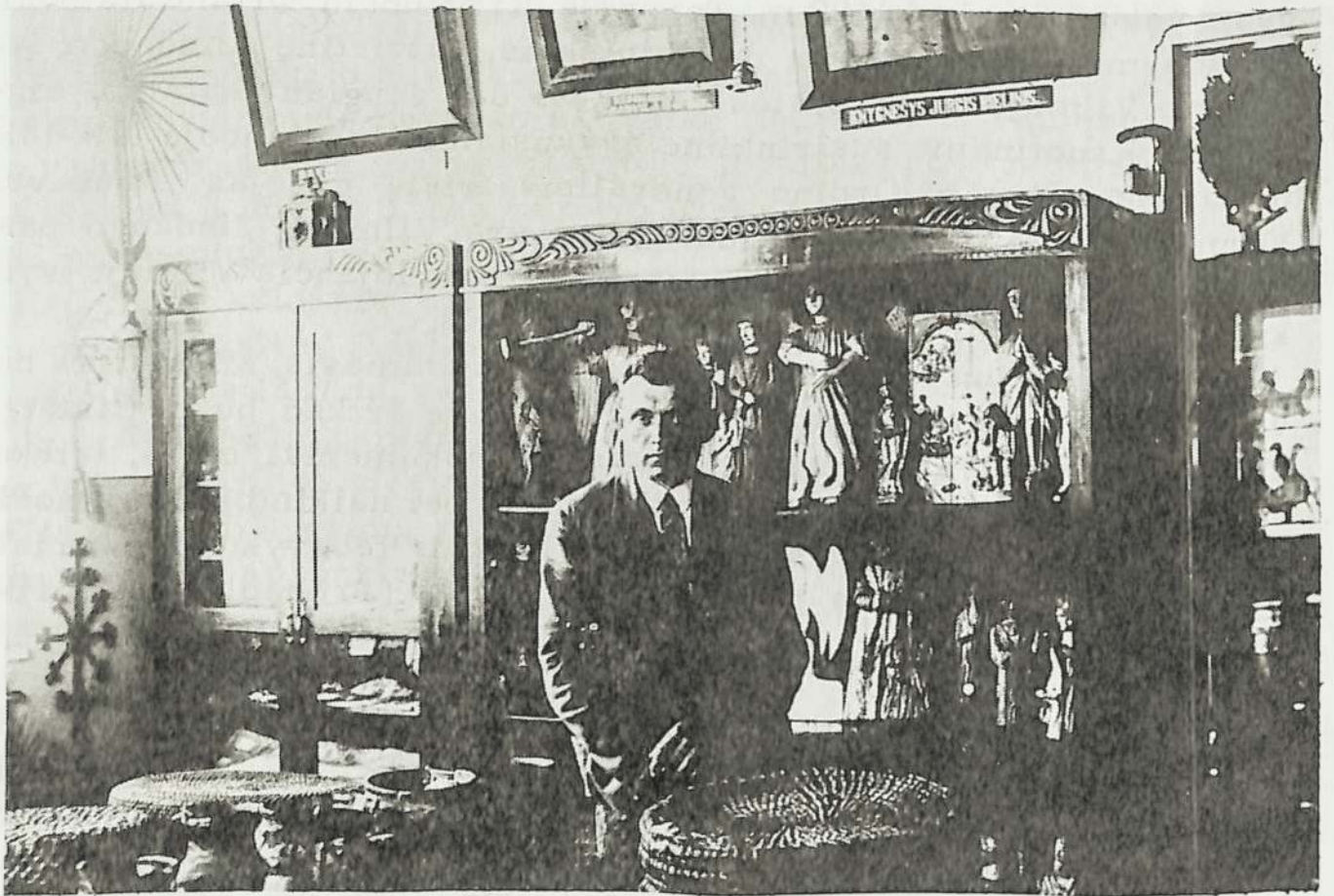
Reikia dar priminti, kad dabar rasta ir pripažinta, jog seniausia Romos apeigų dievonė Gardine buvo statyta XIII šimtmetyje Mindaugo-Vytenio-Gedimino valdymo laikais. Be to, ateinančios žinios iš okupuotos Lietuvos teigia, kad atkasta ir tyrinėjama seniausia Lietuvos vietovė - Kernavė-Voruta; ta Kernavė-Voruta, kuri amžiais buvo administraciniu, kultūriniu, prekybiniu ir politiniu Lietuvos ir jos valdovų centru.

Archeologiniai radiniai bei iškasenos įrodo, kad ši gerai tvarkoma gyvenvietė jau egzistavusi 3500 m. pr. mūsų erą, kad ji buvo apėmusi didelį plotą, kad jos gatvės buvo grįstos kaladėmis. Istoriai mano, kad K-V buvo karaliaus Mindaugo sostinė. Esą, pirmą kartą ji buvo paminėta XIII a. Livonijos ordino kronikose, kai Livonijos kalavijuočiai 1250 m. buvo ją užpuolę. Kalavijuočiams užpuolus, Mindaugas gynėsi Vorutos tvirtovėje. Sakoma, kad Kernavė buvusi Mindaugo ir vėlesnių Lietuvos valdovų sostinė, o Voruta - gynimosi tvirtovė.

1792 m. Kernavė buvo gavusi teisę valdytis Magdeburgo teisėmis. Ant jos saugojančių miestą vartų buvo užrašyta visiems išidėmėtinas posakis: "Geriau netekti gyvybės, negu laisvės!"

Pažymėtina, kad 1253 metais karūnavus Mindaugą Lietuvos karaliumi, tais pat metais buvo konsekruotas Lietuvos reikalams vyskupas, o kiek vėliau dominikonas Vitas buvo pašventintas visos pietų Lietuvos (Sūduvos) vyskupu ir jo rezidencija bus buvus Kernavėje. ("Enc. Lit.", II t., 92 p.); taigi, jau Mindaugo laikais Lietuva turėjo du vyskopus. Gi valdovo Gedimino valdymo laikais, Vilniuje buvo pastatyta ir dominikonams pavesta dievonė.

Dabar, kai rasti ir ištirti Vilniuje karaliaus Mindaugo statytos katedros pamatai ir kitokios liekanos, nekalbant apie Gardino,

Biržų muziejus ir jo eksponatai.

Naugarduko ir kitų vietovių katalikiškas dievones, negali būti jokios abejonės, jog visos Lietuvos ir jos valdų krikšto data yra tik 1251 metai, bet ne lenkų mums primesti "krikšto" 1387 metai. Šią 1251 metų datą pripažino ir 1977 metais sukviestoji Čikagoje komisija, kuri, po įvairių diskusijų ir apklausinėjimų, priėjo išvados: 1. Lietuvos krikšto datą laikyti 1251 metus, kuomet Mindaugas su labai dideliu lietuvių būriu apsikrikštijo, ir 2. - Lietuvos valstybės susiformavimo datą laikyti 1219 metus, kuomet 22 sritiniai Lietuvos kunigaikščiai iš vienos pusės ir Haličo kunigaikščio našlė ir jos du sūnūs iš kitos pusės sudarė taikos sutartį. ("Mūsų Vy-tis", 1986 m. 2 nr.).

Kad ir kaip suktai išvedžiojama bei kitus kritikuojuama ir įrodi-nėjama, kad karaliui Mindaugui mirus, tarytum magui lazdele mostelėjus, visi Lietuvos gyventojai staiga vėl tapo pagonimis, nors, pasak valdovo Gedimino, visi garbino vieną ir tą patį Dievą - omnes habemus unum Deum. Bet prof., dr. ir kun. P. Rabikauskas nepasiduoda, stengdamasis "tvirtai" įrodyti, kad lenkų mums įpirš-tas 1387 metų jogailinis krikštas buvo visos pagoniškos Lietuvos krikštu, tarpe kitų argumentų, remiasi ir 1385 metų Kriavos aktu; kun. P. R. cituoja: "(...) tuo tarpu v i e š p a t s Jogaila, didysis kunigaikštis su visais D A R nepakrikštytais broliais (...)". Štai,

čia kun. R. ėmė ir neapsižiūrėjo - neišmetė žodelytį DAR. O lengvai galėjo išmesti. Juk toje Kriavos akto vietoje žodelis DAR aiškiai ir neužginčijamai pasako, kad Lietuvoje, Kriavos aktą pasirašant, jau buvo gausu krikščionių ir DAR nekrikštytų brolių, kurie "geiste geidžia ir prašyte prašo juos priglausti prie Šv. Romos Bažnyčios katalikų tikėjimo".

Aišku, kad šis Kriavos akto žodelis DAR patvirtina šiame rašinyje iškeltus istorinius davinius, kad Lietuvoje krikščionybė ne žlugo ir karaliui Mindaugui žuvus. Pažymėtina, kad 1385 metų Kriavos akto originalo nėra. Yra tik Krokuvos diecezijos dievonėje Jogailos pasižadėjimų raštas, žinomas kaipo Kriavos aktas, bet neturintis nei parašų, nei antspaudų. Bet 1835 metais jau buvo lenkų viešai paskelbta, būk tai Kriavos akto originalas, kuris jau turėjo Lengvenio, Kaributo ir Vytauto antspaudus; deja, ir šis originalas buvo parašytas net trimis rankraščiais. (Žr. "E. Lit.", III t., 193 p.).

Kad Kriavos aktas lenkų yra sufalsifikuotas, įrodė teisininkė ir istorikė Jonė Deveikė (Deveikytė-Navakienė, 1907-1965) Paryžiuje veikiančiame Sorbonos universitete, gindama savo disertaciją istorijos mokslų doktoratui įsigyti. Pageidautina, kad Lietuvių Istorijos D-ja, ar kas nors kitas imtų ir atspausdintų prancūzų - lietuvių kalboje tą dr. Deveikės disertaciją. Tuo labai pasitarnautų lietuvių tautai.

Fakto, kad "pagoniškoje" Lietuvoje pomindauginiais laikais buvo krikščionių (provoslavų, katalikų, bohomių ir kitokių), nepaneigia ir kun. Rabikausko citata, paimta iš popiežiaus Grigaliaus XI bulės (1376. 6. 1): "... buvo tenykščių pagonių, kurie vadinami lietuviais nelaisvėje... " Ir kun. R. jau drąsiai iš peties pila, kad "dar 1376 m. popiežiui lietuviai buvo pagonys, vadinasi, jiems dar reikėjo priimti krikštą". Bet, ar tai tuo reikia stebėtis ir tai priimti kaip užtikrą pinigą?.. Juk pats kun. P. R. nurodo, kad popiežius bulę rašęs Austrijos grafo sūnaus Otono reikalui, kuris savo laiške popiežiui pasiskundė, kad jis buvęs pagonių lietuvių nelaisvėje. (1987 m. "Laiškai Lietuviams", 17 p.). Bet, argi tai jau yra tikras įrodymas, kad visi Lietuvos gyventojai buvo pagonys? Argi tai negalėjo būti, kryžiuočiams prašant, Otono tėvui pareikštas melas?.. Juk ne tik kryžiuočiai su kalavijuočiais, bet ir tie patys lenkai, siekdami savo tikslų, nuolatos popiežiui ir kitiems Europoje šmeižė Lietuvą, jos valdovus ir net gyventojus ne tik savo laiškuose, bet ir falsifikuodami kronikas ir net dokumentus iki pat šių dienų; kaip antai (pažodžiui išvertus):

"... Iš dokumentų žinoma, kad iš Vladislowo Jogailos 1387 m. apturėjęs miesto teisę, Vilnius neturėjo apsaugos mūrų ir sutvirtinimų iki pat 1503-jų metų, kuomet ta privilegija Lenkijos kara-

liaus, didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro, leido jų įrengimą, kad išvengus "szkody od pohanstwa" (naikinimus iš pagonių) ... "Taip rašo Marta Krzeminska 1983 m. sausio 24 d. straipsnyje "Bramna Madonna", atspausdintame Krokuvoje 1984 m. vasario 5 d. katalikų dienraštyje "Tygodnik Powszechny".

O kažkokia Malgorzata Koskowska, Varšuvoje išleidžiamo katalikų laikraščio "Przewodnik Katolicki", 1987 m. sausio 18 dienos straipsnyje "Chrzest Litwy" štai kokiais "perliukais" mus "krikštavaikius" apdovanoja Lietuvos "krikšto" sukakties proga:

"Lietuviai buvo laukiniai, gyveno mongolų būdu. Vaikščiojo apsirengę išverstais kailiais (plaukais į viršų). Kovojo panašiai kaip totoriai. Jų pavojingas ginklas buvo nuodingos strėlės"...

"Lietuviai gyveno būdose ar piemenų palapinėse. Tai diktavo jiems klajokliškas jų gyvenimo būdas... Toje šalyje žmona buvo vyro nuosavybė, ją pirkdavo nuo tėvų arba turguje; galėjo ją parduoti, apluošinti ar net ir užmušti... Lietuvoje žydėjo daugpatystė ..."

"Didysis kunigaikštis ir jo artimieji valdė įvarydami baimę. Jie buvo tikri despotai, o įbauginimas buvo jų valdžios jėga. Vytautas už smulkius nusikaltimus paliepdavo įsiūti į gyvulių kailius ir išmesti vilkams suėsti..."

Šie Malgorzatos Koskowskos paberti Lietuvos "krikštavaikiams" perliukai buvo surinkti ir aptarti b. kv. 1987 m. balandžio 21 d. "Drauge": O "Tautos Gyvybės" 1987 metų 3 (16) numeryje, M. K. paskelbtame straipsnyje "Lenkai sveikina lietuvius!", aptarus tuos "perliukus" bei "gėlytes". padaroma tokia išvada:

"Kad mes pasaulyje laikomi laukine tauta, turėtume būti dėkingi ne tiek lenkams, kiek savo suėnkėjusiems be jokios savigarbos kunigams ir vyskupams bei jų sufanatintiems tikintiesiems, kurie mūsų tautinę garbę ginantiems lietuviams šoka į akis rėkdami: "Nekaltinkime lenkų ir jų vyskupų, nekurstykime tarp tautų neapykantos, kuri tegali būti naudinga tikrai Dievo ir Lietuvos priešam!"

Ir toliau rašoma:

"... Jogailos laikais "laukinius ir nekrikštytus lietuvius" lenkai mokė lenkų kalbos ir neapkęsti savo lietuviškos prigimties, o dabar po 600 metų "laukinius lietuvius katalikus" Romoje lenkai toliau kultūrins lietuvius, supažindindami su Lietuvos istorija. Žinoma, tik laukiniai savo istorijos nežino... Iš tiesų, kas gi laukinius gali priversti ir įtikinti ginti savo tautinę savigarbą, kada jie jos neturi!?"

PS:

Ištrauka iš ruošiamos spaudai knygos.

PIRMOSIOS LIETUVIŠKOS KNYGOS SUKAKTĮ PRISIMINUS

Šiomet sukako 440 metų nuo pirmosios lietuviškos knygos- evangelikų liuteronų kunigo Martyno Mažvydo "Catachismusa prasty szadei" išleidimo. Jos 400 metų sukaktį plačiai ir įvairiai paminėjo ne tik Lietuvoj, bet ir už jos ribų gyvenantieji lietuviai. Nepamiršo jos ir karo viesulo į Augsburgą (Bavarijoje) nublokšti Hochfeldo bei Haunstetteno stovyklose susibūrę tautiečiai.

Sumanymas gimė Hochfeldo stovykloje jau 1946 m. rudenį. Tam reikalui buvo sudarytas specialus komitetas. Jo sudėtis keitėsi, kol pagaliau jame beliko Vladas Židžiūnas, dailininkas Antanas Kairys, inž. Dargis ir šio straipsnelio autorius. Tas komitetas Hochfeldo stovykloje 1947 m. balandžio 7-13 dienomis suruošė knygos parodą.

Komiteto pirm. V. Židžiūnas, dabar gyvenantis Cape Code, JAV, rūpinosi bendrais reikalais, inž. Dargis - stalais ir kitais baldais, bet susirgo, o jo pareigas sąžiningai atliko stalius Eidimtas. Dail. A. Kairys gražiai parašė visus tekstus ir pagamino diagramas. Man teko surinkti knygas, paruošti duomenis diagramoms, tekstus, surasti jiems vertėjus į anglų kalbą (vertė velionė Marija Saulaitienė ir dabar Chicagoje gyvenanti P. Lampsaitienė), eksponatus sugrupuoti ir išdėstyti. Mano pareiga buvo ir parodos reklamavimas spaudoje ir kitais būdais.

Darbo netrūko. Reikėjo literatūroje ieškoti duomenų diagramoms, tekstams, kreiptis į leidyklas, prašant jų leidinių, apeiti abiejų stovyklų gyventojus, kuriuos spėjau turint lietuviškų knygų. Važiavau net į Memmingeną pas jau tada žinomą spaudos rinkėją Bronių Kviklį, nes žinojau jį turint nacių okupacijos meto pogrindžio rinkinį, vargais negalais beatgavęs ir žadėjęs niekam nebeskolinti, bet manimi patikėjo ir jo rinkiniu (15 iš 22 tada žinomų leistų pogrindy) galėjome papuošti parodą. Už tai aš jam ir šiandien tebesu dėkingas.

Patalpą parodai gavome stovyklos pradžios mokykloje, nes tuo metu buvo atostogos. Turėjome 4 kambarius. Vienas jų buvo atiduotas stovykloje leisto laikraščio "Žiburiai" redakcijai. Ji ir tvarkėsi jame pagal dailininko Vaclovo Rato nurodymus. Iš likusių 3 kambarių vienas buvo skirtas praeities knygai ir laikraščiams.

Mažvydo knygos originalo, žinoma, neturėjome. Jį pavadavo tris kartus už jį didesnis medžio maketas (žiūr. nuotrauką). Nedaug tepavyko sumedžioti ir kitų senųjų knygų. Iš seniausių už Lietuvos

ribų leistų buvo kelios Motiejaus Valančiaus, Oleknavičiaus elementorius, Schlenišchio senelis, Pasakos apie paukščius, Lietuviszkos bei vokiszkos skaitymo knygelės, lietuviszkieji rasztai irrasztininkai, Šventas Raštas, Naujasis Testamentas ir kelios kitos.

Tik 11 knygų tebuvo išleistų Lietuvoj, tarp jų Vytauto Didž. albumas, Sodžiaus meno I t., Donelaičio Metai, Oreivybė, Šventosios uostas, L. enciklopedijos I t., Žemaičių plentas, Eucharistinio kongreso albumas. Iš periodinės spaudos buvo "Auszros" 1884-1886 metų komplektas ir pogrindžio spaudos 19 egz.

Daugiau žinių apie mūsų raštiją teikė diagramos. Vienoje jų buvo rodoma, kaip mūsų knyga augo.

Lietuviškų knygų išleista: XVI amžiuje - 34, XVII amžiuje - 58, XVIII amžiuje - 304, 1801-1864 m. - 926, 1865-1904 m. - 3320, 1905-1914 m. - 3672, 1915-1918 m. - 1102, 1919-1939 m. - 16721.

Kita diagrama rodė, kiek nacių okupacijos metu buvo leidžiama legalių (18) ir nelegalių (22) laikraščių. Buvo ir geštapo išleisto Laisvės kovotojo numerio nuotrauka. Geštapas tuo leidiniu norėjo suklaidinti lietuvių visuomenę, bet tas jam nepavyko, nes apgaulė tuoj buvo išaiškinta.

Matė lankytojai vertimą caro vidaus reikalų ministro aplinkraščio, kuriuo buvo uždrausta spausdinti lietuviškus raštus lotynų raidėmis.

Kabojo A. Kairio kaligrafiškai parašytas tekstas:

"Norėdama lietuvius surusinti, caro administracija 1864 m. uždraudė spausdinti lietuviškas knygas lotynų raidėmis ir pati bruko spausdinti rusiškomis raidėmis. Bet neturėjo pasisekimo, ką rodo labai mažas "graždanka" spausdintų knygų skaičius: 1864-1893 m. - 30, 1874-1883 m. - 7, 1884-1893 m. - 70, 1894-1903 m. - 7".

Kur knygos spausdintos, aiškino šitoks tekstas:

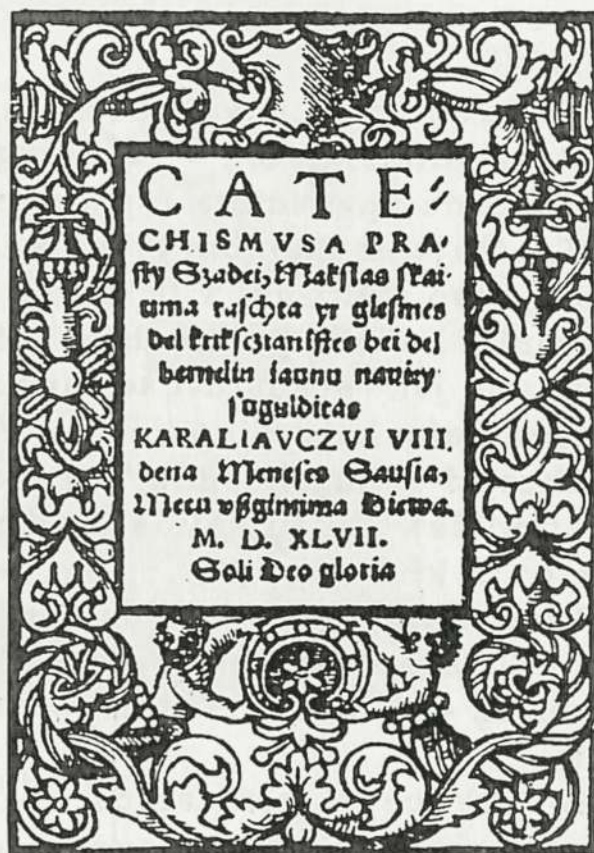
Spaudos draudimo laikotarpy (1864-1903) liet. knygos buvo spausdinamos užsieny (daugiausia Tilžėj ir Ragainėj). Čia išspausdinta: 1864-73 m. - 214, 1874-83 m. - 270, 1884-1893 m. - 586, 1894-1904 m. - 786. Iš čia knygos buvo slapta per sieną gabenamos knygnešių. Jų "karalius" buvo Jurgis Bielinis (1846-1918), kuris niekad dos namie nesėdėjęs, niekur du kartu nenakvojęs, niekur du kartu tais pačiais drabužiais nepasirodęs, it kiškelis, vilkų gaudomas ir niekad nepagaunamas per kelias dešimtis metų.

Kiek egz. knygų knygnešiai atnešė į Lietuvą, žinių nėra, bet žinoma, kad vien sienos sargybų 1891-92 metais konfiskuota 173259 egz.

Taip pat kaligrafiškai surašyti lietuviškos raštijos svarbesnieji įvykiai:

1517 m. pirmoji knyga Lietuvoj (Scorinos psalmynas)

1547 m. pirmoji lietuvių kalba Karaliaučiuje Mažvydo "Cachismusa prasti szadei".

Pirmasis Mažvydo katekizmo puslapis.

- 1587 m. pirmoji lietuvių knyga Didž. Lietuvoj (Canisiaus katekizmo vertimas).
- 1595 m. - pirmoji katalikiška knyga (Daukšos katekizmas).
- 1629 m. - pirmasis lietuvių žodynas (Širvydo).
- 1630 m. - pirmoji lietuvių kalbos gramatika (Širvydo).
- 1832 m. - pirmasis lietuvių laikraštis Maž. Lietuvoj (Kelkio "Nusidavimai apie Evangelijos praplatinimą tarp žydų ir pagonių").
- 1846 m. - pirmasis lietuvių kalendorius (Ivinskio).
- 1864 m. - spaudos draudimas.
- 1879 m. - pirmasis lietuvių laikraštis JAV-bėse (Tvardausko "Lietuviszka Gazieta").
- 1883 m. - išėjo "Auszra".
- 1889 m. - " "Varpas".
- 1896 m. - " "Tėvynės sargas".
- 1904 m. - panaikintas spaudos draudimas.
- 1904 m. - pirmasis lietuvių dienraštis Vilniuje (P. Vileišio "Vilniaus Žinios").

Antrasis kambarys buvo skirtas tremties knygai. Čia buvo 276 eksponatai, iš jų religinio pobūdžio - 31, vadovėlių - 71, vaikų - 16, grožinės literatūros - 40. Iš paskutiniųjų, rodos, betrūko Krumino

baladžių.

Diagramomis buvo pavaizduota, kiek kurioj zonoj išleista 1946 metais (amerikiečių - 137, anglų - 51, prancūzų - 14, rusų - 0) ir koku būdu spausdinta (spaustuvėj - 147, rotatorium - 55).

Trečiajame kambary buvo išdėstyti periodinės spaudos pavyzdžiai, viso 241 egz. Čia buvo, pradedant Haunstetteno stovyklos sieniniu laikraščiu, Hochfeldo ir kitų stovyklų šapirografuotais ir baigiant jau spaustuvėse spausdinamais, turiniu ir išvaizda neblogesniais kaip šiuo metu JAV - bėse leidžiamais laikraščiais: "Žiburiai" (Augsburge), "Mintis" (Memmingene), "Lietuvos žodis" (Detmolde), "Mūsų kelias" (Dillingene), "Tėviškės garsas" (Schweinfurte) ir kiti.

Diagramos rodė, kiek jų buvo, pvz., bendro turinio - 119, humoro - 20, skautų-jaunimo - 38, žurnalų - 32; kiek leista 1945 m. periodinių - 125, neperiodinių - 92 ir 1946 m. pirmųjų - 230, antrųjų - 288.

Iš JAV-bėse leidžiamos spaudos buvo 21 egz. ir kitų kraštų - 12. Buvau sumedžiojęs ir tada Lietuvoj leistos spaudos kelis pavyzdžius ir juos išdėstęs, bet prieš juos užprotestavo stovyklos kapejonas. Girdi, kam reikia čia to "raudonojo kempelio". Antrą dieną

Dalis periodinės spaudos eksponatų.

„Žiburių“ laikraščio kambarys.

po atidarymo tie eksponatai buvo pašalinti. Jei tą dieną būčiau buvęs Augsburgėje, būčiau mėginęs juos apginti, bet grįžęs ir jų neberadęs, nenorėjau kelti erzelio.

Parodos patalpai papuošti buvo gražių juostų, staltiesių, lėlių, inž. Jono Muloko ir Vebros kūrinų - kryžių, lėkščių ir kt. Matė lankytojai ir pagal inž. Jono Muloko planą Vebros pastatytą seną lietuvių sodybą. Kai kas gal tai parodai ir netiko. Mat buvo planuota ruošti įvairesnio turinio parodą. Jai ir tie dalykai buvo ruošiami, bet nuo tokios parodos atsisakius, minėtais dalykais pasinaudota, nenorint užgauti jų kūrėjų.

Paroda buvo atidaryta 1947 m. balandžio 7 d. 13 val. stovyklos lietuvių komiteto pirm. Jono Daugėlos gražia kalba. Į atidarymą atsilankė ne tik apie 200 lietuvių, bet taip pat latvių pirm. prof. Burtnieks ir estų pirm. Michelson, kuris, jam aiškinant eksponatus, stebėjosi mūsų knygų gausumu. Parodai įpusėjus, ją aplankė ir JAV kariuomenės apygardos virš. pulk. Trupper, stovyklos direktorės ir Augsburgės stovyklų viršininkės Robertson lydima. Žinoma, jis ne specialiai atvyko parodos pažiūrėti, bet stovyklą inspektuodamas. Negalėjo jo paroda nustebinti. Skubiai perėjo visus kambarius, sustojo prie „Žiburių“ numerio su amerikietės nuotrauka, pačiupinėjo anglų-lietuvių žodyną, J. Muloko kryžių.

Noriu paminėti, kad parodoj lankėsi ir to meto lietuvių rašytojų d-jos pirm. Stasys Santvaras, kuris iš Tiubingeno buvo atvykęs numatyto Augsburgėje sušaukti rašytojų suvažiavimo reikalais. Jis labai atidžiai apžiūrėjo parodą. Atsimenu, sakė, pamatęs joje ir nematytų dalykų, labiausiai patikęs senosios knygos skyrius; prašė

Högfeldo, Augsburg, Vak. Vokietijoje, stovyklos pastatai, kur 1947 m. buvo suruošta lietuviškų knygų ir periodinės spaudos paroda.

paskolinti diagramas, tekstus jų gegužės gale numatyta parodai. Mane toks jo atsiliepinimas ypač džiugino. Juk jei toks žmogus apie parodą taip kalba, tai ji šio to verta, todėl negaila to nemažo darbo, kuris įdėtas ją ruošiant.

Paroda uždaryta balandžio 13 d. Pagal sąrašus atsilankė 561 asmuo, bet kadangi ateidavo šeimomis, o pasirašydavo vienas, tai galima sakyti, kad lankytojų buvo arti 1000. Jų tarpe buvo latvių ir estų.

Lankytojai suaukojo 1,900 markių, knygų parduota už 783 markes. Kiek buvo išlaidų, negaliu pasakyti, bet jos turėjo būti minimalios, nes visi dirbome be atlyginimo, iš meilės lietuviškam raštui ir tikėdami, kad "Knyga anuomet prikėlė Lietuvą, ji prikels ją ir ateity". Toks buvo parodos šūkis, gražiai didelėmis raidėmis parašytas.

Pirmosios knygos 400 metų sukakties minėjimas nesibaigė knygų paroda, nes balandžio 20 d. dar buvo surengtas specialus renginys.

Mokytojas Albinas Gražiušas (miręs 1971 m. New Yorke) skaitė turiningą paskaitą. Jis vaizdžiai apibūdino knygos reikšmę apleičiai kultūrai ir ypač jos vaidmenį mūsų tautos gyvenimui. Pasak jį, kitos tautos neturi tokios gražios knygos istorijos. Jis priminė, kad Vincas Kudirka, būdamas ligonis, lovoje gulėdamas, rašė, taisė Varpo korektūras žvakę užsidegęs, kad, žandarams į duris pasibeldus, galėtų juos sudeginti; kad knygnešių "karalius" Jurgis Bielinis namo sugriūždavo toks pavargęs, kad net jo sūnus nepažinda-

vęs. Kvietė ir dabar mylėti knygą, kad ji galėtų atlikti tą patį uždavinį kaip praeity, prašė pagerbti mirusius knygų kūrėjus atsistojus susikaupimo minute.

Stovyklos pirm. J. Daugėla padėjo paskaitininkui, kvietė gerbti ir mylėti knygų kūrėjus, kurie savo kūriniais skaidrina mūsų gyvenimą, stiprina mūsų dvasią; priminė, kad mes savo tarpe turime tokių kūrėjų, paminėjo Vilkutaitį-Keturakį, Petronėlę Orintaitę-Janutienę, Juozą Balčiūną-Švaistą, istoriką dr. Adolfą Šapoką, bet mes jų lyg ir nepastebime, neišskiriame. Jie kaip ir visi stovi eilėse prie savo davinio, kilnojami iš vienos patalpos į kitą ir t. t.

Specialiai paruoštą meninę programą atliko iš Detmoldo atvykęs "Aitvaro" lietuvių dramos teatras, kurių ten suorganizavo Jurgis Blekaitis, Juozas Gusčius ir Antanas Rūkas.

Įvadas ir lydimasis žodis buvo A. Rūko. J. Blekaitis deklamavo Prano Vaičiūčio "Yra šalis" ir Vinco Krėvės "Daina apie arą", Vasiliauskas - Jono Biliūno "Motina", Josiukaitytė - Maironio "Uosis ir žmogus", Lemežytė - Maironio "Jūratė ir Kastytis" ir Putino "Rūpintojėlis", Dikinis - Antano Vaičiūliaičio "Kelnės" ir Kazio Binkio "Vėjavaikis", Henrikas Kačinskas - iš Donelaičio "Metų", Baranausko "Anykščių Šilelio" ir Balio Sruogos "Kazimiero Sapiegos", Kvedaras - Vienažindžio "Oi, tu sakal" ir A. Rūkas - Aisčio "Šilainė".

Malonu buvo visų klausytis, bet labiausia Kačinsko. Salė buvo pilna. Šitaip mes tada paminėjome lietuviškos knygos 400 metų sukaktį.

Minėjimo medžiagą, kurią buvau atsivežęs į Chicagą, prieš išvykdamas 1953 m. apsigyventi Bostone, atidaviau Lietuvių archyvuvi.

Parodą fotografavo Račkauskas iš Haunstetteno stovyklos. Kur jis šiandien, nežinau. Čia išspausdintos nuotraukos, rodos, ne jo darytos.

VĖJAS NUO JŪROS

Vėjas gena debesį nuo jūros
Žemaitijos girdyt, Aukštaitijos vilgyt,
Vakarop arčiau į žemę įsižiūri,
Pamyluoja pušį, kmyną, dilgę...

O jau rytmetį įisai kaip niekad geras,
Šviežiutėlis - tarsi tik ka gimęs,
Ir toksai gaivus tas jo nektaras!
Tokį gėrėme kadaise tiktai maži mes...

P. N-nas

GENEROLAS SILVESTRAS ŽUKAUSKAS

II - ji dalis

1. Sugrįžimas į Lietuvą.

1914 metais kilusio I-jo Pasaulinio karo ir carinės Rusijos biurokratinės valdžios išvargintoje Rusijoje 1917 metais vasario mėnesį kilo revoliucija. Jos eigoje buvo nuversta caro valdžia ir iš sosto pašalintas pats Rusijos valdovas su visais savo rėmėjais. Valdžią perėmė liberalinių-demokratinų pažiūrų srovės atstovas Kerenskis su savo pasekėjais. Perėmus valdžią, jos ištikimybei užtikrinti buvo prisaikdinti visi Rusijos kariuomenės daliniai ir jų vadai. Ta priesaika buvo duota visų, išskyrus carinės Rusijos armijos karininką-generolą ltn. Katche. Tą priesaiką duoti jis atsisakė motyvuodamas: "Kartą prisiekiau caro armijai, ir mano sąžinė neleidžia prisiekti kitai valdžiai." Kerensko valdžios prisaikdintojai, atsižvelgdami į gen. ltn. Katche pateiktą motyvą, surado abiemis oponentams priimtina išeičių: vieton priesaikos Kerensko valdžiai, gen. Katche savo garbės žodžiu pasižada būti ištikimu Kerensko valdžiai ir, kaip karys, vykdyti tos valdžios Rusijos kariuomenei duodamus įsakymus. Abi šalys buvo patenkintos, radusios reikalingą išeičių.

Kadangi abiejų carinės Rusijos armijos karininkų: gen. ltn. Maksimo Katche ir gen. Silvestro Žukausko biografijos labai panašios, verta pakartoti L. Enciklopedijos XI tome, psl. 161-162 santrauką apie tą kariškį - gen. ltn. Maksimą Katche.

Abu su gen. Žukausku buvo lietuviai reformatai, bajorų kilmės. Abu baigė karinį mokslą caro armijos mokyklose ir abu dalyvavo mūšiuose su japonais ir I-jame Pasauliniame kare. Abu tais pačiais 1918 metais grįžo į beatsikūriančią Lietuvą ir nedelsdami įsijungė į kovas dėl Lietuvos nepriklausomybės. Kartais dalyvaujami ir diplomatinėse derybose su lenkais, pasišovusiais, pagal Lenkijos premjero Pilsudskio planus, Liublino uniją tarp Lietuvos ir Lenkijos. Tie du lietuviai ir carinės Rusijos žymūs kariai ir jiems patikėtų kariuomenės dalinių vadai, iš esamų davinių, iš pradžių įstoję į atsikūriančios nepriklausomos Lietuvos kariuomenę, gal būt ir simpatizavo "dziadeko" Pilsudskio planui atkurti karaliaus Jogailos unijinę Lenkijos-Lietuvos valstybę. Tačiau, arčiau susipažinę su tuometinės Lietuvos vyriausybės siekiais, pa-

tys jais persiėmė ir visus savo karinius gabumus teskyrė nepriklausomos Lietuvos atkūrimui.

Anksčiau paminėtame Lietuvių Enciklopedijos tome apie gen. ltn. Katche atspausdinta trumpa biografija:

"Katche Maksimas (1879. XI. 5 Joniškyje, Šiaulių aps. - 1933. VI. 10 Biržuose) generolas leitenantas, Lietuvos Nepriklausomybės kovų dalyvis.

1897 baigė Vladimiro karo mokyklą Petrapilyje. 1899 pakeltas ltn. Dalyvavo rusų-japonų kare. 1908-11 dirbo Vilniaus karo m-je. I pas. karo metu dalyvavo kovose su vokiečiais Lietuvoje, Lenkijoje ir Guduose. Buvo pulko vadu. Už pasižymėjimus kovose rusų apdovanotas Jurgio kryžiumi.

1918 m. grįžo į Lietuvą ir 1919. IV. 16 įstojo į Lietuvos kariuomenę. Iki 1919. XI. 16 buvo Panevėžio atskiro bataliono (vėliau 4 pėstininkų pulko) instruktorius. Po to paskirtas brigados vadu, vėliau II divizijos vadu.

Kovoje su bolševikais K. turi didelių nuopelnų: pagal jo sudarytus operatyvinius planus paimtas Panevėžys ir daugelis kitų Lietuvos miestų ir vietovių. Be to, dalyvavo kovose su bermontininkais ir lenkais. 1920 Suvalkų derybose dalyvavo kaip karo atstovas ir lietuvių delegacijos pirmininkas. Čia 1920. X. 7 pasirašė su lenkais taikos sutartį.

1921. IV. 1 suorganizavo Aukštuosius karininkų kursus ir buvo jų pirmuoju viršininku. 1921. VII. 13 paskirtas generalinio štabo viršininku. 1922. X. 7 dėl silpnos sveikatos išėjo pensijon. Apdovanotas 5 ir 4 laipsnio Vyčio kryžiaus ordinais ir kt. Bendradarbiavo Mūsų Žinyne. Išsp. Taktikos išanga 1921 m. "

Tiek gen. ltn. M. Katche, kaip ir gen. S. Žukausko biografijose yra spraga. 1917 metų spalio mėnesį prieš demokratinę Kerensko vyriausybę kilo bolševikinė kontrrevoliucija. Po labai atkaklių ir kruvinių kautynių bolševikai laimėjo ir įvedė Rusijoje "proletarinę diktatūrą".

Kuriuose frontuose ir kokiems Kerensko armijos daliniams vadovavo čia minimi lietuviai vadai, tėra tik blankios žinios. Jie patys iš to laikotarpio jokių užrašų ar platesnių atsiminimų nepaliko. Taip pat ir kiti lietuviai kariai, drauge su jais tuose daliniuose buvę, nieko išsamesnio nėra užrašę ir paskelbę. Prisieina remtis spėliojimais.

Pvz., yra žinomas faktas apie gen. S. Žukauską, kad jis į Lietuvą sugrįžo kartu su gen. Velykiu. Kai kur pasakyta, kad "Velykis gen. Žukauską parsivežė į Lietuvą".

Apie gen. Velykį Lietuvių Enciklopedijos 33-me tome, psl. 316 mūsų nepriklausomybės kovų istorikas plk. Ališauskas pasakoja:

"Velykis Mykolas (1884 Panevėžio aps. - 1956 Sibire) generolas.

Mokėsi Panevėžyje. 1909 baigė Vilniaus karo mokyklą ir tapo karininku.

Ilgą laiką dirbo karo administracijos ūkio srityje. I pas. karo metu dalyvavo kovose su vokiečiais ir austrais. 1918 grįžo Lietuvon. Į Lietuvos kariuomenę stojo savanoriu 1918. X Vilniuje (specialiai pakviestas). Pradžioje dirbo krašto apsaugos komisijoje ir pasireiškė pareigingumu ruošdamas įvairius projektus kariuomenei organizuoti.

Antrame M. Sleževičiaus ministrų kabinete 1918. XII. 24-1919. III. 12 krašto apsaugos ministras. Vykde kariuomenės organizacijos darbą iš savanorių, steigdamas naujų dalių užuomazgas, kurios vėliau išsivystė į batalionus ir pulkus.

1919. IV važinėjo Lenkijon kaip krašto apsaugos ministerijos narys ir parsikvietė gen. S. Žukauską".

Šitoje gen. Velykio biografijos vietoje slypi paslaptis: kur Lenkijoje jis surado gen. S. Žukauską, kaip jį prikalbino grįžti į beat-sikūriančią Lietuvą, ir kokiais argumentais remdamasis gen. Velykis, prikalbino caro armijos žymų vadą, kilme lietuvių grįžti į kovojančią dėl savo nepriklausomybės Lietuvą ir savo kariniais sugebėjimais padėti iškovoti tą nepriklausomybę?

Šitie paslaptingi neaiškumai nei nepriklausomos Lietuvos kari-nėje spaudoje bei istorinėje spaudoje, tuo labiau mūsų išeivijos raštuose niekad nebuvo iškelti ir reikalingai išgvildinti bei tikrovės šviesoje išaiškinti. Spėliojant apie gen. Velykio lankymąsi Lenkijoje ir gen. S. Žukausko parsikvietimą į Lietuvą, savaime ky-la prielaida, kad gen. Velykis tą parsikviestąjį pažinojo tarnaudamas kartu su juo caro armijos tame pat vienete. Jeigu taip nebūtų buvę, iš kur gen. Velykis būtų žinojęs apie Žukauską kaip lietuvių ir jį prikalbinęs grįžti į vos bepradėjusią atsikurti Lietuvą, žinant faktą, kad tada gen. Žukauskas tebebuvo atsikūriančios unijinės Lenkijos-Lietuvos šalininkas.

Šiek tiek skirtingiau negu gen. Velykis tą gen. Žukausko sugri-žimą į Lietuvą savo atsiminimuose nušviečia lietuvis diplomatas Martynas Yčas. (Šis liudijimas paimtas iš Vytauto Bičiūno straipsnio "Bruožai iš gen. S. Žukausko karinės būties". Rašinys buvo atspausdintas 1937 m. "Trimate" nr. 20. J.).

Martynas Yčas savo atsiminimuose pasakoja, kaip jis, 1918 m. nuvykęs, kaip Lietuvos pasiuntinys, Ukrainon, į Kijevą pas hetmoną Skoropadski, ten pirmą kartą pamatė gen. Žukauską, apie kurį pirmiau nieko nebuvo girdėjęs.

- "Vieną popietę, - rašo M. Yčas, parėjęs namo, radau vieną interesantą, civilį žmogų, rudai apsivilkusį, skustais ūsais, stačiai "ežiu" sušukuotais plaukais, dar neseną vyrą.

- Esu generolas Žukauskas, buvęs pirmosios pėstininkų divizi-

jos vadas! - tvirtu balsu jis man atraportavo, įėjęs į kambarį.

Su dideliu nusistebėjimu pažvelgiau į jį. Iš kur čia gali būti lietuvis generolas! Žinojau, kad bolševikų suirutės metu visokių žmonių esama, pasisavinusių laipsnius ir titulus, niekad jiems nepriklausiusius. Pamaniau, kad čia turiu reikalo su panašios rūšies vyru.

- Labai malonu, labai malonu sutikti lietuvių generolą! - atsakiau skubiai ir abejingai. - Kaip, iš kur čia Tamsta atvykai? Kokių būdu pasprukai iš sovietų krašto? - ėmiau gana įkyriai klausinėti jo visokių informacijų. Paskui išsikalbėjus pareikalavau dokumentų.

- Ar Tamstai pavyko paimti su savim dokumentus, kurie įrodytų Tamstos asmenybę.

- Kaip gi, štai "poslužnoj spisok" - tarnybinis lapas - padavė man iš kišenės ištraukęs savo dokumentus. Ant greitųjų permetęs akimis jo ilgos kariškos karjeros bėgį, priėjau prie tikybos - evangelikas reformatas!

- Dabar man paaiškėjo, tamsta generolo laipsnį galėjai išstarnauti. Tikyba tamstos karjerai nekliudė.

Įtarimai išnyko ir toliau pasikalbėjimas ėjo drauginga nuotaika.

- Štai, tas asmuo, kurių mums Apvaizda siunčia mūsų valstybės

V. D. paveikslas Biržuose.

kariuomenei organizuoti ir jai vadovauti! - pagalvoju. Plačiau išsikalbėjus, gavau išpūdžio, kad jis yra geras karys, teisingas ir tiesaus būdo vyras".

M. Yčas patarė gen. Žukauskui tuojau važiuoti Lietuvon padėti kariuomenę organizuoti. Gen. Žukauskas to patarimo paklausė"...

Gen. Velykio L. Enciklopedijoje pateiktoje biografijoje kai kurie teigimai prieštarauja Martyno Yčo atsiminimams:

a) L. Enciklopedijoje sakoma, kad "gen. Velykis 1919 m. IV. važinėjęs Lenkijon ir iš ten parsikvietęs gen. Žukauską. O M. Yčas tvirtina, kad gen. Žukauskas į Lietuvą sugrižo ne iš Lenkijos, bet iš Ukrainos sostinės Kijevo, to paties M. Yčo prikalbintas.

b) Neatitinka sugrižimo į Lietuvą datos: gen. Velykio biografijoje teigiama, kad gen. Žukauskas, Velykio pakviestas, į Lietuvą sugrižo 1919 metų balandžio mėnesį, o M. Yčas tvirtina, kad gen. Žukauskas pas jį atėjęs 1918 m. ir to juodviejų susitikimo bei išsiaiškinimo pasėkoje, Yčo prikalbėtas, išvyko į Lietuvą "padėti organizuoti Lietuvos kariuomenę". Gaila, kad M. Yčas visai nepaminė gen. Velykio ir jo pastangų gen. Žukauskui grįžti Lietuvon. Minint tų dviejų apie gen. Žukausko sugrižimą Lietuvon datas (pagal Velykį - 1919 m., o pagal M. Yčą - 1918 m.), patikimesnė data yra M. Yčo, nes 1919 metais Lietuvos kariuomenė jau buvo pusėtinai suorganizuota ir vedė kovas su tuometiniais Lietuvos priešais. Tai kariuomenei būtinai buvo reikalingas patyręs ir gabus vadas. Gen. Žukauskas tuos ir kitus privalumus turėjo.

Dėl jo sugrižimo į Lietuvą aplinkybių ir laiko teisingiausią atsakymą duoda jis pats:

1935 m. K A R Y J E nr. 51-52 yra atspausdintas pasikalbėjimas su gen. S. Žukausku. Pradžioje to žurnalo redakcijos trumpas įvadas:

"Pirmasis mūsų kariuomenės vadas generolas Žukauskas, kuriam teko organizuoti mūsų kariuomenę, vesti ją į kautynes ir didvyriškai ginti Lietuvą net nuo trijų priešų, sulaukė 75 metų amžiaus sukaktuvių. Ta proga gerbiamasis Jubilatas, redakcijos prašomas, mielai sutiko duoti žiupsnelį atsiminimų:

"Niekad negalėjau suprasti rusų politikos Lietuvos atžvilgiu. Tuomet, kai lenkams buvo leidžiama spausdinti lenkiškus laikraščius ir lenkiškas knygas, lietuviams buvo draudžiama; jie buvo persekiojami ir baudžiami. Bet dar būdamas Marijampolės gimnazijoje gaudavau iš Tilžės knygųčių, kurias mes, lietuviai gimnazistai, su dideliu įdomumu skaitydavome. Deja, dėl aplinkybių aktyviai dalyvauti lietuvių kultūriname ir politiniame sąjūdyje prieš didįjį karą (Pirmąjį pasaulinį J.) neteko.

Kai Rusijoje kilo revoliucija (turima minty 1917 m. vasario mėn. revoliucija, bet ne tų metų spalio mėn. kontrrevoliucija J.), vi-

soms rusų imperijos tautoms buvo pripažintos tautinės teisės. Tada ir lietuviams buvo leista steigti lietuvių kariuomenės dalis. Būdamas divizijos vadu, raginau visus lietuvius stoti į lietuvių dalis. Tam reikalui net kunigo pagalba pasinaudojau. (Labai įdomus ir reikšmingas ano meto epizodas, bet stokojantis platesnio išryškavimo: kur tada gen. Žukausko vadovaujama divizija buvo - Ukrainoje, ar kur kitur; įdomu būtų žinoti kun. pavardę ir kitką nors apie tą kunigą, kurio paslauga gen. Žukauskas pasinaudojo, ragindamas lietuvius karius organizuoti į lietuviškus-tautinius sambūrius ir kokie to raginimo rezultatai buvo? Nes, pvz., apie tuomet Sibire įsisteigusį lietuvių batalioną ir kaip kontrrevoliuciniai bolševikai jį išsklaidė, turime apytikrų vaizdą mūsų karinėje spaudoje išryškintą. Gal nors dabar iševijoje leidžiamas karių žurnalas - Karys - šiuo reikalu ką nors tikresnio ir išsamesnio galėtų paskelbti). 1917 m. prieš Velykas į armijos štabą atvyko kunigas išpažinčių klausyti. Kalbėdamasis su juo sužinojau, kad jis lietuvis. Paprašiau jį, kad jis per išpažintį patartų lietuviams eiti į savo steigiamas dalis. Tai daug padėjo.

1918 m., kai tik buvo paskelbta demobilizacija, grįžau į Kijevą, kur gyveno mano šeima. Kijeve buvo susitelkęs lietuvių būrelis su inž. Jankevičium priešakyje... Iš Lietuvos turėjome kai kurių žinių ir buvome pasirengę į ją grįžti. Man, kaip kariui, rūpėjo Lietuvos kariuomenės steigimas. 1918 m. vasarą staiga sužinojau, kad į Kijevą yra atvažiavęs p. M. Yčas. Tuoju jį suradau ir pareiškiau, kad noriu važiuoti į Lietuvą ir pradėti organizuoti kariuomenę. P. Yčas, kaip tada man rodėsi, nevisai tikėjo, kad aš generolas, nes paprašė mano tarnybos lapo, kurį aš jam ir įteikiau. Tuomet patikėjo ir prašė nevažiuoti į Lietuvą, bet laukti telegramos. Tačiau tos telegramos taip ir nesulaukiau iki gruodžio mėn. Tik gruodžio mėn. iš atvykusio a. a. Romano Chadakausko sužinojau, kad man buvo siųstos kelios telegramos, bet jų negavau.

Tada išvažiuoti ne taip lengva buvo, o prasiveržti pro kelis frontus dar sunkiau. Kijeve buvo petliurininkai. Buvo bolševikų, vokiečių, lenkų ir petliurininkų frontai. Mūsų kelių lietuvių (Slabčinskas, Paltarokas, Kačergis, aš ir kiti) kelionė truko pora savaitių. Galų gale išvargę, purvini, su tuščiomis kišenėmis atvykome į Vilnių prieš Kalėdas. Aš jaučiausi labai blogai, nes kelionėje gerokai nušalau.

Atvykęs tuoju prisistačiau p. Prezidentui A. Smetonai. Mane paskyrė eiti krašto apsaugos ministerio pareigas. Atvykęs į štabą susipažinau su aplinkybėmis. Pamačiau, kad ne taip lengva steigti kariuomenę, kaip maniau. Be ginklų kokia kariuomenė? O ginklų negalima buvo gauti. Vokiečiai tada nebuvo linkę padėti. Bolševikai artinosi prie Vilniaus. Noromis nenoromis reikėjo palikti Vilnių.

Aš susirgau plaučių uždegimu. Vyriausybė ir kariuomenės štabas persikėlė į Kauną.

Tris mėnesius mano gyvybė kovojo su mirtimi. Pagaliau pasveikau. Gen. Velykis tada ėjo krašto apsaugos ministerio pareigas. Jis mane pakvietė grįžti į kariuomenę".

Savo pokalbį su "Kario" redakcijos nariu tęsia toliau:

"Atvykęs į Kauną susipažinau su kariuomene, frontu, šaudmenų ir ginklų, karininkų ir puskarininkių būseną. Įspūdis buvo neperpuikiausias, bet ir ne taip jau blogas pagal to meto aplinkybes.

Didesnė Lietuvos ploto dalis buvo bolševikų užimta. Nors bolševikų kariuomenė buvo demoralizuota, bet ji buvo gerai ginkluota ir gausi. Nutariau paspausti bolševikus - pasisekė. Pasisekė ir toliau. Firmasis pasisekimas pakėlė mūsų kariuomenės ūpą. Tai buvo beveik pirmasis mūsų kariuomenės kovos krikštas. Iš jų pirmųjų žygių man aišku buvo, kad morališkai mes daug aukščiau stovime, negu bolševikai, ir kad mūsų improvizuotajai kariuomenei drąsos netrūksta. Reikia tik pasiryžimo ir aukų - jėga yra.

Visuomenės plati pagalba, visuomenės ir kariuomenės vienybė - taip pat jėga. Viltis neapvylė. Rugpiūčio mėn. (1919 m. J.) mums pasisekė bolševikus atstumti už Dauguvos. Nemanykite, kad tai buvo lengvas žygis. Tai buvo sunkus darbas. Ne kartą jau buvo kalbėta ir rašyta, kokių sunkumų turėjome. Ir man pačiam tekdavo naktimis, išsėdus į mėšlinį ūkininko vežimą, lėkti į frontą, nes senas laužas, Bencas, dažnai gesdavo. Šoferiui Jablonskiui ir man jis nemaža įkyrėjo. Neturtingi buvome.

Netiesa, kad vokiečiai savo aukomis iškovojo mums nepriklausomybę. Reikia žinoti kariuomenės, ypač jaunos, psichologiją. Pirmasis nepasisekimas gali labai pavojingai ją paveikti. Todėl norėdamas šiek tiek duoti atsparumo pirmajam žygiui, aš paprašiau vokiečių kariuomenės vado gen. von Eberhardt'o padėti mums. Jis sutiko. Mums padėjo I kuopa su baterija pastumti bolševikus nuo Pagelažių iki Ukmergės. Tuo ir baigėsi jų pagalba. Kaip aš minėjau, tas laimėjimas pakėlė mūsų kariuomenės ūpą. O tai labai svarbu karo lauke.

- Rytuose mūsų siena buvo Dauguva. Mūsų sostinė Vilnius buvo bolševikų rankose. Lenkai mus pralenkė ir paėmė Vilnių. Su lenkais dėl Vilniaus nepasisekė mums susitarti. Reikėjo laukti geresnių aplinkybių. Netrukus jų ir sulaukėme. Bolševikai puolė lenkus. Mes paėmėme Vilnių. Tada aš buvau iš kariuomenės pasitraukęs. Aš čia neminėsiu dėl ko vėl mes turėjome pasitraukti iš Vilniaus. Pasakysiu tik, kad jėgų nebuvo. Reikėjo pasitraukti iš Vilniaus ir užimti frontą: Giedraičiai-Širvintai-Varėna ir toliau iki vokiečių sienos.

Giedraičiai ir Širvintai nupynė mūsų kariuomenei laurų vainiką.

Vieną gražią dieną buvo gauta žinių, kad lenkai puolė Širvintus ir atstūmė mūsų dalis šiame punkte ir kad 9 eskadronai, supdami mūsų kairįjį sparną, eina į mūsų kariuomenės užpakalį. Aišku, lenkai žinodami, kad mūsų kariuomenė silpna, buvo nutarę okupuoti Lietuvą. Taktiškasis uždavinys lenkų buvo išspręstas neblogai - suskaldyti mūsų frontą, atsidūrus užpakaly veikti abu sparnu ir paleisti kavalerijos masę atsitraukiančios mūsų kariuomenės persekioti. Staigi kontrataka, prisidengus nakties tamsa, buvo vienintelis išsigelbėjimas. Pasiseks sumušti lenkus - laimėsime; nepasiseks - bus viskas pralaimėta. Laimėjome ir visiškai lenkus sutriuškinome prie Giedraičių. Ir jų noras pakartoti šį bandymą praėjo. Tai buvo svarbiausias mūsų nepriklausomybės istorijos momentas".

Ištisai pakartojau gen. Silvestro Žukausko pasisakymą apie save ir jo atliktus žygius Lietuvos laisvės kovose. Šis jo pasisakymas, atspausdintas KARIO žurnale 1935 m. Nr. 51-52, iš viso yra vienintelis, nes Generolas savo atsiminimų neparasė ir niekas nepaskelbė. Šis buvo paskelbtas jo 75-rių metų sukaktuvių proga ir baigiasi žvilgsniu į Lietuvos kariuomenę bei linkėjimu jai:

" - Tur būt, kol gyvas būsiu, mano širdis ir siela bus su kariuomene. Man tenka tik džiaugtis žiūrint į mūsų kariuomenę, su kuria aš iki šiol dar nenutraukiau širdingų santykių. Aš senas karys. Matau, kokia pažanga yra padaryta šioje srityje. Aš matau daug karininkų su aukštuoju mokslu. Jų vadovaujama mūsų kariuomenė stovi tokiam aukštyje, kaip ir bet kuri sena kariuomenė. Garbė jiems. Pasilieka tik palinkėti, kad darbas tuo pačiu spartumu eitų ir toliau ir nuvestų mus į mūsų senąją sostinę, Vilnių. Kiekvienas turi nepamiršti šio dalyko".

Tiek tėra paties Generolo viešumai pasakytų žinių apie save ir jo atliktus žygius Lietuvos nepriklausomybės kovose. Labai trumpos ir šykščios tos žinios, palyginant jo didingą asmenybę su jos turėtais asmeniškais pergyvenimais, politiniais klysteliais, o ypačingiausiai, žvelgiant į jo karinius sugebėjimus, iškovojo Lietuvai nepriklausomybę. Tuos visus davinius randame kitų autorių, tiesioginių kovų dalyvių atsiminimų formoje išreikštus ir Lietuvos atkūrimo istorikų išryškintuose faktuose. Jais remiantis, ir yra tęsiama gen. Silvestro Žukausko biografija.

3. Asmeniškios bėdos, politinis naivumas ir opozicija jam.

Martyno Yčo "Atsiminimuose - Nepriklausomybės Kelias" III-me tome (išleisti nepriklausomoj Lietuvoj 1936 m.) apie gen. Žukauską pasakyta:

"... Tarp kitko generolas Žukauskas, Merkys ir kiti karininkai

lietuviai, Tarybai (t. y. Lietuvos Tautos Tarybai arba vyriausybei J.) padedant, buvo aprūpinti reikalingomis Ukrainos valdžios organų vizomis ir išleisti į Lietuvą" (181 psl.). Kelionė į Lietuvą, paties generolo žodžiais: "...truko pora savaitių. Galų gale išvargę, purvini, su tuščiomis kišenėmis atvykome į Vilnių prieš Kalėdas... Aš susirgau plaučių uždegimu..."

Lietuvos nepriklausomybės kovų istorikas ats. plk. lt. Kazys Ališauskas savo rankraštyje pateikia daugiau žinių apie gen. Žukausko susirgimą ir gydymąsi, sakydamas: "... Sugrįžęs į Vilnių 1918 m. gruodžio pabaigoje, gen. Žukauskas susirgo plaučių uždegimu. Apart tos ligos dar prisidėjo ir vidurių šiltinė. Jo gyvybė kabojo ant plauko. Buvo reikalingas nepaprastai rūpestingas gydymas ir stropiausia priežiūra. Ir kaip tyčia, kada mūsų tuometinė vyriausybė Vilniuje buvo atsidūrusi krizėje, nes bolševikų kariuomenė artinosi prie Vilniaus, o mes neturėjome pajėgų pasipriešinti neišvengiamai mūsų sostinės okupacijai. Juk tik tų - 1918 metų - lapkričio mėn. 23 dieną tuometinis Lietuvos ministras pirmininkas, adv. Mykolas Šleževičius išleido įsakymą apie nepriklausomos Lietuvos kariuomenės atkūrimą ir išpūdingą atsišaukimą į Lietuvos jaunimą ir buvusius carinėje kariuomenėje lietuvius karius bei karininkus stoti savanoriais į tą beatsikuriančios Lietuvos armiją.

Tuomet Vilniuje buvusiai Lietuvos vyriausybei kilo problema: į kurį miestą pasitraukti, iš kurio būtų galima tęsti karinį pasipriešinimą bolševikams - į Kauną ar į Gardiną? Buvo didelis palinkimas trauktis į Gardiną, nes saugiau. Gardine lietuviai tikėjosi turėti šiokią tokią atramą. Čia organizuotis iš Vilniaus persikėlė gudų kariuomenės dalys. Tiesa, ši kariuomenė buvo tik užuomazgoje, bet tuo laiku skaičiumi buvo didesnė už lietuvių kariuomenę. Kaip matome, šalininkai pasitraukimo į Gardiną turėjo svarbių argumentų. Tuo labiau, kad Gardine buvo vokiečių pasitraukiančios armijos štabas. Vadovavo feldmaršalas Falkenheim. Į jį buvo kreiptasi, kad gintų visą Lietuvą kol lietuviai suorganizuos savo kariuomenę. Maršalas buvo labai malonus, lietuvių delegaciją priėmė gražiai ir pasakė: labai norėtų padėti, bet negali: drausmė kariuomenėje pakriko, kareiviai nebeklauso. Iš tiesų taip ir buvo. Su dideliu sunkumu vokiečiai ištraukė savo armiją iš Ukrainos pro Gardiną. Šis vokiečių pasitraukimas turėjo būti labai didelės reikšmės Lenkijai. Bolševikai negalėjo prieiti prie Lenkijos, nes juos skyrė besitraukiančioji vokiečių armija, kurios Ukrainoje buvo daugiau 6 divizijos. Lenkijos Pilsudskis turėjo 5-6 mėnesius laiko. Niekas jam nekludė, o paramą ginklais, rūbais ir maistu gaudavo iš Prancūzijos. Užtat iki 1919 metų pavasario Pilsudskis suorganizavo didelę jėgą.

Lietuvos vyriausybės kai kurių narių siūlymas pasitraukti iš Vilniaus ne į Kauną, bet į Gardiną, nepatiko kun. Mykolui Krupavičiui, kuris sukėlė jaunuosius krikščionis-demokratų ir užprotestavo persikėlimą į Gardiną. M. Šleževičius, kuris tuo metu buvo sudaręs naują vyriausybę po Voldemaro buvusios, nesipriešino M. Krupavičiui, bet pritarė jam. Valstybės Taryba ir vyriausybė persikėlė į Kauną. Kartu ir reorganizuojamos Lietuvos kariuomenės štabas. Kaunas tapo laikinąja Lietuvos sostine. Persikraustymas iš Vilniaus į Kauną buvo atliktas prieš pat Naujuosius Metus 1918 m. Tik kai kurie vyriausybės nariai atvyko į Kauną po N. Metų.

Persikėlus į Kauną Lietuvos vyriausybė išvystė čia didelę veiklą. Ministras pirmininkas - Mykolas Šleževičius pasirodė kaip veiklus ir gabus administratorius ir kariuomenės organizatorius. Pirmutiniai jo darbai buvo: a) jautrus atsišaukimas į Lietuvos visuomenę ir b) įstatymas savanoriams į kariuomenę stoti. Šie du veiksmai turėjo labai didelę reikšmę. Savanoriai būriais kasdien atvykdavo į Lietuvos kariuomenės steigiamus pulkus. Lygiagrečiai su kariuomenės kūrimu, buvo sparčiai varomas ir visuomeninis - administracinis darbas. Lietuvos vyriausybė kasdien jausdavosi stipriau. Tačiau ir maskviniai bolševikų kariuomenės daliniai nesnaudė. Jie Vilnių užėmė 1919 m. sausio 5 dieną. Nuo jų Vilnių gynė tik lenkai; vokiečiai pasitraukė be kovos. Lietuviai Vilniaus gynyje nedalyvavo, nes neturėjo ginklų. Turėjo tik 24 šautuvus ir mažai šovinių, kuriuos galėjo panaudoti tik poros dešimčių Vilniaus lietuvių komendantūros savanorių dalinėlis.

Bolševikai, pagrobę Vilnių, užiminėjo vis didesnius ir didesnius Lietuvos plotus. Lietuviai, paskubomis sutelkę savo kariuomenės dalinius, pastojo kelią besiveržiantiems bolševikų kariuomenės daliniams. Pirmosios lietuvių kautynės su bolševikais įvyko 1919 metų vasario 7, 9 ir 13 dienomis prie Kėdainių (šios lietuvių kariuomenės daliniui - grupei vadovavo biržietis karininkas Jonas Variakojis. Šių kautynių metu žuvo pirmasis lietuvis savanoris Povilas Lukšys ir būrio vadas, biržietis savanoris, lt. Jonas Nastopka. Savanoriui Lukšiui, Lietuvos nepriklausomybės metais jo žuvimo vietoje buvo pastatytas paminklas, o ltn. J. Nastopkai - Biržų evg.-reformatų kapinėse, kuriose jis palaidotas buvo. 1940 metais maskviniai bolševikai okupavę nepriklausomą Lietuvą, pagal vietinių bolševikėlių lietuvių pageidavimą, tuos paminklus sunaikino; o taip pat ir prie Alytaus žuvusiam lietuvių kariuomenės dalinio vadui, karininkui Juozapavičiui pagerbti pastatytą paminklą. J.), Jiezno ir Alytaus. Lietuviai šias kautynes laimėjo ir bolševikų tolimesnę veržimąsi į Lietuvos teritoriją sulaukė.

Po šių kautynių Lietuvos vyriausybė dar sparčiau varė kariuomenės organizacijos darbą. 1919 m. kovo mėnesį jau buvo pravesta,

kai kuriose Lietuvos apskrityse dalinas naujokų šaukimas. Pajėgumas žymiai padidėjo. Karininkų ir puskarininkų mobilizacijos įstatymas buvo išleistas kiek anksčiau, t. y., sausio 15 d. 1919 metais. Ginklų ir drabužių gavome pirkti pas vokiečius, o vėliau - ap- rangos ir maisto produktų - iš Amerikos. Kai 1919 m. balandžio mėnesį sugrižo į Kauną gen. S. Žukauskas, rado lietuvių jau daug padaryta.

Anksčiau paminėtuose Lietuvos vyriausybės persikėlimo iš Vilniaus į Gardiną ar į Kauną svarstymuose, Lietuvos kariuomenės įsteigimo rūpesčiuose, administracijos-visuomeninės arba civili- nės valdžios suorganizavimo pastangose bei pirmosios su bolše- vikais mūsų kariuomenės kovose, ar net jų vadovavime gen. S. Žu- kauskui neteko. Ir ne dėl jo kaltės. Jis tame laikotarpyje, susirgęs plaučių uždegimu ir vidurių šiltinės kankinamas, stovėjo ant mir- ties ir gyvybės slenksčio. Jis, palyginti, tada senyvo - 56 metų - amžiaus, sirgdamas paminėtomis ligomis, išvyko gydytis į Gardi- ną. Mūsų nepriklausomybės kovų istorikas ats. plk. lt. Kazys Ali- šauskas teigia: "tad ir gen. S. Žukauskas jeigu vyko į Gardiną gy- dytis, tad manau, kad tai darė saugumo sumetimais?. Matyt to is- toriko išsireiškimas yra daleidimas, kad gen. Žukauskas buvo priešingas Lietuvos vyriausybės persikėlimui iš Vilniaus į Kauną, kuri netrukus gali užgrobti bolševikai, o tuo tarpu Gardinas yra saugesnė vieta tokio pavojaus išvengti. Juk gen. S. Žukauskas, kaip buvęs Kerenskio kariuomenėje žymus vadas, vadovavęs dideliame kariuomenės vienetei - divizijai prieš bolševikinius kontrrevolu- cionierius, turėjo pagrindą baimintis nepatekti į bolševikų nelais- vę ir ten būti nužudytas. Tuo metu jam saugesnė vieta išvengti bolševikų kariuomenės arešto, pasirodė esąs ne Kaunas, bet Gar- dinas. Dėl to jis iš Vilniaus ir išvyko gydytis į Gardiną. Ten, ma- tyt, buvo nepalankios gydymosi sąlygos ir jis iš Gardino persikėlė, o gal ir buvo pervežtas į Varšuvą, kurioje, kaip bajorų kilmės, tu- rėjo nemažai artimų pažįstamų ir tuo pačiu gerų globėjų. Mūsų vyriausybei buvo pranešęs, kad "būsiąs ten ir ten, ir pasveikęs, tuojau grįšiąs į Lietuvą.". Daugiau kaip tris mėnesius kankino- si tarp mirties ir gyvybės. Gyvybės jėga nugalėjo mirties grėsmę ir gen. S. Žukauskas pamažu pradėjo stiprėti.

Lenkijos kariuomenės štabas ir pati jos vyriausybė gerai žinojo gen. S. Žukausko, kaip vado ir kaip karinio stratego sugebėjimus ir visaip stengėsi prikalbinti jį pasilikti Lenkijoje ir priimti jam pa- žadamas aukštas pareigas Lenkijos kariuomenėje. Jis nepasidavė toms vilionėms. Tuo pačiu laiku nepagailėdamas pagyrimo Lenki- jos kariuomenei, besikaujančiai su invazine bolševikinės Rusijos raudonąja armija, kuri turėjo užmojų pasigrobtį ne vien Pabaltijo valstybių teritoriją ir visą Lenkiją, bet ir visą Vakarų Europą. O

iš ten daryti šuolį į kitus pasaulio kraštus, sukelti juose komunistinę revoliuciją ir visame pasaulyje įvesti "proletarinę diktatūrą". Taip, toks buvo Rusijos kontrrevoliucijos vado Lenino, Trockio ir visų tuometinių kompartijos didžiūnų paruoštas ir militarine jėga vykdomas planas.

Bolševikai 1917 metų spalio mėnesį pagrobę Rusijos valdžią, turėjo savo politinius planus užsienio reikaluose ir, kaip minėta, karine jėga bandė juos įvykdyti. Tais pačiais - 1917 metais atsikūrusi Lenkija taip pat turėjo savo politinius planus. Svarbiausias tų planų punktas buvo atkurti karaliaus Jogailos laikų Lenkijos ir Lietuvos kunigaikštystės, Vytauto Didžiojo valdytos, imperiją, kuriai anais laikais priklausė daugelis ir svetimų tautų (ukrainiečių, baltgudžių, rusų ir kt.) teritorijos plotai. Tame naujai atsikūrusios Lenkijos plane pasikartoja labai įdomus unijinės Lenkijos-Lietuvos valstybės valdovų kilmės, o taip pat 1917 metais atsikūrusios Lenkijos, faktas.

Kaip anais Lenkijos-Lietuvos unijiniais laikais, po jų sekusiais amžiais, taipgi ir Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje Lenkija savo gyventojų skaičiumi žymiai viršijo Lietuvos gyventojus. Tačiau Lenkijos valstybės vadai ir kitų gyvenimo sričių (literatūros, dailės, poezijos ir pan.) kūrėjai buvo gryno kraujo, deja, sulenkėję lietuviai: viduramžiais Lenkiją į didybę iškėlė karalius Jogaila, Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo sūnus, o po Pirmojo pasaulinio karo vėl Lenkiją atkūrė lietuvis Juozapas Pilsudskis, vadinamas "dziadeku". Jis, pasišovęs atkartoti Jogailos laikų Lenkijos didybę, pirma įsivėlė į kovas su karą pralaiminčia Vokietijos Rytų Fronto kariuomene; po to su Ukraina, su bolševikine Maskva, o galutiniu žygiu bandė pasigrobtį visą Lietuvą ir vėl ją prisirišti unijiniais ryšiais prie Lenkijos. Šitą jo troškulį užgesino nepriklausomam gyvenimui beatsikūrianti Lietuvos kariuomenė, vadovaujama gen. Silvestro Žukausko.

Savaime aišku, kad lenkai visiškai pritarė J. Pilsudskio planui. Būta ir lietuvių Pilsudskiui bei jo baldžiai pritariančių. Į tas pinkles buvo patekęs ir gen. S. Žukauskas. Kelis mėnesius besigydydamas Varšuvoje, iš ligos stiprėdamas, neatsisakydavo priimti lenkų laikraštinių, kurie gen. Žukausko pasisakymus savo laikraščiuose perpindavo Lenkijos-Lietuvos unijos pagražinimais. Iš to ir Lietuvoje, net lietuvių karininkų tarpe, pasklido gandas būk gen. S. Žukauskas esąs lenkomanas. Dėl šito gando gen. Žukauskas ne kartą buvo atleistas iš Lietuvos kariuomenės vyriausiojo vado pareigų. Bet, kai Lietuvos nepriklausomybei iš priešų pusės kildavo mirtinas pavojus, jis ir vėl būdavo kviečiamas priimti tas pareigas ir gelbėti Lietuvą.

Dabar nebėra paslaptis, kurie nepriklausomos Lietuvos karinin-

kai buvo opozicijoje gen. Žukauskui, įtardami jį kaip lenkomaną ir Lenkijos-Lietuvos unijos šalininką. Jie visi buvo tik nepriklausomos, be jokios unijos su Lenkija, Lietuvos šalininkai ir Lietuvos patriotai, būtent: Čaplikas (bolševikų nukankintas Sibire), Musteikis, Birontas ir dar vienas kitas. Jie savo įtarinėjimų ilgą laiką laikėsi. Tik nepriklausomybės kovoms pasibaigus, opozicionieriai karininkai, dalyvavę tose nepriklausomybės kovose, gen. S. Žukausko vadovybėje, buvusį Lietuvos kariuomenės vyriausiąjį vadą atsiprašė. Gen. Žukauskas žinojo tų karininkų pavardes, taip pat ir jų vedamą opoziciją prieš jį. Tačiau jis į tai nereagavo: nekeršijo jiems nei asmeniškai, nei tarnybiniuose reikaluose. Nudavė nieko nežinąs.

Tik vieną kartą jo kantrybės taurė buvo persipildžiusi ir išsiliejo perkūnišku griausmu. Tas gen. Žukausko pykčio išsiliejimas buvo iššauktas slaptos lenkų organizacijos, mūsų spaudoje plačiai paminėtos, vadinamos "peoviakų" - "P. O. W." likvidacijos metu 1919 metų rugpiučio mėn. pabaigoje ir besitęsusios keletą dienų. Toji "peoviakų", lenkiškai vadinama "Polska Organizacja Wojskowa", lietuviškai "Lenkų karinė organizacija", naujųjų laikų Lenkijos ir Lietuvos santykių istorijoje sudaro labai savotišką, net romantiką siekiantį epizodą, verta platėliau prie jo stabtelėti ir dviejų mūsų istorikų pasisakymų ištraukomis pasiremiant, tą epizodą įvertinti kritiškai. Dar verta ir dėl to, kad tame epizode tam tikrą vaidmenį yra atlikęs ir gen. S. Žukauskas.

Ats. plk. Kazys Ališauskas, mūsų nepriklausomybės tiesioginis aktyvus kovų dalyvis ir tų kovų istorikas, savo rankraštyje, skyriuje "Lenkų P. O. W. Lietuvoje", liudija:

"Lenkai padarė daug klaidų Lietuvos atžvilgiu. Paminėsiu tik štambesnes. 1904 m. balandžio 24 d. (senojo stiliaus kalendoriuje) lietuviai atgavo spaudą. Pralotas Jakštas-Dambrauskas kvietė lenkus padėti lietuviams. Lenkai nė piršto nepajudino, kai kurie net pasityčiojo. Lietuviai patys, kiek galėjo, susitvarkė ir palyginamai per trumpą laiką iki Pirmojo pasaulinio karo labai daug padarė. Dar keisčiau buvo. Kai 1918 m. susidarė Lietuvos Valstybės Taryba, tai 1918 m. pabaigoje lenkai buvo kviečiami įeiti į Lietuvos Tarybos sudėtį ir prisidėti prie valstybės atstatymo darbo. Tačiau lenkai į Valstybės Tarybos sudėtį įeiti atsisakė - nutylėdami, prie valstybės atstatymo darbo neprisidėjo. Visų Lietuvos lenkų akys buvo nukreiptos į Varšuvą. Lietuviai lenkų prisidėjimo prie Lietuvos atstatymo darbo ilgai laukė. Buvo einama šiuo reikalu labai toli, daromos buvo nuolaidos, pataikaujama. Kai kuriuose lietuvių pulkuose, besikuriant kariuomenei, buvo lenkiškos kuopos (Po polsku razmowioncich). Tai buvo 1919 metų pradžioje. Vėliau šios kuopos buvo išformuotos, nes iš jų karininkai ir kareiviai bėgo į Len-

kija.

P. O. W. organizacija Lietuvoje atsirado dar 1918 metais, vokiečių okupacijos laikais. Jai pagrindus padėjo lenkų generolas Weyko. Vėliau šio generolo neteko girdėti, kad jis kariautų ir atsižymėtų. Matyti, kaip karo vadas buvo silpnas, bet buvo gabus kaip organizatorius ir konspiratorius. 1918 m. jis buvo Vilniuje. Jis organizavo "Polska Organizacja Wojskowa" Lietuvoje. Dėlei to ši organizacija ir vadinosi P. O. W., o jos nariai gavo lietuvišką pavadinimą "peoviakai".

Weyko turėjo savo instruktorius visoje Lietuvoje: miestuose, miesteliuose, dvaruose ir kai kuriuose kaimuose. Jie dirbo tyliai, rinko sau patikimus žmones, patylomis mokė. Kai 1918 metais bolševikai artinosi prie Vilniaus, Weyko šūktelėjo ir tuoj dauguma "peoviakų" subėgo į Vilniaus miestą. Trumpu laiku atsirado lenkų kariuomenė. Vilniuje paėmė valdžią į savo rankas ir išvaikė Vilniaus mieste visus bolševikų komitetus. Po kelių dienų prie Vilniaus atėjo bolševikų raudonoji armija, daugiau kaip viena divizija. Po trumpų kautynių sausio 5 d. 1919 m. lenkai buvo priversti pasitraukti Eišiškių link. Su jais pasitraukė ir lietuviškieji "peoviakai". Tačiau ne visi "peoviakai" buvo subėgę į Vilnių: daugelis žinoti negavo, kiti buvo nepasiruošę, tretieji bijojo, laukė ir norėjo pažiūrėti, kas bus toliau. Tad likusieji Lietuvoje gavo kitą, atskirą vadą ir susispietė vėl į tą pačią organizaciją. Veikė slaptai, palaikydami slaptą ryšį su Varšuva. Jų tikslas buvo sukilimas Lietuvoje. Tuo pačiu laiku turėjo lenkų kariuomenė įeiti į Lietuvą ir padaryti savąją tvarką. Ne veltui lenkai Lietuvos pasienyje nuolatos laikė nemažiau 2-jų divizijų savo kariuomenės.

Lietuviai, būdami užimti kovose su bolševikais ir bermontininkais, galėjo priešpastatyti tik kelis batalijonus, ir tai ne kautynėm, bet tik sargybai. Apie pasipriešinimą lenkams tuo laiku netenka nė galvoti: visur stiprus nebūsi. Tuo laiku - 1919 m. vasarą, lietuviai pajuto, kad lenkai ką tai negero ruošia prieš lietuvius. Saugumo departamento, koks buvo vėlesniais laikais, tuomet beturėjome. Tebuvo karinis žvalgybos skyrius. Šis skyrius buvo Krašto apsaugos ministerijos žinioje. Vadinas, ir vyriausio karo vado žinioje. Skyriaus viršininku buvo Liudas Gira, jo padėjėju - Lipčius.

Tas žvalgybos skyrius nuolatos informuodavo vyriausybę apie pasiruošimus lenkų sukilimui. Reikia manyti, kad apie šį reikalą buvo informuojamas ir gen. S. Žukauskas, tačiau išakmiai to tvirtinti negaliu. Galėjo būti jis ir apeinamas, kadangi žvalgybos skyrius juo nepasitikėjo. Žvalgybos skyrius nuolatos įtikinėjo vyriausybės narius, kad lenkai ruošia sukilimą ir reikalas yra rimtas. Karo žvalgybos skyriaus nuomonę stipriai palaikė Kauno miesto komendantūra. Vyriausybė lūkuriavo ir norėjo gauti kaltę įrodan-

čios medžiagos. Nesitenkino vien agentų pranešimais. Galop reikalas prispyrė veikti. Taip ir buvo padaryta... "Šitoje vietoje pertraukiu mūsų nepriklausomybės kovų istoriko plk. Kazio Ališausko išrašą iš jo rankraščio ir imu mūsų naujųjų laikų istoriko, prof. Prano Čepėno veikalą - "Naujųjų Laikų Lietuvos Istorija" II-ji tomą. Jame atitinkamoje vietoje turime dokumentuotą įrodymą, kaip buvo susektas "peoviakų" ruošiamas sukilimas Lietuvoje, ir kas tą sukilimo planą išdavė lietuviams, tuo įtikindamas Lietuvos vyriausybę jo tikrumu. Po tos ištraukos, vėl prisieis sugrižti prie plk. K. Ališausko rankraščio, kuriame pavaizduota "peoviakų" sukilimo likvidacija ir kokių poveikių turėjo ta likvidacija anuometiniam Lietuvos kariuomenės vyriausiajam vadui, gen. S. Žukauskui.

"... Po Antrojo pasaulinio karo atsivėrė Lenkijos slaptieji archyvai ir dabar yra išspausdinta daug buvusios slaptos medžiagos, nušviečiančios Lietuvos Lenkijos valstybių santykių raidą. Į šiuos archyvus yra patekę ir P. O. W. slapti dokumentai apie pasirengimą įvykdyti perversmą Lietuvoje, apie tuometines lenkų visuomenės nuotaikas Lietuvoje bei P. O. W. veiklą Lietuvoje ir lenkų okupuotame Vilniuje.

Todėl dabar galima, istoriniais dokumentais remiantis, objektyviai žvelgti į Lietuvos Lenkijos santykių ir derybų dėl sienų eigų šių abiejų valstybių atsikūrimo metu. Taip pat dabar galima atsekti P. O. W. perversmo planus ir tikslą.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą lenkai jau turėjo slaptą karinę organizaciją, veikusią Austrijoje, prisidengusią įvairiais - skautų, sakalų, labdaros bei kultūros klubų vardais. Slaptoji organizacija vadinosi "Polska Organizacja Wojskowa" (lenkų karinė organizacija), sutrumpintai - P. O. W. Tuometinės lenkų politinės partijos ir srovės, neišskiriant ir socialistų, buvo Lenkijos Lietuvos unijos šalininkės. Dešinėsios lenkų politinės grupės..., ir Lietuvoje ir Lenkijoje, plačiai skleidė savo pažiūras į Lietuvos ateitį, tvirtindamos, kad Lietuva nepajėgs pati valdytis ir todėl ji turinti būti lenkų globojama, inkorporuojant ją į Lenkijos valstybės sudėtį arba suteikiant tam tikrą savivaldos teisių...

Pirmojo pasaulinio karo metu "peoviakų" veikla pagyvėjo ne tik Austrijoje, bet jos atgarsių atsirado ir Lietuvoje. 1915 m. Trakų apskr. tos organizacijos komendantu buvo paskirtas W. Staniewicz, įsipareigojęs steigti "P. O. W." skyrius Lietuvoje ir per lenkų komitetus varyti lenkišką politinę veiklą. Tačiau susidūręs su lietuvių pasipriešinimu, jis iš viešo politinio darbo pasitraukė ir, suėjęs į kontaktą su Vilniaus "P. O. W." veikėjais, toliau veikė slapta.

Visa "P. O. W." organizacijos veikla Lietuvoje buvo diriguojama Lenkijos centrinės valdžios, kuri dar vis buvo nepasotinta Sąjungininkų Versalio taika priskirtomis jai teritorijomis.

"P. O. W." organizacijai vadovavo lenkų kariškiai ir ji priklausė lenkų kariuomenės vadovybei. 1918-1919 m. šios lenkiškos organizacijos tinklas buvo labai išplėstas Lietuvoje ir jie, pasinaudami vietiniu prolenkišku elementu, jautėsi pajėgūs įvykdyti perversmą Lietuvoje ir pakeisti Lietuvos vyriausybę į prolenkišką.

1918 m. į Vilnių ir jo apylinkes sugrižo iš Rusijos daug lenkų karių, tarnavusių lenkų legijonuose. Jie gausiai jungėsi į slaptą "P. O. W." organizaciją ir 1919 m. sausio 1 d., vokiečiams traukiantis iš Vilniaus, "P. O. W." trumpam laikui buvo paėmusi Vilnių valdyti.

Pačiame Kaune "P. O. W." įsisteigė tik 1918 metų pabaigoje. Pradžioje Kaune veikė tik šios organizacijos konspiracijos punktas, rūpinęsis slaptai per sieną pervesti Lenkijon Lietuvos lenkų jaunuolius ir įjungti juos į lenkų kariuomenę. Tuo tikslu 1919 m. sausio mėn. Varšuvoje "P. O. W." viršininkas plk. A. Koc pasiuntė karininką A. Rudnickį organizuoti "P. O. W." dalinius vokiečių okupuotoje Suvalkijos dalyje, kurią tada valdė lietuviai. Pradžioje Suvalkų apygardai priklausė ir Kauno "P. O. W." skyrius. Suvalkuose "P. O. W." organizacija pradėjo net spausdinti savo organą "Ziemia Suwalska" (Suvalkų Žemė), kurią redagavo lenkų žurnalistas T. Katelbach.

1919 m. balandžio pabaigoje konspiraciniam darbui vadovauti į Kauną atvyko lenkų karininkas R. Kawalec ir prisidengęs Adomo Juzviko pavarde, įsteigė Kauno "P. O. W." skyrių. Kawalec visų pirma susirūpino sudaryti slaptos lenkų karininkų organizacijos branduolį, ypač iš Lietuvos kariuomenėje aktyvoje tarnyboje esančių lenkų karininkų. Taip pat Kawalec greitai susižinojo su lenkų legaliomis organizacijomis Kaune, o paskui jau steigė žinių rinkimo punktus. 1919 m. gegužės mėn. Kaune suorganizuota "P. O. W." jau liko nepriklausoma organizacija nuo Suvalkų apygardos "P. O. W." ir atiteko Vilniaus lenkų karinės žvalgybos tiesioginė žinion.

Vilniaus žvalgybos viršininkas kpt. Z. M. Kościalkowski, veikęs Orvido slapyvardžiu, buvo kilęs nuo Rokiškio, augęs Pandėlio valsčiuje, kur buvo jų šeimos dvaras. Netrukus Kauno apygarda jau turėjo tris "P. O. W." skyrius: Kauno, Raseinių ir Šiaulių. Bet visoje Kauno apygardoje "P. O. W." teturėjo tik apie 100 narių, nors vėliau jų skaičius šiek tiek paaugo.

Kauno "P. O. W." apygarda ilgainiui išaugo ligi 13 skyrių ir buvo lyg didelis voratinklis Lietuvoje. Šį teigimą patvirtina lenkų

*GENEROLAS SILVESTRAS ŽUKAUSKAS
pirmasis Lietuvos kariuomenės vadas sulaukęs 75 m. amžiaus*

Žurnalistas Katelbach rašydamas, kad 1918-1919 m. "Kauno" Lietuva buvusi nuraizgyta "P. O. W." tinklu, bet jos veikla pasibaigusi nesėkme ir Lietuvos kalėjimai prisipildė "P. O. W." nariais. Tuo metu "P. O. W." organizacijos skyriai Lietuvoje turėjo net vietines komendantūras"... Tas rodo, koks rimtas pavojus gręsė laisvam gyvenimui atsikuriančiai Lietuvai.

Prisieina praleisti didžiumą faktų, įvardintų prof. P. Čepėno knygos skyriuje: "POW (Polska Organizacja Wojskowa) arba peoviakai Lietuvoje".

Nors jie, tie faktai, labai reikšmingi ir svarbūs nušviečiant ano meto lenkų pintas intrigas sužlugdyti Lietuvos nepriklausomybę ir įjungti Lietuvą į Lenkijos valstybės orbitą unijiniais ryšiais, tačiau jie tiesiogiai neliečia asmens, t. y. gen. Silvestro Žukausko, šiame rašinyje pavaizduojamą, kaip lietuvių karo vadą, sugebėjusį kritiškiausiais mūsų tautos momentais išgelbėti Lietuvą ir iškovoti jai nepriklausomybę.

Sekančios ištraukos iš prof. P. Čepėno knygos, tiesiogiai liečią gen. S. Žukauską ir kitus žymius mūsų tautos asmenis, jiems nežinant, įpintus į pilsudskinės Lenkijos intrigas.

"... 1919 m. rugpiučio 8 d. Vilniaus II skyriaus viršininkas kpt. Kościalkowski slapta tarėsi su Lietuvos kariuomenės lenkų karininkų grupe netoli demarkacijos linijos Musninkuose. Lenkai karininkai pareiškė norą įvykdyti perversmą Lietuvoje ir įvesti gen. Žukausko diktatūrą. Wasilewski 1919 m. rugpiučio 25 d. vėl susitiko ir tarėsi Vilniuje su Narutavičium ir Aukštuoliu, kurie ką tik buvo grįžę iš Varšuvos su Pilsudskio patvirtintu perversmo planu. Pagal Wasilewskio išlikusius užrašus, su jais net buvo sutartas būsimas Lietuvos ministrų kabinetas ir numatyti kiti politiniai postai. Lietuvos kariniu diktatorium turėjo būti paskirtas gen. S. Žukauskas, o jo padėjėju-Kauno apygardos "P. O. W." politikos skyriaus vadovas lenkas karininkas H. Sipowicz, kuris tada tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Be Aukštuolaičio, būsimajame ministrų kabinete buvo numatytos vietos M. Biržiškai, J. Vileišiui, St. Kairiui, J. Tubeliui, A. Janulaičiui, A. Žilinskiui, bet be jokio tarimosi su jais ar jų atsiklausimo. Matyt, kai kurių žymių lietuvių visuomenės veikėjų ir politikų pavardes "peoviakai" minėjo sąmoningai, norėdami įtikinti lietuvius, kad ir šie čia suminėti lietuvių politikai dalyvausią naujoje lenkams palankioje vyriausybėje". (Perskaitęs istoriko Prano Čepėno rankraštyje tokią žinią, kurioje gen. S. Žukauskas minimas kaip būsimas "Lietuvos karinis diktatorius", asmeniškai paklausiau Profesorių: "Jeigu visi čia įvardinti lietuviai politikai pateko į lenkų būsimą vyriausybės ministrų kabinetą be jų atsiklausimo ir sutikimo, tai gal gen. S. Žukauskas žinojo apie jam numatytą "Lietuvos karinio diktatoriaus" postą?" Profesoriaus at-

sakymas: "Kaip visi kiti čia įvardinti nieko apie tai nežinojo, taip ir gen. Žukauskas be jo žinios ir pritarimo į tas lenkų "peoviakiškas" pinkles buvo įpintas. "Peoviakišką" archyvinę medžiagą stropiai ištyriau ir gerai susipažinau su toje byloje esančia lenkiška klasta, tada beatsikuriančios nepriklausomos Lietuvos atžvilgiu. "Esu turėjęs progų pasišnekėti su dviejų tomų "Naujųjų Laikų Lietuvos Istorijos" autorium ir kitokiais klausimais, nes tų tomų rankraščius perrašiau rašomąja mašinėle. J.).

Lenkų vyriausybė, priešaky su "dziadeku" J. Pilsudskiu, organizuodama sukilimą prieš Lietuvos Tarybą, t.y. prieš tuometinę Lietuvos vyriausybę, buvo įsitikinę to sukilimo pasisekimu, nes apie tai"... 1919 m. rugpiučio 25 d. Lenkijos užsienio reikalų viceministras Skrzynski jau rašė lenkų delegacijai, kad gal pasiseks "išversti" Tarybos valdžią ir sudaryti prolenkišką vyriausybę, tada bus galima sudaryti uniją su istorine ar etnografinė Lietuva ir suartėti su Latvija, Estija bei Suomija. Nors lenkų vyriausybė patikino anglų atstovą, kad "P. O. W." sąmokslas nebuvo Lenkijos remiamas, betgi vėliau rastas piniginis pakvitavimas sukilimui rengti, duotasis Lenkijos valdžios atstovui Lietuvoje W. Dunin-Wąsowiczui neginčytinai liudija, kad Lenkija buvusi "P. O. W." sąmokslu rengėja. Pinigų gavimo pakvitavimą pasirašė lenkų ryšių karininkas-Dunin-Wąsowicz ir Karo inžinerinės mokyklos Kauno viršininkas H. Sipowicz, Lenkijos valdžios atstovui Wasilewskui dalyvaujant. Šie asmenys tvirtino, kad antilenkišką Lietuvos vyriausybę yra palaikoma tik lietuvių inteligentijos saujelės ir jau atsirado reikalas sudaryti tokią Lietuvos valdžią, kuri savo politika būtų palanki Lenkijai".

Anksčiau buvo paminėta, kad Lietuvos kariuomenės žvalgybos skyrius turėjo kai kurių žinių apie lenkų ruošiamą sukilimą ir pakartotinai apie tai informuodavo mūsų vyriausybę. Tačiau tos žinios nebuvo išsamios: nežinota, kas tam sukilimui vadovauja ir jį organizuoja. Stokojo ir kitokios rūsies žinių, dėl to Lietuvos vyriausybė delsė imtis akcijos tą sukilimą užgniaužti. Tik pačiose to sukilimo išvakarėse įvyko romantinio pobūdžio "stebuklas": kariuomenės žvalgybos skyrius gavo visą ruošiamo sukilimo planą, jo ruošėjų ir vykdytojų asmeninį sąrašą ir visas kitas apie sukilimą ir jo pradžią informacijas. Tomis informacijomis pasirėmusi, Lietuvos vyriausybė ėmėsi akcijos ir tą sukilimą likvidavo prieš pat jam prasidedant.

Mūsų istorikas, Pranas Čepėnas, pasiremdamas archyvine medžiaga ir kartu asmeniškėmis žiniomis apie sukilimo žinių pateikėjus, to sukilimo likvidavimą pavaizduoja šitaip:

"Kauną turėjo užimti Aukštuolaičio ir jo "vienminčių lietuvių" dalinys. O sukilimui paremti lenkų karininkai, tarnaujantys Lietuvos

kariuomenėje, pažadėjo sukelti kai kuriuos kariuomenės dalinius prieš vyriausybę. Tačiau apie antrąjį rengiamą lenkų perversmą Vilniaus lietuviams žinių suteikė Vilniaus saugumo tarnautojas P. Daukantas-Vrublevskis, kpt. Koscialkowskio padėjėjas. M. Biržiška savo atsiminimuose mini, kad Daukantą-Vrublevskį pasitarnauti Lietuvai ir paimti "P. O. W." slaptus dokumentus bei šifrus prikalbėjo Aldona Čarneckaitė (dr. A. Birutavičienė-Birutienė).

Šios slaptos, bei Lietuvai labai svarbios žinios buvo suteiktos tokiu būdu: 1919 m. rugsėjo 20 d. kpt. Koščialkowski išvyko iš Vilniaus Varšuvon. Tada Daukantas-Vrublevskis, pasinaudojęs proga, išėmė iš nedegamos spintos visus "P. O. W." organizacijos veiklos slaptus raštus ir perdavė Elzei (M. Kubiliūtei), o jis pats rugsėjo 21 d. slapta iškeliavo Lietuvon.

M. Kubiliūtei įteiktuosius slaptus "P. O. W." dokumentus, Vrublevskio dienoraštį ir kitus raštus, paėmė nuvežti Kaunan tuo metu Vilniun atvažiavęs užsienio reikalų ministras A. Voldemaras su dviem anglais karininkais. Voldemaras tada painformavo tuos anglus karininkus, kad Lietuvoje "P. O. W." ruošiamo lenkų sąmokslu inspiratorius yra pats Pilsudskis.

Su Daukanto-Vrublevskio pagalba Lietuvos saugumas surado slaptą "P. O. W." organizacijos archyvą ir šifruotą narių sąrašą, nes tik Daukantas-Vrublevskis žinojo to šifro raktą ir padėjo lietuviams išaiškinti "P. O. W." veiklą... "

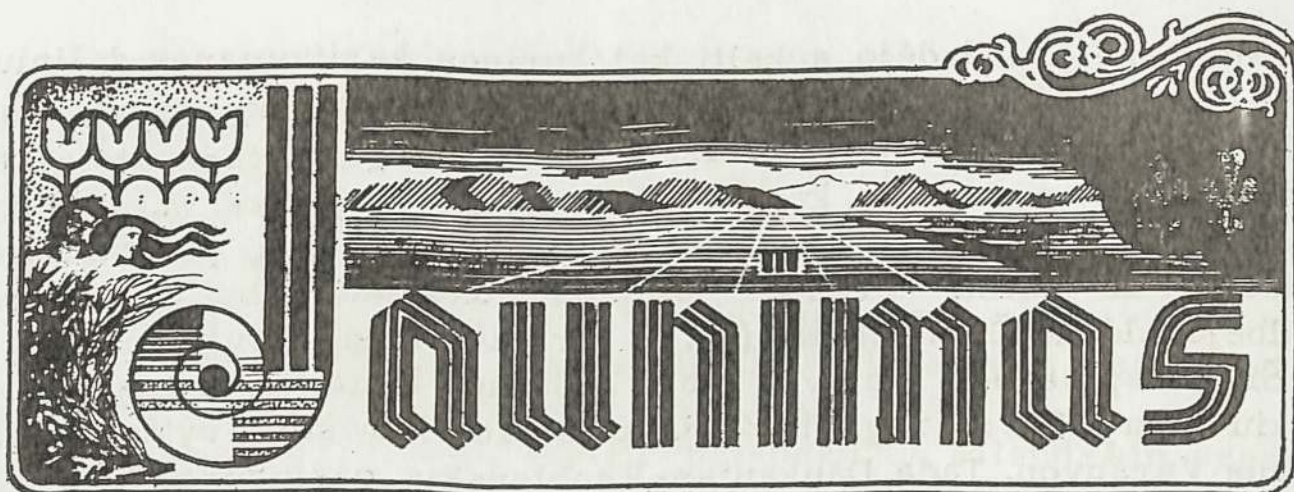
BALTA MANO BAŽNYČIA

O balta liko mano bažnyčia,
Rovėjos priglausta Papily.
Regis, ten ji, o, rodos, ji šičia
Taip arti... ir be galo toli...

Ji viena iš tenai atsišaukia
Per metus, per kelius, per likimą,
Ji viena kantriai laukia ir laukia
Ir už rankos sugrižusių ima...

Ak, sugrižusių... Ak, kad galėčiau
Dar sugrižti - tegu ir negreitai -
Vel iš naujo su broliu ir tėčiu
Papilin į bažnyčią nueiti...

M. Z-kas

KALĒDŪ VARPĀI

Varpai skamba, jau Kalēdos,
 Jau ir šventoji naktis.
 Jau žmonijai pažadētas
 Jēzus Kristus kūdikis
 Ī pasaulī šī atējēs
 Skelbia dieviškas idējas,
 Neša taikā ir ramybē,
 Rodo keliā Ī gyvybē.

Jau ir angelai vėl gieda:
 "Garbē Dievui teesie!"
 Jau ir žemē baltu sniegu
 Garbei Jo pasipuošē.
 Tad ir mūsų širdys skuba
 Užsidēti baltā rūbā
 Ir prie gulinčio prakarte
 Atiduotī Dievui garbē.

Varpai skamba, skamba, skamba,
 Šventos nakties tylumoj.
 Varpams skambant mes surandam
 Jėzų Kristų Betlėjū.
 Čia taip tylu, ramu, rimta,
 Čia ir būti mums patinka,
 Čia mes pro tvartelio langā
 Girdim varpai skamba, skamba.

Varpai skamba, skamba, skamba;
 Džiaugias žemē ir dangus.
 Ta kilnioji džiaugsmo banga,
 Mus išjudino visus.
 Angelių balsams pritarti
 Ir prie gulinčio prakarte,
 Dievui Tėvui padėkoti
 Už Ganytoją mums duotā.

J. Šakinis

Astravo rūmai.

LAIMĖS GRIUVĖSIAI

(Novelė)

Saulė jau buvo persimetusi į Kilučių kaimo pusę. Jos spinduliai, slinkdami žemyn, kirto medžių viršūnes, palikdami tamsų šešėlių ant išsibarsčiusių kaimo sodybų ir vingiuojančio kelio.

Diena buvo gana tvanki, nors tą tvankumą ir slopino iš vakarų pūsdamas švelnus vėjelis. Pagal vėjo ritmą lenkėsi rugių varpos ir vasarojaus želmenys. Kilučių ežero pakrantes skalavo nedidelės bangos.

Aš neskubėdamasėjau iš miestelio į namus. Žinomi buvo man visi takeliai palei ežerą. Nemėgau aš to didelio vieškelio, kuris sukeldavo dulkes ir triukšmą. Visuomet pasirinkdavau šunkelius, giliau į pievas. Malonus pievų kvapas atgaivindavo, o derlingų laukų plotai išblaškydavo mintis.

- Kur taip skubi, Jokūbai, vakaras dar toli? - užkalbino mane Šalčius, Kilučių kaimo savininkas, sėdėdamas ant griovio kranto prie Kilučių kapinių.

- Neskubu. Vos kojas pavelku.

- Na, tai sėsk prie manęs.

Nesipriešinau. Atsisėdau prie Šalčiaus.

Šalčius išsiėmė pypkę iš dantų, padaužė į pakriaušės griovio baltą akmenį ir prisikimšo naujo tabako.

- Na ir pasirinkai, dėde, vietą pailsėti, - nusijuokiau. - Visai prie kapinių. Ar ne geriau būtų buvę prie ežero?

- Mano amžius traukia mane daugiau į šitą ramią poilsio vietelę. Čia taip tylu, niekas nedrumsčia ramybės... Mat man jau laikas pagalvoti ir apie amžinus namus... Jau septintą kryželį varau...

- Dėdė dar tvirtas, - nepritariau.

Šalčius tik palingavo savo žilą galvą, stipriau patraukė dūmą į plaučius.

Pašnekėję įėjom į kapines. Kuplūs alyvų krūmai, nulenkę savo puikias šakas, skyrė paskirų šeimų ilsėjimosi vietas. Priėjome prie Šalčiaus žmonos kapo. Razetų ir našlaičių gėlių mišinys buvo apsodintas pakraščiais, o netoli kryžiaus žydėjo puikus margažiedis jurginas.

- Brangūs man du kapai: žmonos ir anas, kuris prie pat pašlaitės, prie nusvirusio beržo ir to didžiojo alyvų krūmo, - rodė man Šalčius.

- Kieno tas antras kapas? - paklausiau.

- Simo Kutros.

Dabartinis Biržų ev. reformatų parapijos klebonas kun. Reinholdas Moras su žmona Irma ir dukrele Renata.

- Nepažinau aš jo. Kas jis toks buvo? Ar jūsų giminaitis?

- Jis buvo mano jaunystės draugas. Daug metų praleidom drauge su juo: kartu augom, kartu ganëm, kartu ripką mušëm, kartu rinkom agaro riešutus iš Kilučių ežero, - atsiduso Šalčius. - Bet tai buvo labai seniai... Liko tik tolimi ir labai malonūs prisiminimai iš tų jaunystės dienų... Mūsų Kilučių kaimas buvo žinomas po plačiąją apylinkę. Šeštadienių ir sekmadienių vakarais rinkdavosi jaunimas iš aplinkinių kaimų į mūsų kaimą. Nebuvo pas mus muštynių... Jaunimas susirinkdavo pašokti, pasilinksminti ir padainuoti... Simas Kutra buvo mūsų kaimo pažiba. Kaimo vakaruškose jis grodavo armonika... Toli skambėdavo jo balsas... Skambi buvo armonika kaip ir jo balsas... Tarp manęs ir Simo vanduo neprabėgdavo...

Nulenkę senis Šalčius žilą galvą, patraukė į plaučius pilną dūmą ir išmeigė akis į tolumoje stovinčią sodybą, apaugusią dideliais medžiais.

- Matai tą vienkiemį? - rodė Šalčius už ežero stovintį vienkiemį, apaugusį medžiais.

- Tai Skabeikos sodyba, - atsakiau.

- Ne, tai ne Skabeikos, bet Simo Kutros nuosavybė. Skabeikienė

N. Radviliškio parapijos jaunimas pajvairina pamaldas muzika ir giesmėmis.

buvo tikroji Simo žmona, bet likimas pasityčiojo iš jo. Simas neteko žmonos, prarado tėviškę. Dabar ilsisi visų apleistas šitoje pašlaitėje. Jeigu aš mirsiu, jo kapo niekas neprižiūrės. Jis užžels, susilygins su ta pievele, kol vėl kokia nelaiminga auka ras prieglobstį.

- Ar jie blogai sugyveno su žmona, buvo atsiskyre? - paklausiau.

- Ne, Jokūbai. Jis buvo caro kareivių išvežtas į tolimą užkampį Rusijoje, į kariuomenę. Vargo ten nelaimingasis dvidešimt metų. Buvo pranešta, kad jis mirė... Bet aš vis netikėjau, nors ir iš manęs visi juokdavosi... Aš susitikdavau jį sapnuose... Matydavau jį betiesiantį į mane rankas, lyg ieškantį užuojautos ar pagalbos... Kartais aš išgirdavau jo armonikos muziką... Ilgai jis mane persekiojo, nedavė ramybės. Paskutinis sapnas buvo toks aiškus: "Petrai, pasakyk mano Nastutei, kad ji pakinkytų pora sarčių ir atvažiuotų manęs pasitikti".

- Tiesa, po to jis greitai grįžo, - tęsė toliau savo pasakojimą Šalčius. - Atėjo vėlyvą naktį, prieš pat Sekmines ir prašė įsileisti

Lietuvos Banko Biržuose direktorius Feliksas Misevičius su šeima: iš k.: Feliksas, dukra Aldona, sūnus Gabrielius ir žmona Jadvyga.

į vidų. Netikėjau... Bet buvo tikrai Simas, tik labai susenęs: viena akim nematė, viena koja buvo trumpesnė, rankoj turėjo sunkią ir šakotą pakeleivio lazda... Apsikabinome mes ir ilgai negalėjom persiskirti. Jis nupasakojo savo vargus. Sunkūs buvo jo keliai svetimoje žemėje: daug kentėjo, ilgą laiką sėdėjo tvirtovės kalėjime - mat norėjo pabėgti iš kariuomenės į namus. Taip buvo pasiilgęs mylimos žmonelės Nastutės ir savo tėviškės.

- Grižau, Petrai, į tėviškę, - sakė jis man. - Taip pasiilgau tėviškės, kaip pavasari beržo sulos... Atsigavinsiu aš čia... Koks aš laimingas, kad pasiekiau savo tėviškę, o nenumiriau tolimame pasvietyje, toli nuo mylimųjų... Dabar jau galėsiu numirti ir prisiglausti Kilučių kapuose...

- Dovanok, kad pirma pas tave užėjau, o ne į savo namus, - nenustojo kalbėti Simas. - Sakau, pro šalį einant reikia užsukti pas geriausią jaunystės draugą... Niekas manęs nepasitiko... Nežinojo... Niekam ir nepranešiau...

- Ar Nastutė manęs laukia?.. Kažin ar bepažins? - iš lengvo kalbėjo Simas.

- Aš jam nenorėjau pasakoti, kad jo Nastutė jau seniai jam svetimai, kaip ir tos tvirtovės kalėjimo sienos, už kurių praleido gražius savo gyvenimo metus svetimame krašte.

- Ar jos nebėra gyvos? - laukė mano atsakymo Simas, žiūrėdamas tiesiai į akis.

- Palengva aš Simui pradėjau dėstyti Nastutės gyvenimą. Jos

nekaltinau. Meluoti nenorėjau. Sakiau, kad Nastutė jo ilgai laukė. Ir tik po ilgų metų, kada ji buvo gavusi žinią apie jo mirtį, susirado kitą ir apsivedė. Augina du vaikučius... Nežinau, ar Simas suprato ar ne, ką aš jam kalbėjau...

- Sudiev, Petrai! - paspaudė man ranką ir išėjo, nebaigus man kalbėti.

- Aš nenorėjau jo išleisti, bet jis tik pasipurtė ir išslinko pro duris. Pažiūrėjau pro langą. Jis dar labiau pasilenkė ir nušlubavo į tamsą. Norėjau dar sugrąžinti, bet pagalvojau, kad nepražus. Pernakvoti tikrai gaus, nes jis pilnateisis sodybos šeimininkas... Daugiau aš jo gyvo nebemačiau. Mat, kada jis grįžo, buvo Sekminių vakaras. Nežinau, ar jis nenorėjo prikelti vėlyvą naktį sumigusią savyje sodyboje - savame name, ar tik likimo buvo lemta pasukti į pirtį ir ten pernaktvoti. Ryto metą rado jį nugaravusį, gulintį ant suolo prie pirties pečiaus.

Nutilo Šalčius. Aš mačiau jo akyse ašaras. Atsiklaupė senukas Šalčius prie Simo kapo. Aš taip pat priklaupiau.

Išėjome iš kapinių. Aš atsisveikinau su Šalčium ir palei ežerą pasukau į namus. Praėjau Skabeikos sodybą. Atsistojau prie pirties. Išmatavau akimis atstumą nuo pirties iki gyvenamos trobos ir pagalvojau:

- Koks trumpas buvo Simo Kutros kelias iki prarastos laimės griuvėsių - iki mylimos Nastutės kambarėlio ir kokia tyli nevarginanti buvo jo mirtis: be priekaištų, be barnių paliko jis savo numylėtą tėviškę svetimiems šeimininkams, pats pasiimdamas tik mažutį kampelį Kilučių kapų pašlaitės, nukreiptos į Kilučių ežerą, kur buvo tiek daug agaro riešutų ir taip mažai žemiškojo džiaugsmo...

ŽEMĖS KAITRA

Išbėga į pradalges šventė,
Šį rytą nubudus anksti.
Ir kyla kalneliuos ir krenta
Laukai vasarojų šilti.

Va debesys rūstauti ima,
Nubėga link miško giedra -
Ir plaukia pastogėn vežimais
Užmigusi žemės kaitra.

Tai jai savo triūsą aukojam
Ir šituos lašus ant kaktos,
Sustoję vidur vasarojų,
Vidur mūsų žemės šventos.

P. N-nas

KONFIRMACIJA

Iš k. supt. kun. P. Dilys, Rasa Lina Hollenderytė,
gener. supt. kun. S. Neimanas

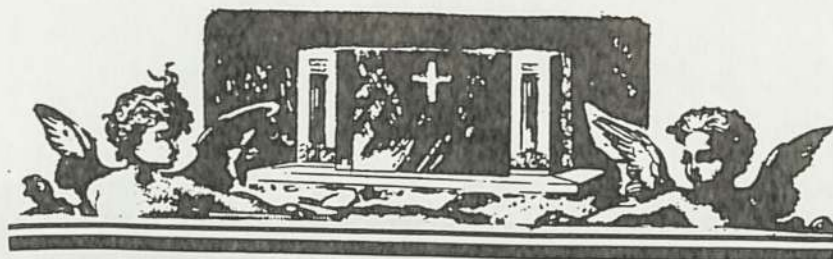
Liet. Ev. Reformatų bažnyčioje 1987 m. lapkričio 1 d. buvo paminėta Reformacija. Pamaldas laikė kunigai S. Neimanas ir P. Dilys. Kun. P. Dilys pasakė tai dienai pritaikytą pamokslą, iškeldamas Reformacijos reikšmę šiais laikais. Pamaldų metu buvo konfirmuota Rasa Lina Hollenderytė (kun. P. Dilio anūkė). Jaunoji konfirmantė šiais metais baigė Kr. Donelaičio aukštesniąją mokyklą. Numato ir ateityje tęsti lituanistines studijas. Po pamaldų gaušus svečių būrys susirinko pietų bažnyčios salėje. Kolegijos prezidentas M. Tamulėnas širdingais žodžiais pasveikino naują pilnateisę parapijos narę.

Besidalinant išpūdžiais ir linksmi šnekučiuojant, bematant prabėgo keletas malonių valandų.

H. D.

Konfirmacija Biržuose 1987 m. rugpjūčio 9 dieną.

IŠKELIAVĘ AMŽINYBĖN

IN MEMORIAM

Thopatia Grcs Zuris

1893 – 1987

Šeima ir artimieji su giliu liūdesiu praneša, jog H. Y. Žiūrienė baigė savo žemišką kelionę Albuquerque, New Mexico, 1987 m. lapkričio 9 d. Atsiskyrėme su jauniausia aušrininkų Dr. J. Šliupo ir Eglės Šliupienės dukra. Gimusi Shenandoah, Pa., mokėsi Cornell

universitete. Tėvų namuose, Scrantone, susipažino ir ištekėjo už Martyno Yčo, tada Rusijos Dūmos atstovo. Jis ją išsivežė į senąją Tėvynę - Europą. Gyveno Nepriklausomoje Lietuvoje, Kauno apylinkėse nuo 1920 metų. Ji buvo Lietuvos Ev. Reformatų Bažnyčios pirmoji moteris kuratorė.

Visa šeima iš Lietuvos pasitraukė pirmaisiais sovietinės okupacijos metais. Teko gyventi Ispanijoje, Portugalijoje ir Brazilijoje, kol pasiekė gimtąją Ameriką. Išlipo iš laivo New Yorke drauge su vaikais su liūdesiu, nes Rio de Janeiro (1941 m. pavasarį) buvo miręs Martynas Yčas. Kelis metus teko jai pakelti pabėgėlio gyvenimo dalią. Vėliau ištekėjo už veikėjo Pijaus J. Žiūrio ir gyveno Cleveland, Ohio, beveik 25 metus.

Likusi našle antrą kartą, gyveno paš vaikus New York, Colorado, California ir New Mexico valstijose. Jos atminimui gedulingos pamaldos buvo laikomos C H I C A G O J E . 1987 m. gruodžio 5 d. Liet. Ev. Reformatų bažnyčioje. Vėliau urna su jos palaikais buvo nulydėta į Lietuvių Tautinės kapines, kur jau ilsisi keli jos artimieji.

H. Y. P.

KUN. PETRAS DAGYS

10 METŲ MIRTIES SUKAKTIS

Kunigas Petras Dagys gimė 1904 m. kovo mėn. 14 d. ir mirė 1977 m. gruodžio mėn. 1 d. Palaidotas New Yorke "Cypress Hills" kapinėse.

Lankė Biržų gimnaziją. Baigė teologijos filosofijos fakultetą Vytauto Didžiojo universitete Kaune. Kunigavo Butingės parapijo-

je, prie Šventosios Uosto. Po kelių metų buvo paskirtas į Klaipėdą, kur ėjo Lietuvos karo kapeliono pareigas, su majoro laipsniu. Gubernatūroje buvo patarėju tikybos reikalams. Redagavo savaitinį žurnalą "Kelias".

Užėmus Klaipėdos kraštą vokiečiams, kun. P. Dagys persikėlė į Kauną, kur laikė pamaldas ir per radio vedė religines valandėles. Pradėjo studijuoti teisių mokslą.

Lietuvai atgavus Vilnių, kun. P. Dagys persikėlė į Vilnių ir ten sekmadieniais laikydavo pamaldas.

Užplūdus Lietuvą pirmą rusų komunizmo bangai, turėjo laikinai repatrijuoti į Vokietiją. Grįžo iš ten į Vilnių, bet neilgam. Prasidėjo karo audra, frontui slenkant atgal, kun. Petras Dagys persikėlė į Palangą. Iš čia jis ieškojo galimybių persikelti į Švediją. Suorganizavo savo buvusius parapijiečius žvejus ir 1944 m. rugpjūčio mėnesio tamsią audringą naktį su dviem kuteriais išplaukė į Gotlando salą, palikdami numylėtos Lietuvos krantus. Kartu pasiėmė šeimos narius ir dalį draugų.

Švedijoje buvo visi svetingai priimti ir viskuo aprūpinti. Čia retkarčiais laikydavo pamaldas.

Po kelių metų dr. Devenių šeimos buvo iškviestas į Ameriką. Čia, kaip ir visiems, įsikūrimo pradžia buvo sunki.

Vėliau suorganizavo parapiją New Yorke. Vedė jauną žmoną Arianą. Prasidėjo pastovus ir sėkmingas gyvenimas. Retkarčiais laikydavo pamaldas Toronte, Bostone ir Čikagoje.

Nelemta sunki liga pakirto jo gyvenimą. Liko dar daug suplanuotų ir neužbaigtų darbų. Liko liūdinti žmona Ariana ir dvi seserys - Matilda su šeima Toronte ir Marija su šeima Čikagoje.

Visą gyvenimą darbavosi spaudoje, rūpinosi giminėmis, parapijiečiais ir draugais. Skatino siekti mokslus ir padėjo gauti tarnybas.

Ilsėkis, brangus broli, po sunkių darbų. Tave visada prisimename mes, čia likusieji.

M. P.

OLGA PAVILONYTĖ-BATAITIENĖ

1987 m. liepos 23 d. Kaune mirė Olga Pavilonyte - Bataitienė. Buvo gimusi 1918 m. Iškonių km. Biržų apskr. reformatų Povilo ir Marės Mizaraitės Pavilonių šeimoje. Augo šešios seserys ir vienas brolis. Visa šeima buvo labai religinga.

Olga, baigusi Anglininkų pradžios mokyklą, įstojo į Biržų gimnaziją. Buvo darbšti mokinė ir pasižymėjusi skautė. Gimnaziją baigė 1938 m. ir pradėjo studijas Klaipėdos Pedagoginiame Institute. Vokiečiams užėmus Klaipėdos kraštą, laikinai teko studijas nutraukti. Pedagoginį Institutą baigė 1940 m. Vilniuje ir buvo paskirta mokytojauti į Biržų mokyklą.

Karui pasibaigus ištekėjo už mokyto. Stasio Bataičio ir gana ilgai abu mokytojavo Tytuvėnuose. Išaugino ir išmokslino sūnų ir dukrą. Sulaukę pensininko amžiaus, persikėlė gyventi į Kauną. Neteko ilgai džiaugtis nerūpestingu gyvenimu, nes ją pradėjo kankinti žiauri vėžio liga. Palaidota Kauno kapinėse.

Liūdesyje liko vyras, sūnus, duktė, anūkai, trys seserys ir brolis dail. inž. Hermanas Pavilonis su šeima Kalifornijoje.

Ilsėkis ramybėje, mieloji Olga.

A. D.

PAUL JACOBS (POVILAS JAKUBAUSKAS)

(1907-XII-25 - 1987-III-19)

Kovo mėn. 19 d. po ilgos ir sunkios vėžio ligos mirė darbštus Amerikos Presbyterijonų Bažnyčios narys Paul Jacobs, gimęs ir augęs reformatų Konstancijos Lapienaitės ir Jono Jakubauskų šeimoje.

Šeimoje augo du sūnūs ir dukra. Vyresnysis sūnus Julius mirė dar jaunystėje. Povilas buvo tik šešių mėnesių amžiaus, kai tėvai jį atsivežė iš Lietuvos į Ameriką. Duktė Revola gimė Amerikoje ir užaugusi ištekėjo už Algirdo Jursevičiaus (Al Jursavich). Povilas liko nevedęs. Jis daug dirbo vaikų globos centre Cicero ir Berwyn, Ill. ir buvo tos organizacijos valdybos nariu. Taip pat jis yra daug nuveikęs skautų organizacijoje. Jis ir jo sesuo Revola priklausė Clement Presbyterian Church, Cicero, ir buvo veiklūs tos parapijos valdybos nariai. Jie rėmė mūsų parapijos veiklą tremtyje ir dalyvavo mūsų bažnyčios pirmose pamaldose bei 1950 metų sinode. Jie gausiomis aukomis paremdavo MŪSŲ SPARNUS.

Ilsėkis amžinybės ramybėje, mielas Povilai.

H. P.

S V E I K I N A M E !

1987 m. lapkričio 27 d. gimė žurnalo bendradarbio Toni Pavilonio ir žmonos Vicki dukra vardu Liana-Amelia Pavilonis (-ytė). Jaunieji tėvai džiaugiasi sulaukę pirmagimės, seneliai – anūkės.

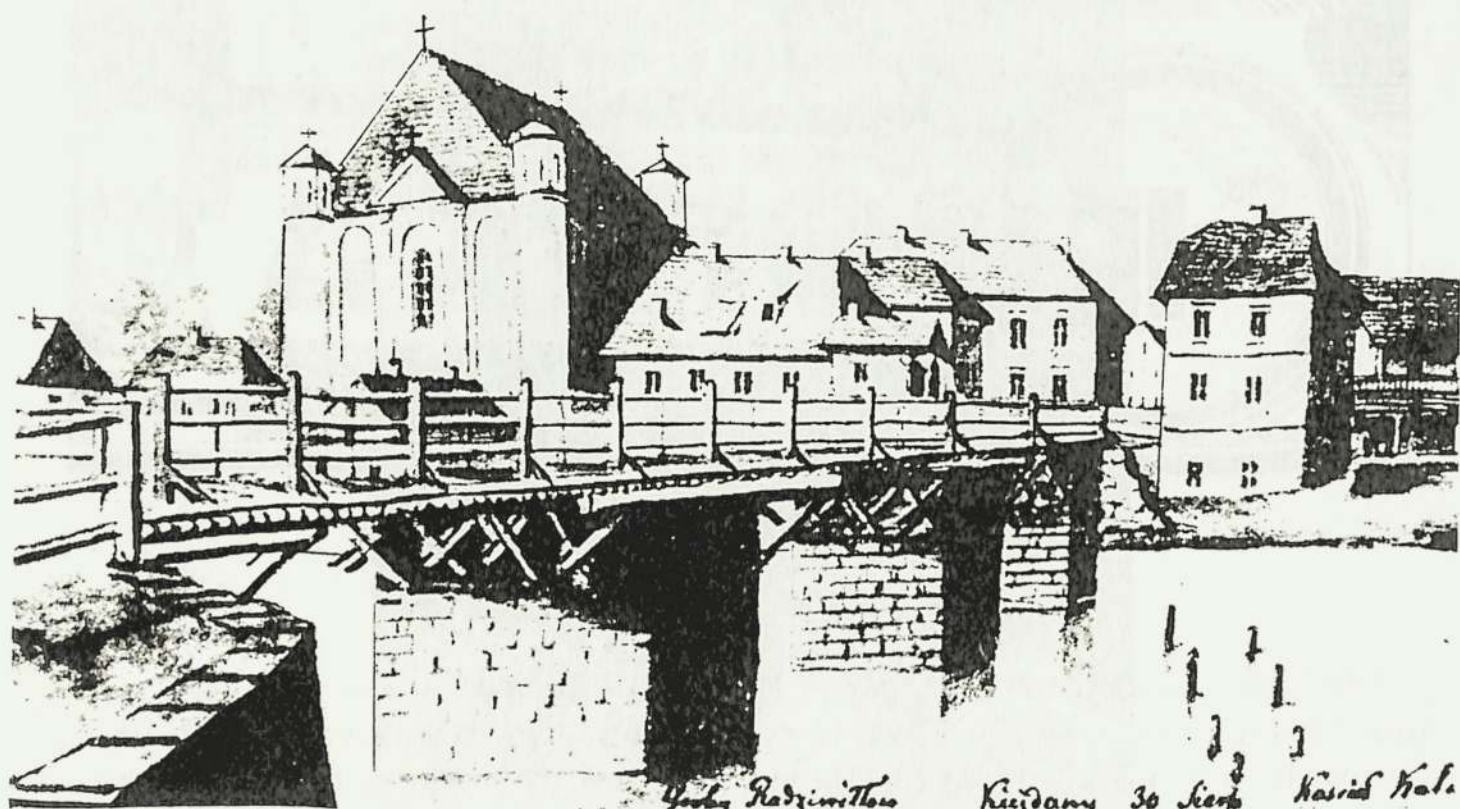
Toni Pavilonis yra sūnus mūsų bažnyčios nario dail. inž. Hermano Pavilonio ir Amelijos, gyv. Kalifornijoje, Whittier. Sveikiname ir linkime visiems sveikatos.

Redakcija

Trys biržiečiai: V. Tunkūnaitė, V. Staškevičius ir E. Tunkūnas 1974 metais Rochester, N.Y.

KĖDAINIŲ RESTAURACIJA

Kėdainių ev. reformatų bažnyčia (Napoleono Ordos piešinys, darytas 1875 VIII 30)

Jonušo Radvilos palaikai išvežti į Vilnių

"Niekaip negaliu užmiršti tokio epizodo", pasakoja Aldona Žemaitytė, aprašydama Kėdainių senamiesčio restauracijos darbus ("Gimtasis Kraštas", 1987 m. rugpjūčio 20-26 d.). "Židikai. Šatrijos Raganos koplytėlės rūšys su rašytojos palaikais. Koplytėlės sargas kviečia nusileisti į rūšį, prieš nesusigaudančių svečių akis staiga pakelia karsto dangtį ir su naiviu pasididžiavimu rodo, kas per keliasdešimt metų beliko iš gražios ir prakilnios Marijos Pečkauskaitės. Jis maloniai paaikškina, kad šitaip intriguoja ne pirmą ir ne dešimtą. Šventvagystė? Etinis to žmogaus aklumas?"

"Tai, kas prieš pora metų atsitiko Kėdainiuose, pranoksta visas Židikų koplytėlės sargo fantazijas", toliau pasakoja Aldona Žemaitytė. "Paskyrus kalvinų bažnyčią koncertų salei, rūšiuose buvo suprojektuoti sanitariniai mazgai, rūbinės ir kitos buitinės patalpos. Projektą suderino keliolika žmonių, atstovaujančių Paminklų konservavimo institutui, Kultūros ministerijai, paminklosaugai. Tik kai buvo paliepta šventoriuje iškasti duobę broliškam kapui, į kurią būtų suguldyti iš rūšių kriptų iškraustyti Kėdainių šviesuomenės ir didikų palaikai, apsižiūrėta, kad buitinės patalpos suprojektuotos kriptų vietoje. Kilo skandalas. Paminklosaugininkų dėka buvo

sudaryta autoretinga istorikų, menotyrininkų, antropologų komisija, projektą imtasi perdirbti, o dalis palaikų išvežta į Vilnių tirti. Beje, dar prieš dešimt metų tarp kitų mumijų "Volgoje" sostinę pasiekė ir Jonušas Radvila'.

"Šiuo metu viskas lyg ir gerai: pagal naująjį projektą buitinės patalpos bus įrengtos greta stovinčiame name, o bažnyčioje palikta tik koncertų salė, Kriptos rūsyje ir liks kaip laidojimų vieta, karstams suprojektuoti specialūs stelažai. Apmatuoti, aprašyti Radvilos, kitų reformatų švietėjų palaikai parkeliaus iš Vilniaus į amžino poilsio vietą. Bet kriptų atidarymas buvo dingstis Kėdainių paauglių barbariškumui, kurie nepasidrovėjo lišti į rūsius, ardyti palaidojimus".

J. J.

Arėjas VITKAUSKAS

TĖVYNĖ

(Pats pirmasis mano eilėraštis)

Ramu gyvent mano tėvynėj-
gražiojoj mūsų Lietuvoj,
kur žydi amžina ramybė
ir laukai, pievos vis žaliuoj.

Kur ant aukštų senų kapelių
išaugę drūti ąžuolai,
kurie daug ką apsakytų
ką seni užslėpė laikai.

Čionai po ąžuolų pavėsiu,
sausame smėlyje giliai,
užmigę ilsisi didvyriai...
Ilsėsis jie čia amžinai...

Bet dabar-jau visur tylą,
negirdėt rago jau balsų:
nebjoja vyrai jau į karą...
Nutilo... Jau visur ramu.

Šiauliai, 1915 m.

P. S. 1915 m. nebuvo jau tokie ramūs, bet
aš tuo laiku rašytą lietuvių kalbą te-
pradėjau pažinti... A. V.

Prezidentas Reaganas Marquette Parke 1986 metais.

Ekumeninės pamaldos Biržų ev. reformatų bažnyčioje, minint Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejų.

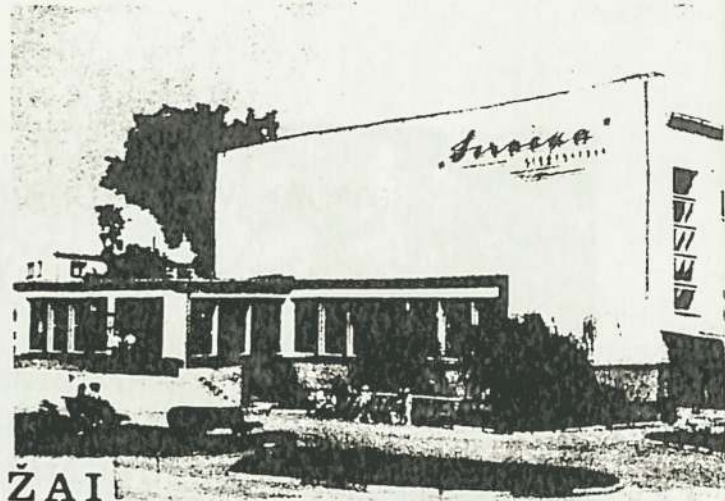
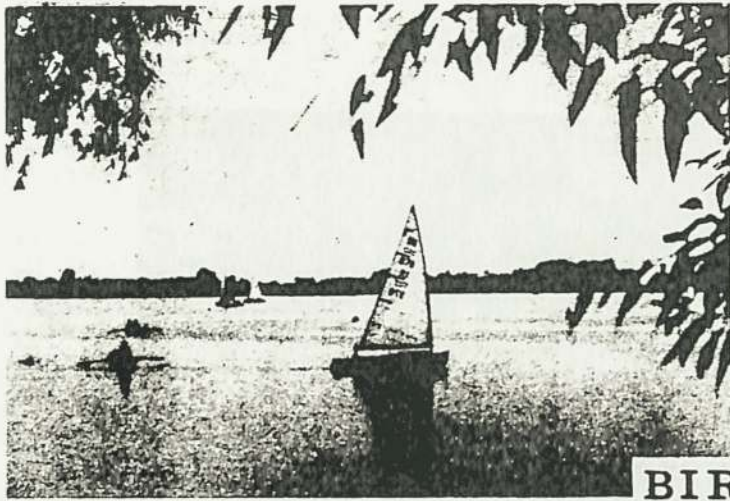
Jonas Pipynė, gyv. Anglijoje, su žmona ir dukra Juodžionių kaime 1986 m.
1987 metais nuvykęs jos aplankyti, rado ją jau pašarvotą.

Arėjas VITKAUSKAS

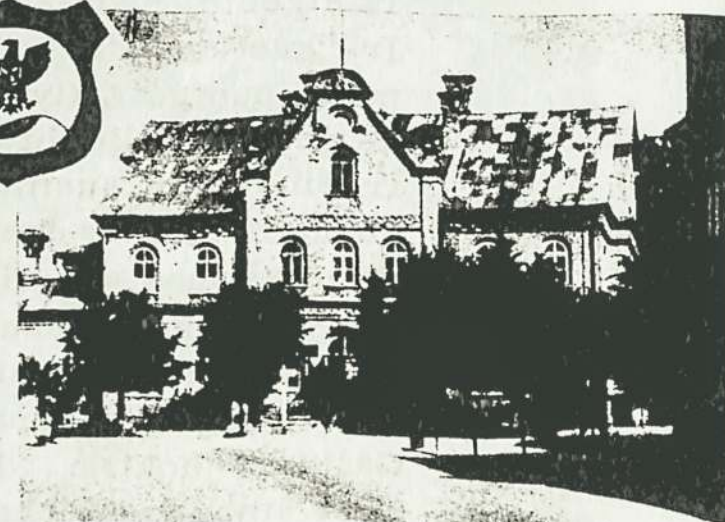
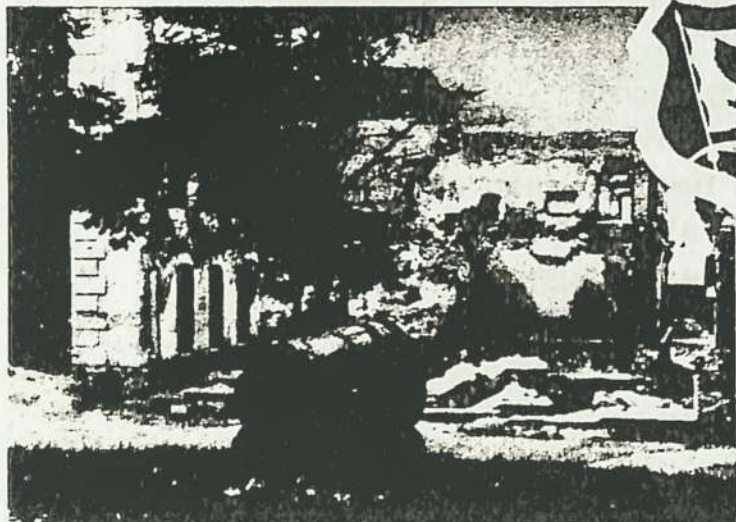
JUOKAS IR AŠAROS

Su sužeista širdim aš einu per pasaulį,
sau ant lūpų išrašęs ženklą šypsenos...
Kad atminimai atima man saulę-
iš elgesio ir žodžių niekas nežinos.
Ir-"kas kam darbo!" Tegul kvailiai verčia
mane puotauti, klykti, gerti su visais-
aš gėrimą išliesiu tyliai kur į kerčią
ir, žinoma, skausmu nesidalysiu aš su jais...
Jei nori žioplos "tetos" anekdotų-
galiu aš juos sakyti per naktis...
Bet ne su kiekvienu idiotu
paverks drauge mana širdis...
Kas nori juoko-nepavydžiu!
Galiu aš juoktis... Bet mana žaizda,
nors smaugs krūtinę savo dydžiu,
nebus sočių poniučių pašaipa!..
Eikš čion, dažyta, pasigėrus,
tetule arba mergina!
Tu juoksis, šonus nusitvėrus,
jei juoko vieno tau gana!
Bet jeigu kas iš viso būrio
kartumą mano pastebės
ir žvilgsnį mano slaptą niūrų,
ir mano juoko nenorės, -
aš tą galiu, visus palikus,
lydėti į tuščius laukus
ir-kol ištįs aušros kasnykas-
širdies parodyti skausmus,
prie jo krūtinės prisiliesti
ir verkti ligi ryto dviese...

Detroit, Mich., 1934. VII. 11 d.

BIRŽAI

Arėjas VITKAUSKAS

KINIETĖ

Tu panaši į žiedą, gal, arbatos -
Jei žvelgti iš tam tikro taško;
Ir kiniškai kalbėt pripratus,
Ir veidas tavo kaip iš vaško.
Akių tavų susikryžiavime
Kinijos dievai priplojo nosį,
Akių tamsių slaptam liūliavime
Europietis nieko nesužinosi...
Tave aš pamačiau Čikagoje,
Miesto triukšmo jau užtrenktą,
Ir žvilgsnį nebesmagų jau,
Gal širdį skausmo užtvenktą...
Kaip nuo tylaus šlamėjimo
Šliurių minkštų, kinietiškų,
Pasidarė pilna ilgėjimo
Mano širdis europietiška.

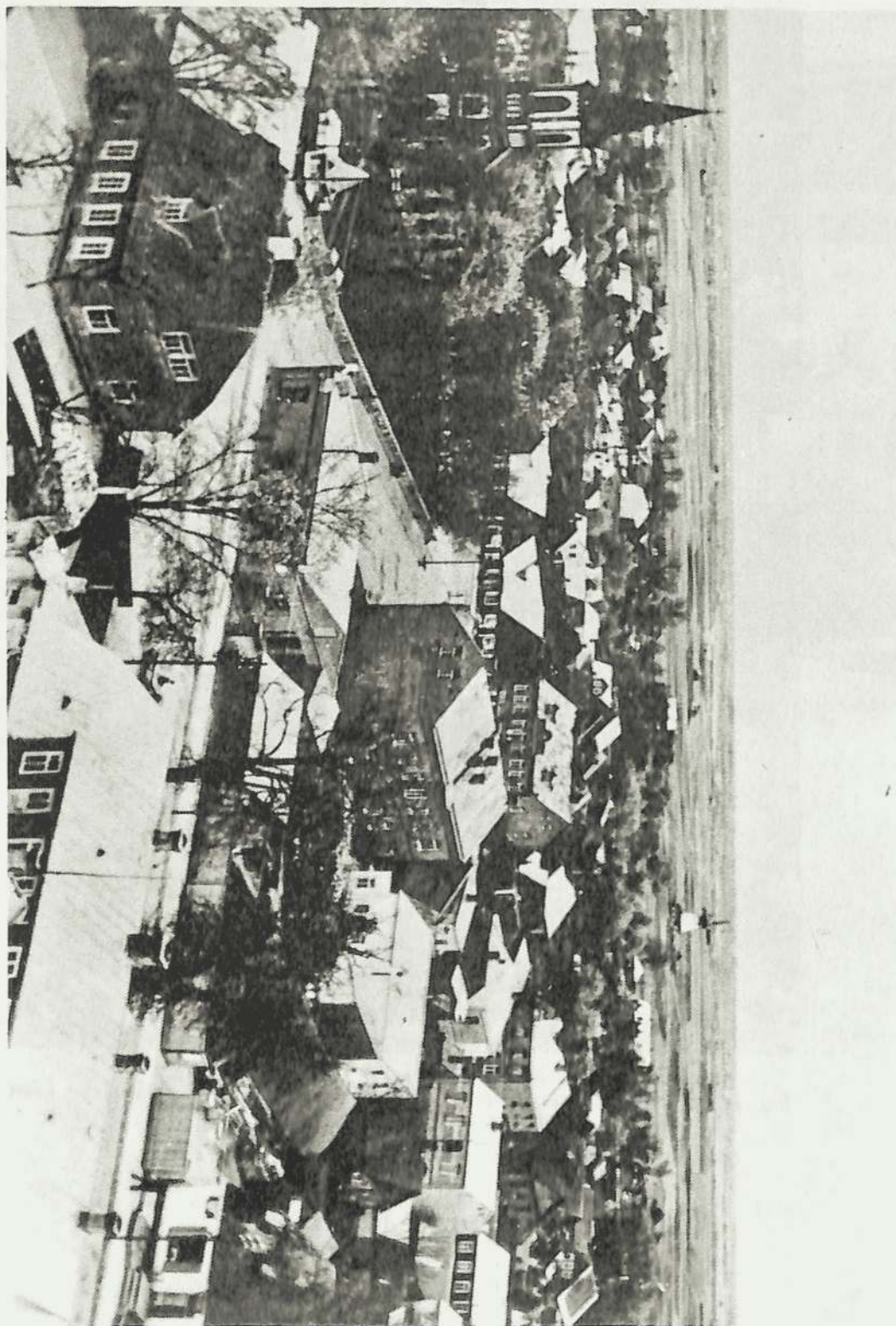

Ev. kun. Fr. Skėrys prie naujo paminklo majorui Petriui Gudeliui

LIETUS

Kartais liūdesys supa,
Kaip voras tinklu-
Man daug lengviau,
Nes girdžiu
Dangus verkia
Su manim kartu.

Ona Jasienė

Rytinė Biržų miesto dalis prieš karą.

PAULIUS A. BALTAKIS, O.F.M.
VYSKUPAS LIETUVIAMS KATALIKAMS IŠEIVIJOJE
361 Highland Blvd. Brooklyn, N.Y. 11207

Tel.: (718) 827-7932

1987 m. liepos 28 d.

Didžiai Gerbiamas
Kun.Dr.Eugenijus Gerulis
540 Boca Ciega Isle
St.Petersburg Beach
Florida-33706-2532

Gerbiamas ir Mielas Broli Kristuje,

Esu prašytas Jo Šventenybės Popiežiaus Jono Pauliaus II perduoti Jums jo nuoširdžią padėką už išreikštus linkėjimus Lietuvių Evangelikų-Reformatų ir Lietuvos Evangelikų Tarybos vardu, Lietuvos Krikščionybės 600 metų jubiliejaus iškilnių Romoje proga.

Taip pat Šv.Tėvas dėkoja Jums ir Dr.Algirdui Jurėnui už lietuvišką Naująjį Testamentą ir Psalmes, įteiktas audien-
cijos proga. /Secretariat of State, Vatican City, No.199410,
July 20, 1987./

Pasinaudodamas šia proga, reiškiu Jums padėką ir visų lietuvių katalikų vardu už Jūsų nuoširdų bendradarbiavimą puoselėjant ekumeninę dvasią, bei maloniai prašau perduoti sveikinimus Lietuvių Evangelikų-Reformatų Bažnyčios nariams ir Lietuvos Evangelikų Protestantų Tarybai. Ačiū.

Su gilia pagarba ir malda

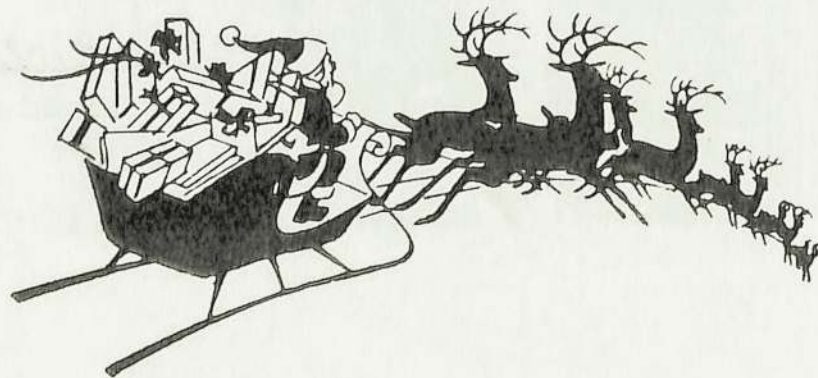
Nuoširdžiai Jūsų Kristuje

Vyskupas Paulius A. Baltakis, O.F.M.

Kun. E. Gerulis 1986 m. spalio mėn. nuo savo pajūrio liepto pagavo retą čia matomą Snook žuvį, kuri svėrė 9 svarus ir buvo 28" ilgio.

St. PETERSBURG BEACH. Kun. dr. E. Gerulis, susitvarkęs savo ten įsigytą gyvenvietę, leidžia laiką organizuodamas lietuvius evangelikus ir juos aptarnaudamas dvasiniais reikalais. Būdamas gana judrus visuomeniniuose reikaluose ir veikloje, yra kviečiamas tai šen, tai ten invokacijai ar atlikti kitoki religinį patarnavimą.

GERB. BENDRADARBIAI IR SKAITYTOJAI

Su apgailestavimu pranešame, kad Redakcinės Komisijos nariams sunegalavus, su šiuo numeriu laikinai sustabdomas MŪSŲ SPARNŲ leidimas.

Nuoširdžiai dėkojame mūsų bendradarbiams, kurie be jokio honoraro savo straipsniais, novelėmis, eilėraščiais ir kronikos žiniomis bei fotografijomis vaizdavo praeities ir dabarties Lietuvos evangelikų reformatų gyvenimą bei jų veiklą ir skelbė protestantizmo idėjas. Taip pat mūsų nuoširdi padėka visiems menininkams, kurie be jokio atlyginimo piešė viršelius, vinjetes ir kitus pagražinimus, puošiančius mūsų žurnalą.

Nuoširdžiai dėkojame ir skaitytojams, kurių malonūs laišakai skatino mus šiame sunkiame spaudos darbe, o jų aukos leido padengti spaustuvės ir pašto išlaidas.

Laikinais nuo Jūsų atsisveikindami, mes tariame: "Iki pasimatymo!", nes tikime, kad su Viešpaties Dievo pagalba MŪSŲ SPARNAI vėl kada nors pradės eiti čia, Jungtinėse Amerikos Valstybėse, arba kitame Laisvojo Pasaulio krašte, o gal - Nepriklausomoje Lietuvoje, Biržuose, kur glūdi mūsų visų viltys, svajonės ir sapnai.

Lietuvos Evangelikų Reformatų
Bažnyčios Kolegija
ir
MŪSŲ SPARNŲ Redakcinė Komisija

NUO 1987 M. BIRŽELIO 1 D. IKI 1987 GRUODŽIO 1 D.
GAUTOS „MŪSŲ SPARNAMS“ AUKOS

V. Nastopka, Baltimore, -50 dol.; F. Skėrys, Vokietija, - 40 dol.; E. Pušneraitienė, Čikaga, - 33.15 dol.; Liet. Protestantų S-ga, Los Angeles, - 25 dol.; E. Tunkūnas, Gardner, - 25 dol.; B. Jankauskienė, Kanada, - 20 dol. N. Bauerienė, Australija, - 20 dol.; J. Dagys, Toronto, -20 dol.; G. Micevic, Kankakee, - 20 dol.; N. Michura, New York, - 12.50 dol.; A. Kenstavičius, Hope, -15 dol.; A. Kappa, Kanada, - 14 dol.

Mr. & Mrs. A. V. Yersavich, McAllen, Texas - 25 dol.

Po 10 dol.:

A. Langas, Stulpinas, Šenferienė - visi iš Kanados; M. Tamulėnas, Racine; E. Tamulėnaitė, Vokietija; J&D Kregžėdės, Cincinnati; H. Petkus, Kalifornija; C.W. Carlson, Rockford; E. Šernas, Rockford; L. Grinius, Alexandria; Rev. P. Palches, Concord; J. Karvelis, Surfside; H. Pamataitis, Hot Springs; D. Jarienė, Highland; J. Silickas, Brasil; Z. Daliboga, Homewood; K. Vaitaitis, Westbrook; V. Variakojis, J. Variakojis, M. Plačienė, P. Lampsatienė, A. Gerulis, M. Hoffman, A. Anysas, L. Kairys - visi iš Čikagos; R. Gerulis, Cicero; J. Vaisiūnas, Venezuela.

Vladas Plepys, Orland Pk. IL;

R. Vilkas, Florida, -7dol; J.A. Steponaitis, San Francisco, -6 dol.; E. Lukoschaitis, Vokietija, - 5.55 dol.

Po 5 dol.:

A. Gustaitis, Los Angeles; V. Janulis, Cicero; A. Dagienė, Čikaga; V. Šerkšnis, Gardner; O. Budėjus, Palos Heights; E. Smilgis, Toronto; J. Sonda, Boston; Z. Lukauskas, Kenosha; P. Jaunius, Toronto; P. Šernas, Rockford; J. Trečiokas, Side-ravičienė, Pettai - visi iš Kanados.

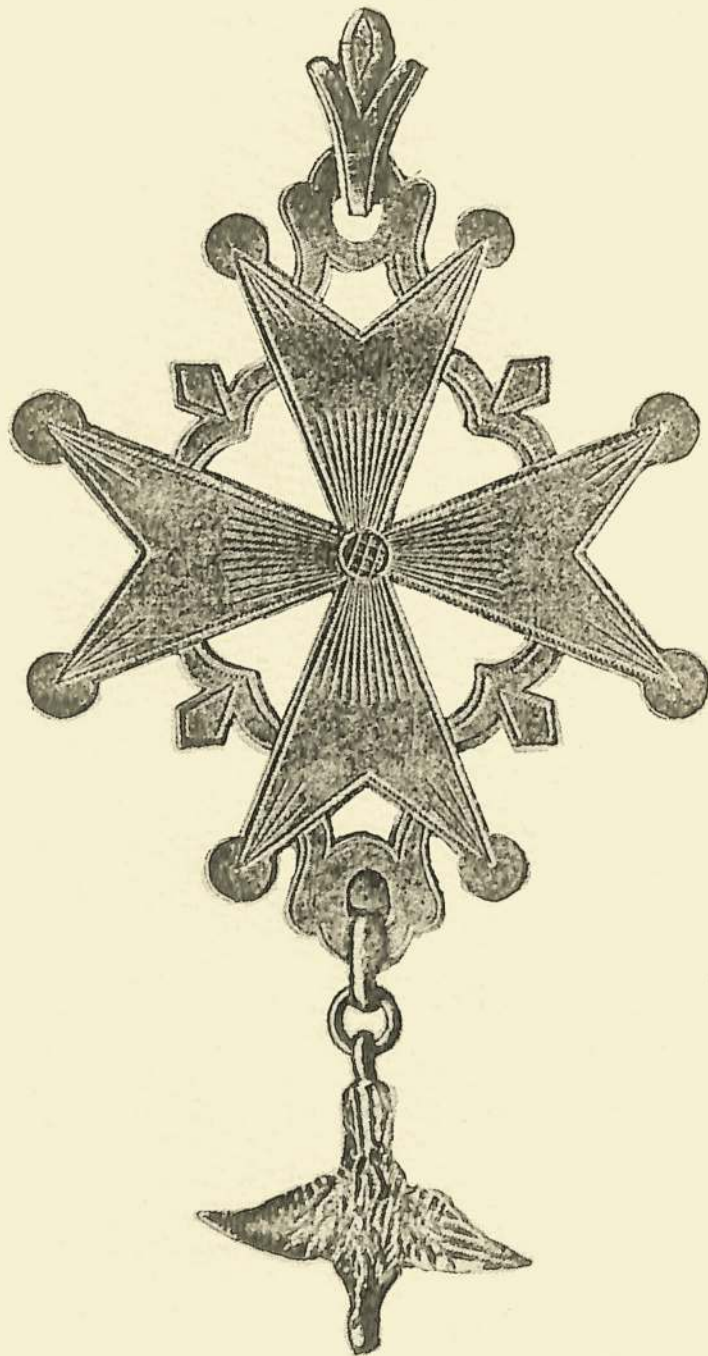
* * *

J. Pipynė, Anglija, - 5 Sv; V. Petrauskas, Čikaga, -3.50d; J. Dičpetris, Kanada, -4 dol; M. Zablockas, Čikaga, -2 dol; Už pavienius numerius -2dol.

Už aukas reiškiamo nuoširdžią padėką!

Administracija

HUGENOTŲ KRYŽIUS, vartotas 16 ir 17 amž.